

శ్రీ మ దాంధ్ర మహాభారతము.

దివ్య పరిశోధితము

శాంతిపర్వము

హిత్వ విద్యాప్రసాద

భాగము 2.

చివుకుల

సుబ్బరామశాస్త్రి

+శిక్షా+

గా 8

లఘువివరణ

సహితము.

ప్రకాశకులు

ఆంధ్రగ్రంథమండలి

కోటంరాజు వేంకట దుర్గావరప్రసాదరావు, బి. ఎ.,
ప్రొఫైటరు.

చందాదారులకు

ఇతరులకు

రు 0-11-0.

రు 1-0-0.

సర్వస్వామ్య సంకలితము.

(శ్రీ)

హరిహరనాథాయనమః.

సీ. ధర్మ తత్త్వజ్ఞులు ధర్మశాస్త్రాబని
యథ్యాత్మవిదులు శేదాంతమనియు
సీతిచిక్షణుల్ సీతిశాస్త్రాబని
కవి వృషభులు మహాకావ్యమనియు
ఠాక్షణీకులు సర్వలక్షణం బనియు
నైతిహాసికు లితిహాసమనియుఁ
బరమ పౌరాణికుల్ బహు పురాణ సముచ్చ
యంబని మహిమ గొనియాడుచుండ
వివిధ తత్త్వవేది వేదవ్యాసుఁ
డాదిముని పరాశరాత్మజుడు
విష్ణు సన్నిభుండు విశ్వజననమై
పరఁగుచుండఁ జేసె భారతంబు.

న న్న య.

విజ్ఞప్తి

+~+~+

వేదవ్యాస మహామునింద్రునిచే నఖిలలోక హితార్థము సంస్కృతమున రచింపబడి యాంధ్రకవిత్రయముచే భాషాంతరీ కరింపబడి “పంచమవేదమై బరగు భారతసంహిత”యని వాసి గాంచిన గ్రంథరాజ మాంధ్రలోకవిదితము. ఇట్టి యుత్కృష్ట గ్రంథము జదివి యానందించి కృతార్థుడుగా నెంచుట సర్వ సహజమై యున్నది.

మేము పండితసానుభూతి ననుసరించి సర్వోంగ సుందర ముగ ప్రచురింపనెంచి పీఠికాసహితముగ శాంతిపర్వము ప్రకటించితిమి. జనసామాన్యమునకు సీగ్రంథమాధుర్య మనుభవించ వలగునట్లు రసవంతములును కఠినములు నగు తావుల లఘు టీకను పండిత సహాయమున జేర్చి యున్నారము.

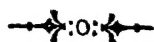
ఈ మా సదుద్యమమును బ్రోత్సహింప నాంధ్ర మహాజనుల బ్రార్థించు చున్నాము.

పసుమర్తి రామకృష్ణయ్య,

మేనేజరు.

విషయ సూచిక

శాంతిపర్వము - తృతీయాశ్వాసము.

కాలనిరూపణాదు లగురణోపాయంబుల ప్రకారము	1
ధర్మజునకు భీష్ముడు శకునావశకునములు చెలుపుట	4
రాజు పగఱయెడ నుండవలయువిధము	6
కాలకవృక్షీయమహాముని క్షేమదగ్ధికిఁజెప్పినహితవాక్యములు	7
ధర్మజునకుభీష్ముడు గణజనులంబాలించుప్రకారంబునెప్పుట	11
ధర్మరాజునకు భీష్ముడు ధర్మసూక్ష్మత తెలు గఁజింగించుట	12
పాపని స్తరణప్రకారము	14
వ్యాఘ్రుగోమాయుసంవాదము	15
భీష్ముడుధర్మజునకు సహాయసంపన్నత్వంబావశ్యకంబగుట	
నెప్పుట	20
సముద్రసరిత్సంవాదము	22
కుర్కురనీచత్యముం చెలుపునట్టియితిహాసము	23
భీష్ముడు ధర్మజునకు దండనీతిప్రభావం బెఱింగించుట	27
వసుధాగోముడుమాంధాత్యునకుఁజెప్పినదండోత్పత్తిప్రకారము	29
భీష్ముడు ధర్మజునకు ధర్మార్థకామంబులఁజెలు గఁజింగించుట	31
... ... సుమిత్రుఁ డనురాజుచరిత్రంబు నెప్పుట	37
భీష్ముడు ధర్మజునకు గాపవ్యోపాఖ్యానము నెప్పుట	42
... ధర్మజునకు దీర్ఘదర్శి మొదలగుమత్స్యములఁజెలు గఁజింగించుట	44

పతితగోమశు లనుమూషికమార్జాలంబులసంవాదప్రకారము 47
 బ్రహ్మదత్తునితోఁ బూజనియనుశకుని కైనసంవాదప్రకారము 55
 కశిపుఁడు శత్రుఁజయున కుపదేశించినహితవచనముల

సంస	ప్రకారము	58
కరిం	విశ్వమిత్రుఁడు డాలసంవాదము	61
గాం	భీష్మఁడు ధర్మజునకు శరణాగతరక్షణముకృతం బెఱింగించుట	66
గ్రం	కపోతాబుఁ డనశరీరమును బోయ కాహారంబుగా నిచ్చుట.	69
సహ	భీష్మఁడు ధర్మజునకు గృధ్రజూబుకోపాఖ్యానము సెప్పట	77
	" " పవనశాల్మలీతరు సంవాదంబు సెప్పట	82
	" " దమబుద్రభావం బెఱింగించుట	86
ము	" " లహరివిధము సెప్పట	87
టిం	" " సత్యస్వరూపాంగులు సెప్పట	88
	" " అనిషడ్వర్గాదులఁ బెలుపుట	89
ప	భీష్మఁడు కరులునకు ఖడ్గప్రభావంబు చెఱుంగఁబెఱింగించుట	93
టీక	ధర్మజునితో వినువాడులు ధర్మార్థకామంబులశాంతిమర్మంబు సెప్పట	96
	నాడిజంఘునిచరిత్రము	99
జన	నాడిజంఘుఁడు కున్యబ్రాహ్మణుచేమృతుఁడైమరలబడి విచుట	104

శాంతిపర్వము - చతుర్థాశ్వాసము

భీష్మఁడు ధర్మజునకు సర్వోత్తమం బగుధర్మంబు సెప్పట	111
మే వి యనుబ్రాహ్మణుకుమాచుఁడు తనతగ్రితీతోఁ	
జేసినసంవాదము	115
మంకే యనుబ్రాహ్మణునిచరిత్రము	119

ఆజగరచరిత్రవ్రతము	122
పృథ్వీవాదిభూతోత్పత్తిక్రమము	127
భృగుమహాముని భరద్వాజునకుం జెప్పినవర్ణాశ్రమా చారక్రమము	131
భీష్ముండు ధర్మజునకు నాచారవిధి యెఱింగించుట	135
ధర్మజునకు భీష్ముండు యోగప్రకారంబు సెప్పట	138
యమకాలమృత్యుభూసురేశ్వరుల సంవాదము	139
కౌశికునకు నిశ్వాకుమహారాజునకు నయినసంవాదము	141
కౌశికేశ్వరులు బ్రహ్మపదప్రాప్తు లగుట	146
మనుబృహస్పతిసంవాదము	148
బృహస్పతి మనువున కుపదేశించినమాయాత్రకారము	151
భీష్ముండు ధర్మజునకు విష్ణుమంత్రప్రభావంబు తెఱుం గెఱింగించుట	155
ఆధ్యాత్మవిద్యాప్రకారము	166
కాలచక్ర ప్రభావము	169
స్వస్నాద్యవస్థల తెఱుంగు	177
పంచశిఖుం డనువిప్రుండు జనకునకుం దత్త్వోపదేశంబు సేయుట	181
ఇంద్రప్రహ్లాదసంవాదప్రకారము	186
ఇంద్రబలిచక్రవర్తిసంవాదప్రకారము	190
ఇంద్రనముచి సంవాదప్రకారము	195
ఇంద్రబలిసంవాదప్రకారము	197

౪౨

హరిహరనాథాయనమః.

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము.

ఛాంతిపర్వము, తృతీయాశ్వాసము.

ధుర్యోధన సమ్య
గ్బోధాత్మవిహరణ దివిజ ౧ పూజ్యచరణ యా
రాధికభరణ 1నిరాధి
వ్యాధికరణ సౌమ్యకిరణ ౧ హరిహరనాథా. 1

— ❧ — కాలనిరూపణాదు లగు రణోపాయంబుల ప్రకారము. ❧ —

వ. దేనా వైశంపాయనుండు జనమేజయున నీట్లనియె నట్లు శూ
రులు పుణ్యతమపురుషు లని విని కుంతీసందనాగ్రజుండు
గంగానందనుతోఁ గాలనిరూపణాదు లగు రణోపాయంబు
లెఱింగింపు మనుటయు నతండు భరితాదరుం డై. 2

---

1. సరాధి, వ్యాధిహరణ.

సీ. వానయు సీతును శ వర్జించి ముడువే
 సవి గాక మున్న స శ స్యములపంట
 బొడవెడుతటి నెత్తు శ నది శత్రుపయిఁ బూరి
 గట్టియల్ నీళ్లులు శ గలుగు శైరువు
 గాఁ జూచి నడచుట శ గర్జంబు సిడములుఁ
 గంకటంబులును బ శ ల్కలును విష్ణు
 మొదలగునాయుధం శ బులు రథ గజ హయా
 బులసవరణలు స శ పూర్వభంగి

తే. నొప్పి యరిభీకరంబులై శ యుండవలయు
 శంఖకాహళపటహని శ స్సాణముఖము
 లై నతూర్యముల్ మంచివి శ యైన లెస్స
 యధిప విడిదల సమతల శ మగుట మేలు. 3

క. చరులఁ బనిచి యరుల తెఱఁ
 గరయుచు వా రెమరు నడచు శ నట్టి దయిన దె
 పురపుండెరువున డప్పిం
 బొరసినయెడ విడియుచోటఁ శ బొడుచు టుర నోసన్. 4

ఆ. నివార వోవుచోట శ నీరు దవ్వై వడఁ
 బడినయెడను 1 గూడు శ దడసి 2 సొలసి
 నపుడుఁ జెదరి యున్న శ యవసరమునఁ బగ
 వారిఁ బొడిచి చెఱుప శ వలయు నధిప. 5

సీ. చెట్టును తాయును శ మిట్టయుఁ బల్లంబుఁ
 గలిగినచోటు గా శ బ్బలమునేల
 వినుము నీళ్ళును రొంపి శ యును లేక సమవిశా
 లము నైనచోటు గు శ ళ్ఱములనేల
 కమ్మి గ్రుంగక 1గదు శ గదుప రొంపులు గలు
 గమి నొప్పుచోటు ర శ ధములనేల
 యెడనెడ మ్రోయులు శ మడుపులుఁ గలచోటు
 కురునాథ యెఱుఁగుము శ కరులనేల

ఆ. యేబలంబు దనకు శ నెక్కుడు గలిగె న
 బ్బలమునేల పోరు శ గలను గాఁగ
 నినుడు సీతు గాలి శ వెనుకగా మొన నడ
 పించి పొడువ సంభ శ మించు జయము.

6

చ. పలకలవార లగ్రమునఁ శ బన్నఁగ విండులవారి ఘోటకం
 బులఁ గరులక రథంబులనుభూవరవెన్నెనుకంగ్రమంబునక
 నిలిపినఁ గూడి నిల్చినయ శ నీకమునం గడుమంచియోధులం
 గలయఁగ నెందునయ్యయిప్ర శ కారమువారలనిల్పబల్పగున్

ఆ. బంటు లుత్సహించి శ పగఱ పోయిరి పోయి
 రంచుఁ గడఁగి బొబ్బ శ లార్పులెసఁగ
 నతిరయమున నడరు శ నట్లుగ దొర సము
 ద్ధతి యొనర్ప వలయుఁ శ దాచుదల.

8

ప. అనుటయుఁ గౌంతేయాగ్రజుండు శాంతనవునితో బండ్లెట్టి
 వారు గావలయు నని యడిగిన నతం డిట్లనియె.

9

తే. ఏనుఁ గేనుంగుఁ బేర్చిన శ్రీ శ్లైసక మెసంగు
 సంగములసాపుఁ బులికిని శ్రీ సింగమునకు
 బుట్టినట్టియుగ్రతయును శ్రీ గట్టి మెఱచు
 వలనుఁ గలయోధవీరులు శ్రీ వలయు ననికి.

10

ప. దేశవిశేషము లాకర్ణిపుము గాధారసింధుసావీరులు కథా
 రాజుల సబళంబులూ బరిశ్రమాబు గలిగి బలశౌర్యసమగు
 లై సర్వసమరాబులకుఁ జాలి యుడుమరు హాశీనరు లెల్ల
 కైదువులకు నేర్చి సత్త్వవతులై యుడుమరు వ్రాచ్యు
 లేనిక కయ్యుబునకు నేర్తురు కపటయోధులై యుడుమరు
 యవనులుఁ గాంభోజులును మధురచుట్ల దేశంబులవారును
 గుఱ్ఱపుబనరంబులకు నలవడి యుడుమరు ఘోర్బరులు
 బ్రద్దపరుల నడిదంబులూ బరిణతులై యుడుమరు మాళ
 వులు రథంబులు మొదలైన చతురంగ బలంబుల సుగర
 బులూ జతురులై యొక్కొక్కొక్కడ పెక్కొక్కడైన నోర్చి
 యుడుమరు గొందఱు గొందఱు నిర్దేశించితి మఱియు
 ననేకదేశంబులవారు వివిధప్రకారంబుల నుడుమరు రయ్యై
 తెఱుగు లెఱిగి పెనుగించి జయంబు గొనునది యనిన
 ధర్మపాదనుడు జయించు సైన్యంబులూ దోచులక్షణం
 బులు విన నలతు ననవుడు భీష్ముఁ డతని కిట్లనియె.

11

— సర్వజనకు భీష్ముఁడు శకునాపశకునములు చెలుపుట. —

క. సైనికులమనము లుత్సా

హానూనము లగుచు నుడు శ్రీ హయఘోషణముల్

వీనులకును సోగియించు గ

జానీకము లుబ్బు విజయ శ్ర మగుసైన్యమునన్. 12

క. మృగములుఁ బక్షులు ననులో

మగతిం జరియించు వెనుక శ్ర మందానిలుఁ డిం

పుగ వచ్చి మెలఁగుఁ గడుమే

లగుమాటలు వొడము గెలుచు శ్ర నట్టిబలమునన్. 13

క. వెలలునెడఁ దెలివితో న

గ్నులు వలపల సుడియు శిఖలఁగొమ్ రగుఁ దూర్యం

బులు గంభీరధ్వనులం

జెలఁగును జయము గొనునట్టి శ్ర సేనఁ గుమారా. 14

క. అని చెప్పి మఱియు నతఁ డి

ట్లను ముట్టినపగఱసాంపు శ్ర నడఁచుట యొప్పున్

పిను కయ్యమునకుఁ గాల్చి

వ్వినఁ బాటిలు దురిత మెట్టి శ్ర విభునకు నైనన్. 15

క. చెఱువునడు మవిసినను బెను

వెఱమెకములు సెదరినను వి శ్ర వేకనిధి యు

క్కఱి బహుశసైన్య మఱిముఱి

బఱచిన నాఁగంగ రాదు శ్ర బలియుర కైనన్. 16

క. విను కొందఁ తైనఁ గడుఁదెం

పున మార్కొని కడిమి చూటి శ్ర పొంగి యును

మొన యెంత యొన విలుగుం

జనునే కయ్యంబు 1వోమవ శ శక్తుల కైనన్. 17

క. క్షమ మే లగు నైన నతి

క్షమ దైన్యముఁ దెచ్చు నెమరు శ గర్వించినఁ గ

య్యము వొడిచి గెలిచి యరిశే

షమునెడ సదయక్షమావి శ శదుఁ డగు టొప్పున్. 18

—శ్రీ రాజ పగటయెడ నుండవలయు విధము. —

వ. అనిన నచ్చాండవోత్తముండు పుడమిజేయు పగటయెడ నెట్టి
వాడు గావలయు ననవుడు నాధూపతితో భీష్ముండు బృహ
స్పతి దివస్పతి కెఱింగించిన తెఱు గుపదేశించెద నని
యిట్లనియె. 19

చ. విను మరిఁ జంపనుం జెలువశవేచుట లెస్స ప్రతాపభావణం
బున వెడ నుల్లికుట్టులనుశబంకుల వానిఁ గలంగఁ జేసి శేఁ
చినఁ దనపూవు దప్పునఱసేయనిచందమునమ్మియున్నచా
డ్పునుమెఱయంగఁబల్తుచుఁగదామదినమ్మికయుండఁగాఁదగున్

చ. అరిపయి వీక నెత్తి చను శ నప్పుడుఁ దేనియ లుట్టునట్లుగా
నరపతి వానివారలు వీరనఁ బ్రియ మాడుట మేలు పక్షిఁదాఁ
దిరముగఁజేయఁగామృగము శ తేకువవాపసువేటగాఁడుత
త్స్వరములుసూపికానెతుడిఁజంపఁదెగుండనబారిఁబాటినన్.

ఉ. వేమఱు శత్రునిం బరిభ్రమించుట రిత్తకు రిత్తవై రము
దా మదిఁ బెట్టికోలు సుఖశత్రుముగాదుసుసంధికాలమున్

సీమా దగంగ 1రూ పడంగఁజేయుటయుఁ వలదగ్గమైన వాఁ
డేమొయిదైనవధ్యుడను నిట్టివినిశ్చయమాత్మ్యగల్గుటఁ.

క. కాలవిపర్యయమున నర

పాలుఁడు దా మొక్కి యైనఁ శ బగతుఁ గలసి త
చ్చీల మెఱిగి తఱి యెనం

గాలునిపురి కనుచునది ను శ కరముగ వానిఁ. 23

క. అనదతనంబును బెడిదపుఁ

దనమును లే కుండఁ బరఁగి శ దరి యొత్తెడునే

ఱునుబోలె నొత్తవలయును

మనుజేంద్రుడు మార్పురం గ్ర శ మంబున నధిపా. 24

క. పెక్కండ్రతోడ నీరస

మొక్కతఱిన కొనక తఱిగి శ యున్న పగతుతో

ను క్కాడి బంధుభావముఁ

దక్కటిపగఱయెడ వలయుఁ శ దా నెఱపంగఁ. 25

+ప్రకాలకవృక్షీయమహామని త్తేమదర్శికఁ జెప్పిన హితవాక్యములు. ౩౩+

వ. అనిన శంతనుపుత్రుతో నజాతశత్రుండు నిజపరివారదోషం
బున నైనను బరులచేత నేనియు సంపద నెడుట నాహదం
బూరసిన ధరణీశుండు నెవ్వగ నెవ్విధంబునం బాపికొను
నెఱింగింపు మనుటయుఁ దొల్లి కోసలపతి యైన త్తేమదర్శి
విదేహాపతిచేత భూమి గోల్పోయి వగం బొంది మున్ను

1. రూ పిడక; రూపిడక; రూపడక. 2. నేన-నైన వధ్యుడగు; నైన వంధ్యుఁ డగు. 3. గల్గినన్.

దనకు మంత్రియై యుండి తాను రాజ్యంబు సేయుచుండ
 బరమశాంతి నొంది వనంబునకుం జనిన కాలకవృక్షీయు
 నాశ్రయించి యిట్ల యడిగిన నమ్మనుజపతికి 'నమ్మునిపతి
 సెప్పిన వాక్యంబులు సెప్పెద విను మని యక్కురుపితా
 మహుం డిట్లనియె. 26

తే. అర్థవంతుఁ డై భోగంబు శ్ర లనుభవించు
 చున్న యప్పుడె యిది యిట్లు శ్ర లుండ నేర
 దస్థిరమ తాను లోనుగా శ్ర నని యెఱుగు
 నతఁడువగఁబొందఁ జేది యె శ్ర ట్టైన నధిప. 27

క. కానియటు లుండి 1 నెఱిఁబడు
 నైన తెఱఁగు దోచి మాయ శ్ర మగు నిబ్బంగిఁ
 మానసమున కుబ్బు వగయుఁ
 దేనోపుం బనులు బుధుఁడు శ్ర దేలఁడు రెంటు. 28

క. జననీజనకులును సుహృ
 జనులును దెగునపుడు గావఁ శ్ర జనమి దెలియదే
 ధనములు వారలకంపెనె
 మనుజేశ్వర వగపు వాని శ్ర మగిడించునొకో. 29

క, గతమునకును వగవ కనా
 గతమునకును నోరు దెఱచి శ్ర కడుఁ గోరక దీ
 నతఁ బొందక దైవం బే
 గతిఁ బుచ్చిన దానఁ బోదుఁ శ్ర గా కనవలయు. 30

క. వెరవును లావును గలిగిన
పురుషులు లే రెట్లు లోక శ్రమన నెవ్వరికి
సిరి శాశ్వతంబె యని వగఁ
బొరయఁడు ధీరుండు కలిమి శ్ర పోకకు నధిపా. 31

క. సారపు¹సిరి చేటు నరుండు
గోరకయే వచ్చునట్లు శ్ర కోరక యుండక
శ్రీరాక గలుగు దైవము
కారుణ్యము గలిగెనేని శ్ర గాఢవివేకా. 32

క. సిరి విడుచును బురుషుని విను
పురుషుండు సిరిదొరఁగు నిది య శ్ర పూర్వమె ఫలమూ
లరతుం డై వాఙ్మయతిం
బొరసి యునికి యట్టిచోటఁ శ్ర బురుషున కమరున్. 33

క. కలఁగిన పెద్దమడుపు విను
తెలివిఁ బొరయు నెట్లు దా న శ్ర ధీరుం డ ట్ల
గ్గలము లయినదురితంబులఁ
గలఁగియుఁ దనయంతఁ దేఱు శ్ర గౌరవ మొప్పుక. 34

వ. అని చెప్పి యిది యుపశమనప్రకారంబు నీతి యెఱింగించెద
నాకర్ణిపు మనుటయు నమ్మునివరుతో నమ్మనుజవరుండు
మహాత్మా నిన్నుఁ జేరి యేను దురితంబులం దొలంగ వలదె
యాన తిమ్మనిన నతం డతని కిట్లనియె. 35

1. సిరి చెడు పరుండుం గోరిన నే వచ్చు.

సీ. తద్దయు శాంతుఁడై శ్రీ తక్కువకోర్చి శ్రీ
 త్రునిఁ గని యొడఁగూడి శ్రీ మనఁగవలయు
 1మన్నెరాజులభూమి శ్రీ మర్దించి నైనయ మ
 ల్లన కూర్చి వైరిపైఁ శ్రీ జనఁగవలయుఁ
 బ్రబలునిఁ జేరి యా శ్రీ రాధించి యాతని
 సేన తోడుగ నరిఁ శ్రీ జెరుపవలయు
 విషమున మాంత్రిక శ్రీ విధిఁ బాపుపోటున
 నలయక రిపుఁ దెగ శ్రీ ఓర్పవలయుఁ

తే. బొంచి భేదం బొనర్చి క శ్రీ లంచి యేని
 నంగనలఁ గొని వారిమా శ్రీ యలఁ దగిల్చి
 యైన మఱియును బహువిధో శ్రీ పాయములను
 దెగువ డింపక పగతు సా శ్రీ ధింపవలయు. 36

వ. అని చెప్పె నని చెప్పి గాంగేయుండు వెండియుం జెప్పు నా
 కౌసల్యుం డధర్మోపాయ విధాయకంబు లగు నుపాయంబు
 లకుం జొరం జాల ననిన నమ్ముని తద్విరోధియగు విదేహ
 విభు రావించి యేకాంతంబున నాక్షేమదర్శి బేర్కొని నీ
 వతని రాజ్యంబు గొనియున్నవాడ వన్నరపతి యొండుమైఁ
 గార్యంబు సూచుట యొప్పుదు సంధి సేయు మని వెరవు
 కలిమి నొడంబఱిచి యిరువురకును సంధి యొనర్చి నెయ్యం
 బు వాటించి వీడుకొల్పినఁ గౌసల్యుం దోడ్కొని చని యత
 నికీఁ దనకూతు నిచ్చి కరితురగాదివివిధపదార్థంబు లొసంగి
 విదేహజనవల్లభుం డవ్వసుమతీవల్లభుని నిజపురంబున కనిచి

పుచ్చె రాజులకు జయాపజయంబు లనుభావ్యంబులు మద
విపాదంబు లనాదరణీయంబు లనవుడు ధర్మనందనుండు పరి
జనంబులయందు గణంబులై యున్నవారిం బరిపాలించు
సమ్యక్ప్రకారంబు సెప్పు మనుటయు నమ్మహీకాంతునకు
శాంతనవుం డిట్లనియె. 37

భర్తరాజునకు భీష్ముండు గణజనులం బాలించు ప్రకారంబు సెప్పుట.

క. విను మధ్యార్థకులును గా
ర్యనిపుణమానసులు నాయు శ ధాజీవులుఁ ద
క్కునుగలపనులజనులుఁ గల
రనఘా యొక్కిండ్రవార శ లైనజనంబుల్. 38

క. వారు గదా గణములు పతి
వారలలోఁ గలసి మెలఁగు శ వడువున నయ్యె
వారిఁజెఱఁ గెఱుగ వలయును
వారికి నెమ్మి గలిగించు శ వల నొదవుటకుఁ. 39

సీ. కుల మొక్కడైనఁ దేకువ శ లేక బుద్ధియు
శౌర్యంబుఁ బెంపును శ సరకుగొనక
యెట్టివారలతోడ శ నెవ్వ రై నను మత్స
రంబు గల్గుదురు గ శ గణంబుజనులు
దాన నంతర్భేద శ మైన శత్రులు వాపి
కొండ్రు గొందఱ నది శ గ్రొచ్చు రాజ్య
మూలంబుఁ గావున శ మాన్ము భూపాలుండు
వారి నందఱు దగు శ వచనరచన

తే. నీగి మన్నన గలంగంగ శ నీక పొదివి
 యధికముగ గణముఖ్యుల శ నాదరించి
 పనులు గొనునది తమలోన శ బాయ కూడఁ
 1 బ్రోవు లెడలిన రాజ్యంబు శ పాలుపు దప్ప. 40

క. ఎక్కార్థములను గణజను
 లొక్కటి యై మెలంగు చున్న శ నువ్వీశునకు
 మిక్కిలి సిరి యగుఁ గావునఁ
 2 దక్కొనియరయంగనలయుఁ శ దగ గణవిధముల్. 41

+శ్చి ధర్మజనకు భీష్మండు ధర్మసూక్ష్మత తెఱంగెఱింగించుట. శ్చి+

వ. అనుటయు ధర్మజుండు ధర్మంబులు బహుశిశాఖలా గలిగి
 యుండు నన్నియు ననుష్ఠింప వచ్చునే యెయ్యది యాచరించి
 పురుషుం డైహికాముష్మిక సుఖంబులం బొందు ననిన
 మందాకినీనందనుం డతని కిట్లనియె. 42

సీ. విను తల్లియును దండ్రు శ యును గురుండును సేవ
 నీయులు సద్భక్తి శ నిత్యనిరతి
 వారలఁ గొలుచుచు శ వా రెద్ది సెప్పిన
 నది యాచరించుట శ యధికధర్మ
 మాగమత్రయమును శ నగ్నిత్రయంబు లో
 కత్రయంబును దేవ శ తాత్రయంబు
 ననువస్తువులు వార శ లందును జనని గౌ
 రవమున నెక్కుడు శ రాజవర్మ

తే. యీజగంబున దివమునం శ బూజవడయు
మాతృభక్తుండు పితృభక్తి శ మానసుండు
నట్ల యవ్యయానందసం శ పాపణంబు
గురుపదాబ్జసమారాధ శ కుండుఁ గాంచు. 43

౪. అనవుడు నజాతశత్రుండు గంగాపుత్రునితో సత్యాన్వతం
బులు జగంబులం బరఁగి యుండుఁ బురుషుండు వానియెడ
నెబ్బంగివాడై ధర్మపరుం డగు సని యడిగిన నమ్మహిపతి
కమ్మహాత్ముం డిట్లునియె. 44

సీ. సత్యంబు వలుకుట శ సర్వధర్మములకు
మిక్కిలి యన్వతంబు శ మేటిపాత
కము తద్విశేషంబు శ గలదు చెప్పెద నొరు
నర్థంబుఁ బ్రాణంబు శ నపహరింపఁ
జూచుపాతకులతో శ సూన్వతం బాడుట
పాపంబు బొంకులు శ వలికి యట్టి
వారి హింసించుట శ వరధర్మమిది యొక్కఁ
డేల భూతములకు శ హితము సేయు

తే. బొంకు లెల్లను ధర్మముల్ శ భూతబాధ
కంబు లగునిక్కములు పాత శ కములు వినుము
భూతముల దుష్టశిష్టత్వ శ ములు వివేక
సూక్ష్మతా వేద్యములు వానిఁ శ జూడవలయు.

—శ్రీ పాపనిస్తరణప్రకారము. శ్రీ—

న. అనినఁ గాంతేయాగ్రజం డెట్టివారు దురిణింబులు నిస్తరింప
నేర్తురని యడిగిన సురనదీనూనుం డిట్లనియె. 46

సీ. వర్ణాశ్రమాచార శ వంతులు నవిషయా
సక్తులుఁ బ్రీతికార శ శక్తులయ్యుఁ
1దిట్టులు వడి సైఁచు శ ధీరు లుడారులు
సతిధిపూజకులు న శ ధ్యయనరతులు
నగ్నిహోతృపరులు శ నాజఁ బిఱిందికి
నడుగు వెట్టక తెగి శ నడచువారు
సత్యవాదులు సాధు శ జనసోమకులు సర్వ
దేవతాసములు నై శ భావ మెందు

తే. నిలిచెనమ్మూర్తి భక్తిమై శ గొలుచువారు
దురితదుర్గముల్ నిస్తరిం శ తురుపురాణ
పురుషుడవిచిత్త్యుడచలుండు శ పుండరీక
లోచనండు సద్భక్తులఁ శ గాచు నధిప. 47

క. విను మగ్గోవిందుడు సఖుఁ
డును బంధుఁడుఁ గార్యకర్మశుడు నై నిన్నుం
గొనియాడు చుండ దురితం
బనుపేరును గలదె నీకు శ ననఘచరిత్రా. 48

ఆ. ఇందుఁ డజుడు విష్ణు శ డెవ్వని వైదిక
స్తోత్రములఁ బ్రసాది శ తునిగఁ జేసి

యెలమిఁగొలుతు రమ్మ శ్రీ హేశ్వరుఁగొలుచువా
1 రెండు నెపుడుఁ గీడు శ్రీ నొంద రధిప.

49

క. విను మివాక్యము లెవ్వఁడు
గొనియాడుఁ బఠించు విప్ర శ్రీ కోటికిఁ జెప్పక.
జననాథ వాఁడు దురితం
బనుదుర్గము నిస్తరించు శ్రీ నల్లేశమునన్.

50

వ. అనిన విని ధర్మనందనుండు.

51

శ్లోక్ వ్యాఖ్యగోమాయుసంవాదము. శ్లో.

క. సౌమ్య లసౌమ్యలభంగి న
సౌమ్యులు సౌమ్యులవిధమున శ్రీ జనవర చిత్తా
గమ్యతఁ దోతురు వారిని
సమ్యక్ష్మిశ్చయతఁ గాంచు శ్రీ చందము నెపుమా.

52

వ. అనుటయు నాపగాతనయుం డేతత్ప్రయోజనంబైన వ్యాఘ్ర
గోమాయుసంవాదం బనునితిఃకాసంబు గల దాకర్ణింపు మని
యిట్లనియె.

53

ఆ. పురిక యనఁగఁ బరఁగుశ్రవుఁడొరికుం డను
నృపతి కూరకర్మనిష్ఠఁ బరఁగు
నవ్విభుండు సచ్చి శ్రీ యధిప గోమాయు వై
పుట్టె బుట్టెఱుంగు శ్రీ బుద్ధితోడ.

54

వ. ఇబ్బంగిం బుట్టినయానక్క మహితవ్రతశీలా బయి మాం
సంబు దినక హంససేయక వసంబునం బతితఫలంబులుఁ
బత్త్రంబులు నాహారంబులుగా వర్తించుచుండఁ దోడినక్క
లిది యేటివ్రతంబు మాంసం బేము దెచ్చి యిచ్చెద ముప
యోగించి సుఖమై యుండుమని పార్థించిన నమ్మెయికి
జొరక దృఢనిశ్చయంబై యుండె నంత నొక్కనాఁడు
మృగంబులకెల్ల ముఖ్యంబైన శార్దూలం బత్తెఱు గెఱిగి
వచ్చి యగ్రోమాయువుతో నిట్లనియె. 55

క. నిను సౌమ్యుడ నని యెఱిగితి
ననఘా ననుఁ జెంది నిలిచి శ్రీ యతులసుఖము లం
దిన మేలు నన్నుఁ గూర్చు
డనులోకం బిదియు నుడువ శ్రీ నగు నీశిక్ష. 56

వ. నాతోడిబాంధవంబు సేయుమనిన నగ్రోమాయు విట్లనియె

క. నీ వాశ్రయణీయుండవు
గావే విను భోగపరము శ్రీ గాకున్నది మ
ద్యావం బటు గావున నా
కీవచనము లింపు సేయ శ్రీ విద్ధగుణాధ్య. 57

వ. అది యట్లుండ భోగంబులు గాకున్న నేమి నీకుం గార్యా
కార్యంబులు నాయెఱిగిన తెఱుగున నుపదేశించుచు మైత్రి
వాటించి యునికి గర్హణీయంబై భవదీయమూలభృత్యు
లసూయ సేసి భేదితురు దాన నొప్పుమి వచ్చు నీవు వారలు
గలంచినఁ గలంగ కుండుటకును నాబుద్ధి పాటించుటకును

సమయంబు సేసి నన్ను మన్నించికొని యుండు మట్టైన
 నీకడ వర్తించి యుండెద ననుటయు నావ్యాఘ్రం బాభంగి
 నడపం గలయదియై. 59

ఆ. సుతసంబుతోడ సమయంబు సేసిన

నెలమిఁ బొంది నక్క శ పులికి బుద్ధి

నెప్పికొనుచుఁ దగ వ శ సింఁచెఁ దదీయని

కేతనమునఁ బులియుఁ శ బీతి సలిపె.

60

న. కొండొకకాలంబునకు నమ్మగరాజు మన్నించువిధంబును
 నగ్గోమాయువు దదీయ హితాహితంబు లరసి బుద్ధిసాచి
 వ్యంబు సేయుతెఱంగును జూచి చూపోపక యష్టలిమూల
 భృత్యులు దమలోనం గూడికొని యొక్కనాఁడు. 61

క. పులి నమలెడుమాంసము వెర

వలవడఁ దా మపహరించి శ యానక్కకు ని

మ్ముల నిల్వఁ గావించిన

నిలయంబున గొండిఁ బెట్టి శ నేర్పారంగన్.

62

వ. ఉన్నంత భక్త్యుపదార్థపరిరక్షణంబును దాన చేయునది
 గావున నగ్గోమాయు వప్పనికిం జొచ్చి మాంసంబు గానక
 యెవ్వరేని ముచ్చిలి కొనుటగా నెఱింగినది యై శారూ
 లంబున కెఱిగించిన నా ముచ్చిమి యష్టలి యరయం
 దొడంగిన నెప్పటి కపటభృత్యులు గపాటోపాయంబు నన్ని.

క. నెమకుపరివార మమ్మాం

సము గనుతెఱంగును ఘటింప శ శార్దూలముచి

త్తము నక్కవలన విరస

త్వము నొందిన నెఱిగి భృత్యతతి యిట్లనియెన్. 64

ఆ. నక్క కేటివృతము శ్రీ సుకృక యిమ్మాంస

మపహరించినపుడ శ్రీ యబ్బెనేని

నేమి యైనఁ జేయు శ్రీ నిది పాపశీలంబు

గపటధర్మకంచు శ్రీ కంబు సువ్వె. 65

క. తా నటె మాంసముఁ దిన దటె

యీనక్కయు బేలుపెట్టె శ్రీ నిన్నాళ్లును నీ

యాన మటుమాట వలుకం

గా నోడితి మిదియ నడపఁ శ్రీ గార్యములయెడన్. 66

క. అనుటయు మృగవతి మనమునఁ

1గన లడరిన నక్కఁ జిట్టఁగఁ బంచి వధిం

పను బుచ్చె దాని సంతయు

విని యప్పలితల్లి గరమునవెసఁ జనుదెంచెన్. 67

వ. చనుదెంచి యావ్యాఘ్రవరునితో నిట్లనియె. 68

క. శిష్యుని కృత్రిమములు గల

నట్టిదె యానక్క బేల శ్రీ వైతివి భృత్యుల్

పుట్టినకోలెను గుటిలత

లెట్టెటివి సేయ రకట శ్రీ యెఱుక గలఁగెనే. 69

తే. బుద్ధిమంతునివలన దుశ్చుద్ధు లధికు

వలన హీనులు రూపసివలనఁ గొనటి

వారసూయలు సేయుదురీరసమున
నిత యెఱుంగంగ వలవదేరయీవు గొడుక. 70

క. ధర్మ మధర్మముభంగి న
ధర్మము ధర్మంబుమాడ్కిఁ శ దనయా తోఁచుక
నిర్మలమతి సరయ వలయు
ధార్మికతన కోరువాఁడు శ దన కేర్పడఁగక. 71

క. విను మీగోమాయువు వ
చ్చినయంతటనుండి మనకుఁజేసినహితముల్
గనికొన వలవదె యీతర
మునవాఁడిటు సేయఁ డను సకమూహయు వలదే. 72

క. హితుఁ డగుమంత్రిఁ గుటిలుల
యతికపటోపాయములకుఁనగపడి చెఱుపక
మతిఁ దలఁతురె పతి సుపరీ
క్షితఁబు గావింప కొకటిశేయం దగునే. 73

చ. అనవుడు సక్కరాఁ బనిచియప్పులి గాఁగిటఁ జేర్చిబాష్పము
ల్లనుఁగవఁ గొమ్మనుం బలుకులం దగఁ బెద్దయు గారవించిన
న్వీనుము మృగేంద్రమున్నటులసీవుసభక సనువేడుమంచివాఁ
డనికొనియాడి యిచ్చదెగటార్చితెపెంపును నాదుమానముక

వ. అని పలికి యగ్గోమాయువు వెండియు. 75

క. నను సీవు పదస్థునిగా
నన ఘా చేయఁగఁ దలఁచిసప్తప సీళ్ళ

త్యనికాయము కఱపులఁ బడ
కునికియు నాబుద్ధి వినుటరయును మఱవమిక్కె. 76

వ. బాస సేయవే యట్లు గాక. 77

ఆ. ఎఱిఁగి యైన నెఱుంగరేనియు నొక్కని
భంగపెట్టి పిదప శ సంగతుఁడుగఁ
జేసికొనుట మేలె శ సిరి గలవారికి
నట్టినిలుపు వాని శ కగునె హితము. 78

క. అని పాసి యరణ్యమునకుఁ
జని యనశనదీక్ష నొంది శ సద్భావభ్యా
తి నెఱయఁ బరమస్థానం
బున కగ్గోమాయు వరిగెఁ శ బురుషనరేశ్యా. 79

వ. ఈకథ పూర్వాపరవాక్యంబులయందలి తాత్పర్యంబు నిరూ
పించి. 80

క. వాచిరిమాటలఁ దేలక
భావంబునఁ గీడు మేలుఁ శ బరికించి యస
ద్భావుని సద్భావుని నవ
సీవర 1యేర్పఱుప నెఱుంగరనేరఁగ వలయు. 81

భీష్ముఁడు ధర్మజానకు సహాయసంపన్నత్వం బావశ్యకం బగుట నెప్పుట

వ. అనిన విని సంతోషించి కౌంతేయాగ్రజుం డేమిభంగినర్త

నాబున భూపాలుండు నుఖయై యుండు ననుటయు నన్నర
పతికి గురుపితామహుం డిట్లనియె. 82

సీ. ఆలస్యమును నస శ హాయత్వమును నొప్ప
వవి లేనిపతి నుఖ శ యై చరించు
విను తొల్లి యొకయుష్మ శ మనితరసాభ్యత
పంబు సేయఁగ మెచ్చి శ బహ్మనచ్చి
యర్థించినది యేమి శ యనిన నాలొట్టెనుఁ
గొప్ప నామెడ శత శ యోజనప్ర
మాణం బగుట కోర్కి శ వాణీశ నావుడు
నట్లగుం గాకని శ యతఁడు సనియె

తే. నదియు వరగర్వమున సహాయంబు నొల్ల
కలసభావంబుతో నుండి శ వలచి యొక్క
నాడు దనయెఱ్ఱు సాచి కా శ ననములోన
శివీనుకొని మేయఁగా బెను శ వాన వచ్చె. 83

క. వచ్చినఁ దనమెడ సాగిన
యచ్చటిగుహలోన నుత్తరమాంగం బిడి తా
నిచ్చమెయి నిమరపోవఁగ
విచ్చలవిడి నొక్కనక్క శ వెలదియుఁ దానుక. 84

న. ఆగుహ సాచ్చెం జొచ్చి యాడటిపెల్లున నాలుగు దానును
నొక్కట నాలొట్టెనుఁగుకుత్తుక కబళించి నెత్తురుం గండలు
నొడమింగి దొడంగిన నది మేలుకని మెడ పొర

ల్పునంతకు నాసక్కలు నరంబులు ద్రోష్వం గఱచిన నెఱి
దప్పి యయ్యుష్మంబు నిర్గతప్రాణం బయ్యె నట్టిచందంబు
గాక నీ వనాలస్యం డవును సహాయసంపన్నుండవును నై
నెగడు మనిన నజ్ఞగతీశుం డతనితో శత్రుం డధికుండైన
నల్పబలుం డగురా జేయోజ నాపద నిస్తరించు ననవుడు
నతాడు సముద్రసరిత్రువాదం బాకర్ణింపుము దాన నీయడి
గిసయర్థంబు దేటపడియెడు నని పలికి యిట్లనియె. ౪౪

—ప్రతి సముద్రసరిత్రువాదము. పితౄ—

తే. ఉదధి సుఖగోష్ఠి నున్నపు శ నదులతోడ
మీతటంబులతరువులు శ మీరు వొంగి
తఱిమి సాతినఁ గూలు వే శ తనము లేల
పెఱికి సో వవి మీకేమి శ ప్రియ మొనర్చె. ౪౫

వ. వాని నున్మానింప మీకు శక్యంబు గామిం జేసియో వాని
కిం జేటు వాటిల్ల దిదియేమి యనవుడు గంగ యిట్లనియె.

క. బిగు వెడలక నిలిచి పడుక

నగములు వేతనచయంబు శ నమ్రంబై పె
ల్లగుమావేగము గడపి యె

1. నగముల బూర్వస్థితి న బ్రదుకు శ సమకూరంగక. ౪౬

వ. అనియె నాపిప్రబులిచెట్ల తెఱంగు కనికొని. ౪౭

ఆ. అరివృపాలుపెంపు శ నాత్మీయశక్తియు

నెఱిగి సూరవృత్తి శ నెదురుపడక

యుచితవృత్తి నతని శ యుద్ధతి మేవడిఁ
గడపి హీనబలుఁడు శ సెడక నిలుచు.

90

వ. అనిన విని యుధిష్ఠిరుండు దగ్గుపదంబులకుఁ గులవంతు లగు
పరిజనులు దొరకొనకున్న నరనాథుండేమి సేయఁ గలవాఁ
డని యడిగిన నప్పుడమితేనికి భీష్ముఁడిట్లనియె.

91

కురుక్షరసతత్వమం దెలుపునట్టియితిహాసము.

సీ. విను మొక్కయితిహాస శ మనుషమంబగుతపం
బునఁబేర్చువాఁడొక్క శ మునివరేణ్యు
నాశ్రమంబునఁ దద్ద్రయావిశేషంబున
నఖిలజంతువులును శ నచట నచట
వసియించి సుఖ ముండు శ వానిలో నొక్కకు
ర్కుర మెప్పు భక్తిమై శ గొలిచితిరుగు
నమ్ముని మెలగిన శ యచట నెల్లను దాను
వర్తింప నొకదువ్వు శ వైర మెత్తి

తే. కఱవ వచ్చిన నమ్ముని శ కడకుఁ బాటు
తెంచె నాకుక్క నాతఁడు శ దీప్తరూప
మైనదువ్వుఁగాజేసిన శ నదిగడంగి
కవియ భయమంది పాతె ము శ న్కవియుదువ్వు.

సీ. అట్లు బెబ్బలి వచ్చి శ యడరిన బెబ్బలిఁ
గాఁ జేసి గెలిపించె శ గరుణ మెఱయ
నొకమత్తకరిఁ జూచి శ యోటమై నొదిగిన
నుద్ధతకరిఁజేసి శ యొసఁగె జయము

సింహంబుడైన భీతిఁ శ జెంచి పార్తెంచిన
 ఘనసింహముఁగఁ జేసి శ గర్వ మిచ్చె
 శరభంబుధాటికిఁ శ జకిత మైన నుదగ్గ
 శరభంబుఁ జేసి యు శ త్సాహిఁ జేసె

తే. నిట్లు దివసక్రమంబున శ నెక్కుడైన
 సత్త్వముఁగఁ జేయఁగాఁ గుక్కశరభభావ
 మాడితం బయి తిరుగుచునుండి పూర్వ
 వాసనానీచ మగుమనోరవ ర్తనమున.

93

వ. ఇట్లని విచారించె.

94

చ. ననుఁ గని యొండుసత్త్వము మరనంబున బెగ్గిలి పాటునప్పడి
 మ్మునివరుడిట్లపోలఁ గృపఁమొక్కలమై శరభంబుగాఁగఁజే
 యునొ తగ దాని నట్లయిననుద్ధతి నాకుఁ జరింప లేదు గా
 వున నితనిక వధింతు వెరవుక బలముక సరి నుల్లసిల్లఁగక

తే. అనువిచారంబు దివ్యబోధాధ్యుఁడైన
 యమ్మునీశ్వరుఁ డెఱిఁగి యీశయధమజాతి
 యున్నతస్థితి యెఱుంగునే శ మున్నపోలఁ
 గుక్క యయి యుండుగా కన్నఁ శ గుక్క యయ్యె.

వ. కావునం గులహీనులు మాననీయులుగా రట్లుం గాక విశే
 వం బాకర్ణింపుము.

97

చ. కుల మని పట్టి చిత్తమునఁగూరినకీ డరయంగ లేక యు
 గ్గలపువిభూతి దుష్టనకుఁగల్గఁగ జేయుట గర్హనము.

త్యులమదియున్నరూపరసీయుత్తమమధ్యమహీన^{శాంతి}మహా
త్రలకుఁ దగంగ నయ్యయిపదబుల నిల్పుట సిత భర్తకున్.

క. శౌర్యము సత్యంబును స

తౌర్యజ్ఞానమును భక్తితాత్పర్యము గాం

భీర్యముఁ గలిగినఁ గురుకుల

వర్యకులం బేల సిరికివాడుక్తుఁ డగున్.

99

క. ఇది సిద్ధాంతం బన రా

దుదితయశా యెట్టు లైననున్నతవంశున్

విదితగుణం డగుపురుషు

న్వేదకి నిలుప వలయు మానసీయపదమునన్.

100

వ. అది యెట్లంటేని.

101

ఉ. ఒక్కటి యేను జెప్పెద మహాగోవుఁగేసరి కైనదోడు గా
నుక్కును లావునుం గలుగునజ్జ్వలసత్త్వచయంబుఁగొన్న
గా । కెక్కుడుకృత్యముల్ నడప నెట్లగు నిట్టివి సాలునంచు
దాఁ గుక్కలఁ గూర్చి చేయఁ దనకుం దలపుల్ దల
కూడ నేర్పునే.

102

చ. వలనుఁ గులంబు లేనిపరివారము గోటియు నేల నేర్పు న
గ్గలికయు 1 భక్తిపెంపు మదిఁగల్గి సుహృజ్ఞనమిశ్రమాబలం
బిలువడి గల్గెనేని నిలఁయెల్లను నేలఁగఁ జాలు శవేయర
జ్ఞులు విను రాజు నేర్పరియగుశూరుఁడుఁ గావలయుం జూచి
నృపా.

103

వ. అని చెప్పి వెండియు.

104

సీ. వినుము మయూరంబున విధమున బహుచిత్ర
 భంగులఁ బ్రజయంతరంగ మాత్మ
 సశము సేయుచు మృదువాకృష్ణముల్ వలుకుచు
 మంత్రంబు నెడఁదనమాటవెడల
 కునికి శరత్సమయోచితక్రియచాక్షు
 గాఁగ ధర్మంబు శిక్షా హాకార
 మొంది తనర్ప సముల్లాసిపక్షమై
 యానంబు గైకొంచునధికతరస

తే. మున్నతత్వంబు సంశ్రియయోగ్యమగుటఁ
 గాంచుచును దటి వచ్చినఁగారుకాల
 మేఁచుతెఱఁగున నేఁచుచునీచకుటిల
 గతులఁ దునుముచునెగడుటోపతికి నీతి.

105

క. కిరణములభంగి జతురపుఁ
 'బరిజనముల నెందు జొనిపిపరకృత్యంబుల్
 నిరతంబును గనుఁగొనుచును
 దరణీకరణి వెలుఁగు టొప్పారధరణీశునకుఁ.

106

తే. అలుక గూరిమి ఫలదంబులగుచు నుండఁ
 గృత్యములఁ దానెఱుఁగుచునీత్యవిధుల
 నాయములును వ్యయంబులు శ సరసి కోశ
 సంపదలు గాంచి యునికి రాజన్యగుణము.

107

వ. అనిన విని యుధిష్ఠిరుఁడు రాజులకు దండంబు సర్వసాధా

రణంబు తదీయస్వరూపంబు విన వలతుం జెప్పు మనిన
నన్నరదేవునకు దేవవృతుం డిట్లనియె. 108

భీష్ముడు ధర్మజనకు దండనతిప్రభావం బెఱింగించుట.

సీ. అసితోత్పలచ్ఛాయశ్రమై దంష్ట్రీకాచతు
ప్రయమును భుజచతుష్ప్రయము జిహ్వా
కలు రెండఁ బాదాష్ట్రకంబును శంకుక
ర్ణములును బహునయశనములుఁ గల్గి
యూర్ధ్వరోమంబులునుగ్రూణాస్యంబుఁ
గపిలజటాజాలకంబు నొప్పు
నసి గదా శక్తి శరరాసన ముసల చ
క్ర పాస శర తోమశర త్రిశూల

తే. షరశుముఖసాధనంబులఁ బాపజనులఁ
దరతరంబ సంఛేదనతాడనాదు
లైనవివిధప్రహతుల నేపడఁచుచును జ
రించు దండంబు సుజనులకేప్రియము నొంద. 109

సీ. షరుఁ డసంగుడు ధర్మపాలుండు ధర్ముండు
విజయుండు శాస్త్రంబు విశేసనుండు
గ్రహ మక్షరుడు ప్రజాగరము దురాసదుఁ
డసి సత్యగుండు నిత్యగుడు శాస్త్ర
ప్రగ్భావనుండు శాస్త్రంబు బ్రహ్మము తీర్ణ
పు శివంకరుండు

కామూనిసుతుడు శ్రీగర్భుండు వ్యవహార
తంత్రంబు సుగుప్తమౌత్ర మనఁగ

తే. బరఁగుపేళుల నొప్పి యర్థరమయాత్మ
డైనవిష్ణుండు దండమోయావహిల్లు
శ్రీ సరస్వతి యనునివిశిష్టదండ
నీతినామాతరంబులసృపవరేణ్య. 110

వ. ధర్మాధర్మంబుల సుఖదుఃఖంబులు నయానయంబులు సర్థా
నర్థంబులు బలాబలాంబులు బ్రహ్మాదా హామాదంబులు
మొదలైనసకలావస్థలును దండంబున సమ్యక్ సమ్యక్ప్రకారంబులు
గలుగుం గావున సమ్యక్ప్రకారంబుచేత దండంబున
రక్షింపంబడిన ప్రజ రాజు నభివృద్ధి నొందించు నట్లగుట
దండంబు రాజునకు బరాయణంబు. 111

క. సత్యప్రకారధర్మము
నిత్యానుష్ఠేయ మది సునీత మగుచు నా
దిత్యపతిఁ బీతుఁ జేయఁగ
నత్యున్నతి నెసఁగు నాతఁడన్నప్రమృడై. 112

వ. దానంజేసి దండంబు ప్రసన్నంబై వెలుంగుఁ దదీయాభిధా
నంబులు మఱియునుం గల వాకర్ణింపుము. 113

ఆ. పురుషుఁ డీశ్వరుండు భూతాత్మకుండు జీ
వుండు ప్రాణుఁ డక్షయిండు సత్త్వ
మనఁగ నేడువేరులప్రమాంబు ప్రజాప
తి యనఁ బరఁగు దండదేవువేరు. 114

ఎనుహోముఁడు మాంధాతృనకుఁ జెప్పినదండోత్పత్తిప్రకారము.

వ. దండంబు సాక్షాద్దేవుం డట్లగుటం చెలిపెడునది యొక్కయితి
హాసంబు గల దంగదేశాధీశుండు ఎనుహోముం డనురాజు
హిమశైలంబున ముంజపుష్పం బనం బ్రసిద్ధం. బగుశ్రృంగంబు
నకు దేవీసహిణంబుగాఁ జని యందు వసియించి మునిగణ
పూజితం బగువృత్తంబున నుదాత్తుం డయి యుండు నమ్మ
హీపతికడకు మాంధాతృండు సనుదెంచి సవినయంబుగాఁ
బ్రణమిల్లిన నబ్బూవల్లభునకు నతండ్ర్యపాద్యాదు లగు
నుపచారంబు లాచరించి వచ్చినపనియేమి యని యడిగిన
నప్పుడమితేఁడు సవిస్తరంబుగా దండప్రకారంబు వినుటకై
నిన్నాశ్రయింప వచ్చితి ననవుడు నమ్మహాత్ముం డతని
కిట్లనియె.

115

సీ. అజుఁ డధ్వరంబు సే శ యంగఁ దలంచి ఋ
త్విజు నాత్మసదృశుని శ వెదకి యెందుఁ
గానక తా నొక్క శ గర్భంబు ధరియించి
వేయెండకును దుమ్మి శ వెలువరించె
క్షుతసంభవతఁజేసి శ క్షుతుఁ డనుపేరిటఁ
బరఁగెడునాప్రజా శ పతియు ఋత్వి
జుండుగఁ గ్రతువాన శ ఝుచునుండ నంతర్హి
తం బయ్యె వలచుచం శ దమున నడచు

ఆ. నట్టి దగుట దండ శ మధిప కార్యకార్య
తుత్రభేద మెడలె శ దానఁజేసి

మహి గలాగెఁ గడు న శ మర్యాద న ద్రించెఁ
గమలజుండు విష్ణు శ కడకుఁ జనియె.

క. చని సంపాదించి యతనిఁ
గొని రుద్రునిఁ గాంచి నీసశ ఖుం డీతఁడు న
చ్చినకార్యము గృహతోడను
విను మని దండంబు తెఱఁగునవినిపించె దగఁ. 117

వ. అట్లు లోకరక్షకుం డగుపుండరీకాక్షు దండగొని దండభా
నంబున జగంబుగలంగు తెఱింగించిన నవ్విరించిపలుకులు
మనస్కరించి మహాదేవుండు నిజప్రభావంబు దండంబుగాఁ
గల్పించి దండనీతి కాశ్రయం దై పరఁగు చుండె. 118

సీ. వినుము ఋగ్వేదాది శ వేదముల్ నాలుగఁ
గల్పాదు లైసయం శ గంబు లాఱు
బెరసి విద్యలు పది శ పేర్చుపురాణంబు
లనియును నొకవిద్య శ యధిప ధర్మ
విమలు నెప్పెడుశాస్త్ర వితతి యంతయు నొక
విద్య సర్వన్యాయ శ విస్తరంబు
నొకటి మీమాంస చా శ నొక్కటి యిట్టులు
వివరింపఁ బదునాల్గు శ విద్యలయ్యె

తే. వైద్యకోదండ గాంధర్వ శ విద్య లర్థ
శాస్త్ర మగునీతివిద్య త శ త్సహితవృత్తి
నెలయఁగాఁ బదునెనిమిదివిద్యలభుం
డేర్పరించె జగత్త్రయ శ హితముపొందె.

వ. ఇట్లు సమకట్టి దండంబును దండనీతిప్రపంచంబు లయినయ
 వ్విద్యలను విష్ణువశగతంబులు సేసె నాసర్వేశ్వరుం డత్తమ్మి
 చూలికీ దమ్ము ఘటించి యీభంగిం బ్రజాపతి ప్రసవంబు
 గావించె దండనీతి సమగ్రరూప యై చెల్లె నెల్లజగంబులుం
 బ్రియం బందె నరవిందభవునియాగంబును సుప్రయోగం బై
 నడచె విష్ణుండు దండనీతిశాస్త్రంబు సకలంబు నాంగిరసున
 కేచ్చె నాంగిరసుం డింద్రమరీచులకు మరీచి భృగునకు భృ
 గుం డనేకమునులకు నిచ్చె నీక్రమంబున నది జగంబులం
 బరఁగె దండంబుజాగరణంబున లోకంబు మర్యాదామహి
 తం బై వర్ధిల్లెఁ గవర్ది శంకరుండు రుద్రుండు భవుండు స్థాణుం
 డుమాపతి యసుప్తేల్లం బరఁగునద్దండదేవుని నతులధర్మంబున
 నయించు భూపాలుం డైహికాముష్మికసిద్ధలం బొందు. 120

క. అని వసుహోముడు సెప్పిన

విని మాంధాత్మండు దండవిభవజ్ఞుండై

యనఘ మహీపరిపాలన

మొనరించెను నీతి దండయుక్తి వెలయఁగన్. 121

క. ఈయాఖ్యానము విని భూ

నాయకుఁ డెవ్వం డిలాజనంబుల నతుల

న్యాయంబునఁ బాలించుఁ జి

రాయస్థిరపుణ్యభాగి యగునతఁడు నృపా. 122

ఇట్లు భర్మరాజునకు ధర్మార్థకామంబుల తెలిసి గెలింగించుట.

వ. అనిన విని ధర్మనందనుండు ధర్మార్థకామంబులనడవడి యెట్లు

యిన మేలై చెల్లునని యడిగిన భీష్ముడిట్లనుఁ దొల్లి యూ
గరిష్ఠు డనునరవరుండు కామందక నాముఁడైనముని ని
ట్లని యడుగ నతా డతనికిఁ జెప్పినభంగి జెప్పెద నాకర్ణిం
పుము. 124

చ. అనయముఁబేర్చు కామముననర్థముధర్మముఁగ్రాఁగుఁగామతా
త్రనిరతుఁడైనవాఁడు సుపరీక్షప్రతిపన్నుఁడు గాఁడు దుష్టదం
డన మొనరింపఁ డట్టిపతిఁడాయరుసాధులునార్యులునుహృ
జ్జనులును దానఁజేటునగుఁగజాపును బాటిలు నెల్లభంగులన్.

ఉ. కావున ధర్మసిద్ధికి ముఖం బగు సర్థముసండు నిష్ఠమై
నేవిధి నైన ధర్మరతియెక్కుడుగా మదిఁజొన్న టొప్పుఁ గా
మావిలబుద్ధి గాక యుచితాగతసౌఖ్యము లాచరించుచున్
భావిభుఁడెప్పుభూమిసతిఁబొందిరమింపమహోన్నతుండగున్

క. అన విని ధర్మతనూజుఁడు

జనమ్ము శీలమ్ము నధిక శ సుస్తుత్యముగాఁ

గొనియాడుఁ దత్స్వరూప

బసఘా వివరింపవే ద శ యారతి నాకున్.

126

వ. అనుటయు నాపగాతనయుండు విను మని యతని కిట్లనియె.

క. మున్నిద్రప్రస్థంబున

నున్నతిమెయి ననుజతనుజ శ యుక్తంబుగ నీ

పున్నతెఱఁగు దుర్యోధను

కన్నులు గమరింప నతఁడు శ గడు వగ నొంచెన్. 128

చ. భవదీయసభయొప్పునకును రాజసూయంబు చెల్లిన యుల్లాసంబుచకును నట్లసహృద్యపడి ధృతరాష్ట్రునితో భవద్దృహంబున నిచ్చలు బదివేవురు భాసురులు పసిండి పల్లెరంబుల బా యసాహారంబులు గొనుట మొదలుగాఁగ లక్ష్మీమేని పుగ్గఁ డించి తనవగపు దోఁచు బలికిన నతఁ డతని కిట్లను మఱు రాన్న పానమణిభూషణ నరవాహనామలఁ జేసి యుజ్జ్వలంబై యున్నది దాక నీయైశ్వర్యంబునదే పాండవాగ్రజుఁ డెక్కుడు మెఱసి యునికియు గలదు వినుము చెప్పెన.

ఆ. శీలవంతులైన శ సిరిఁ బొందుదురు ధర్మ

తనయునిటిసిరికి శ నెన యనంగ

నెక్కు డనఁగ లక్ష్మీ శ యెసకం బెనఁగ నీవు

శీల మలవరింపు శ చిత్తమునను.

130

వ. మాంధాత్మండు నాభాగుండు మొదలయిన మేదిసీపతులు శీలంబునం గాదె యీ లోకంబునం బెంపు వడసి రివ్విషయంబునకు నొక్క యితిహాసంబుగల దాకర్ణింపుము. 131

క. దనుజవిభుండు ప్రహ్లాదుం

డనిమిషపతి రాజ్యలక్ష్మీయతులితశీలం

బునఁ గొని త్రైలోక్యంబును

డనకు వశగతుంబు సేసె ధర్మం బలరణ.

132

౪. చానికి రోసి బృహస్పతి

త్రో నమరేంద్రుండు మేలు శ దొరకొనువిధ మె

ట్లో నావుడు భార్గవుని

గానంగ జను మతఁడు సెప్పఁగరుణాన్వితఁడై. 133

క. అని గురుఁడు పంప నింద్రుఁడు

సని భార్గవుఁ గాంచి మేలు శ సమకూరుతెఱిం

గనఘా యుపదేశింపవె

యనినం బ్రహ్మాదుఁ జెందు శ మతఁ డెఱింగించున్ 134

ఆ. అతని నాశోయించియవ్వెర విప్పించి

కొనిన మేలు వొందుశ ననియెభార్గ

వుడు వజ్ర బ్రాహ్మగ్రాణం డయి ప్రహ్లాదుఁ

డేరి శిష్యవిధులు శ సేయు చుండె.

135

వ. అత నద్దానవేంద్రుండు ప్రసన్నుం డై భూసురాకృతియయి

నసురపతితో సంభాషించిన నతండు నీకుఁ ద్రైలోక్యరా

జ్యంబు సంప్రాప్తం బైనకారణం బేమి యెఱింగింపవే యను

టయు.

136

ఆ. దనుజనాథుఁ డిట్టు శ లను రాజ ననుగర్వ

మున ధరామరులకుఁమనసు గండఁ

జేయ నెపుడు నే నశ సూయాదు లమ్మహా

త్ములకు ధనము లిత్తునెలమితోడ.

137

వ. వారలు మెచ్చునట్టిశీలంబునం బ్రవర్తిల్లుదు దానంజేసి మ

హాన్ముతుండనైతి.

138

క. అనవుడు నీశీలము నా

కనఘా దయ నొసంగవే మహాత్ములఁ దగఁ

దినవారు బ్రతుక వలదే
యని దీనత దోచ ననిమి శ పాధిపుఁ డరిగెన్. 139

క. విని ప్రహ్లాదుఁడు గృహ దన
మనమునఁ గదురంగ విప్ర శ మాత్రుఁడు గాఁడి
తనిభంగిఁ జూడ ననువెఱ
పును బుట్టఁగ నిచ్చె శీల శ ముం బెం పెసఁగన్. 140

జే. పడసి యింద్రుండు శీలసం శ పన్నుఁ డగుచుఁ
జనియెఁ దదనంతరంబ య శ ద్దనుజవరుని
తనువునం దుండి తేజస్వ శ తనువీలానుఁ
డైనపురుషుండు వెడలిన శ నతఁడు సూచి. 141

వ. నీ వెవ్వండ వన నప్పరుషుం డేను శీలంబ నీవిచ్చినయవ్వీప్రు
పాల వసియింపం జనియెద నని చెప్పి పోయెం దదనంతరంబ
క్రమంబునం దేజోమయరూపంబులు నిజదేహంబుననుండి
నిర్గమింప నద్దానవేశ్వరుం డడుగుచు. 142

క. ఉత్తమధర్మము సత్యము
వృత్తంబు బలంబు నగుట శ వినబడె బడిఁ ద
చ్చిత్తము విపాద మంద మ
హత్తరమూర్తి యొక వారి శ జానన వెడలెన్. 143

క. వెడలిన నీ వెవ్వత వని
యడిగిన నాతనికి నిట్టు శ లను దీనత న
ప్పడఁతి సిరి నేను బల మె
క్కడకు నరుగు నందుఁ బోవఁ గడఁగి వెడలితిన్. 144

చ. అనిన భయంబు నొంది యతఁడౌసతితోఁ బరమేస్వరీ మహా
వినియమతిఁ నను గొలిచెరవిప్రవరు డతఁ డెన్నఁడన్న న
వ్వనిత సురాధినాథుఁడు భరవద్ధునఁజూపిభూతి యులయుగ
గొనుటకు నిన్నుఁ జెందె నిటుగోల్పడి తీవును నీకుశీలమున్.

వ. వినుము చెప్పెద శీలాబున ధర్మంబు వెలయు ధన్యంబున
సత్యంబు దొరకొను సత్యంబున వృత్తంబు సొప్పడు వృత్తం
బున బలంబు వాటిల్లు బలంబున నేను గలుగుచుం గావున
సమస్తంబునకు మూలంబు శీలం బని చెప్పి సిరి పురాదర
పాలికి ధర్మాకులతోడఁ గూడఁ జనియె ననుటయు దుర్యో
ధనుండు శీలా బెట్టిదనిన ధృతరాష్ట్రుఁ డతని కిట్లనియె. 146

క. బలసి మనోవాక్కాయం

బుల ద్రోహభావ మఖిలభూతములయెడం

గలిమి విను శీల మది మే

లోలయించును దాన నుల్లమున్నుము పుత్రా. 147

క. పరహితము సిగ్గుపాటు

బారయక యుండంగ నెదిరి బోధించుటయున్

నరసముదయంబు వొగడెడు

చరితము శీలమున కంగ న సంపద వత్సా. 148

క. అనియె నని చెప్పి భీష్ము

డను ధర్మజుతోడ నీకునది నైజమ యే

నును బోధించితి శీలము

మనమునం దిరము సేయుమనుజాధీశా.

వ. అనిన విని యజ్ఞనపతి భీష్మునితో నాశ యనునది యనంత
యైయుండు నది నిరర్థక యైన నయ్యెడుమఃఖం బధికం బది
దుర్యోధనుం బేర్చి కలసియుండఁ జూచితి నమ్మహాత్ముండు
దేహక మదీయాశఁ గురితుంబుఁ జేసి నన్ను దుర్బుధిం గావించెనది
విషాదంబు సేయు నాశ నడంచుట యిది గదే
యనుటయు నాశాదోష నిరాసకం బైన యొక్కయితీహా
సంబు గలదు విను మని యక్కురుస త్తముం డిట్లనియె. 150

౪౬౬ భీష్ముండు ధర్మజునకు సుమిత్రుండనురాజుచరిత్రంబు పెప్పట. ౩౬౬

సీ. హైహయండు సుమిత్రుండనురాజు వేటవో
యినచోటఁ దనచేతఁ నేటువడిన
మృగ మమ్ముతోఁబాటఁదగిలె వెన్వంటన
యదియును నొకమరి శ యగ్రమయ్యు
నొకమరి ద వ్యయ్యు శ నొకమరి దృష్టిక
గోచరం బయ్యును శ ఖరపదంబు
లరసి పాటిన నింత శ నంతఁ దోచియు నాశఁ
బెనుచుచుఁ జని మహా శ వనముసొచ్చె

ఆ. నవ్విభుండు డస్సి శ యచ్చట నొకముని
పల్లె కేఁగి మునులు శ ఫలజలములఁ
దృష్టఁ జేయ డప్పి శ దేటి యున్నెడ ఋష
భౌఖ్యుఁ డైనతపసి శ యతనితోడ.

151

ఇ. సనమున నెక్కటి నీ వే
పనికై చనుడెంచి తేల శ పరమవిషాదం

బునఁ బొందె దనిన నాతం

డను నొకమ్మగ మమ్ముతోడ నరుగఁగ వెనుకఁ. 152

క. ఆసాసల వచ్చితి నను

గాసిం బెట్టి యది యడవిఁగలసెను మృగయా

వ్యాస క్తుఁడు వగచు దన

యేసినమ్మగ మనఘ తప్పియేఁగుటకుఁగడుఁ. 153

వ. ఆశ యిత దుర్నివార యగునే యనిన నమ్మనిపతి యమ్మ
నుజపతి కి ట్లనియె. 154

క. విను తీర్థయాత్ర సని యే

ననుత్తమం బైనబదరికాశ్రమమున నొ

క్కనిఁ గాంచితిఁ గృతగాత్రునిఁ

దనుఁ డనుపేరిటివానిఁదాపసనర్హుఁ. 155

క. కని భక్తి బ్రణమిల్లుడు

ముని యాతిభ్యం బొనర్పఁమోదంబున నా

తనిపాల ధర్మఫణితులు

విను చుండఁగ నొక్కధరణివిభుఁ డేతెంచెఁ. 156

వ. విషాదవివర్ణు డగుచు సపరివారంబును సదారంబునుగాఁ
జనుదెంచి యజ్జనపతి మునిపతిం గాంచిన నతం డతిథిపూజా
సత్కారంబులు సేసి యాగమనకారణం బడిగిన నన్నర
నాథుండు. 157

చ. తనయుఁడొకండవాఁడుగుణోధాముఁడుక్రీడనవాంఛనా శ్రీకా
ననమున కేగి కాడుపడినం దడవం జనుదెంచి యెఱుఁగగా

నన మదియాశ ద్రిప్పికొనినన్ వెగ డందుచు వచ్చినాడ న
న్న సతఁడువల్కుకుం డెవదనంబొకయించుకీ వాచించితతోన్

క. చింతించునతనితో భూ

కాంతుం డిట్లనియె మఱియు శ గాఢతరాశా

క్రాంతత దుర్లభఫల యగు

టింత యసహ్య మగునయ్య శ యెడఁద మునీంద్రా. 159

వ. అనుటయు నత్తాపసోత్తముం డమ్మహీపతియాననం బాలో
కించి. 160

క. ఏనరుఁడు మానసము ధృతి

నూన నుచితవృత్తి నుండుననుదిలగొనక యెం

దైనను నెయ్యది యేనియు

వానికి దుర్లభము లేదు శ వసుధాధీశా. 161

క. అర్థాదు లగుఫలంబులు

ప్రార్థించినచోట సిగ్గున వఱుపక తగ న

య్యర్థి సులభార్థుఁ జేయుకృ

తార్థుఁడు దుర్లభుఁడు దలఁచు శ నఖిలజగములన్. 162

వ. అని పలికి పూర్వాచారస్మారకత్వంబున నిట్లనియె. 163

క. వినుము గుణవంతుఁ డొకరుఁడు

ధనవంతుం డైనయొక్క శధరణీనాథుం

దనకూడునీరకై కాం

చన మడిగి తదీయబాలిశత్వముఁజేర్చిన్. 164

క. విహతాశ్శుండై లజ్జా

మహితం బగునాశ దొఱఁగురమదితో సకల

స్పృహయును నెవ్వనియందును

వహింప నని యతుల మైనరవృతము బూనెన్. 165

వ. అని చెప్పి యప్పార్థివుం దొల్లి తాను ధన మర్థించి యఫలిత
ప్రయత్నండ్లై తత్కలజనితవైరాగ్యంబునం దపస్వియగుట
దేటపటిచి వెడియు. 166

చ. ఒడఁబడి యీనివానియెడఁనుల్లముఁనందుఁ గృతఘ్నుతా గడుం
జెడు గగుమర్విసితు నెడఁజిత్తుము కోర్కికిఁ బట్టు సేసి లే
వడి యగునీచకాంతయెడఁవారక యాసలు సాఁగు నిట్లు పె
క్కెడలను బాటునాసగమి ర్ యెల్లఁ దొఱఁగుము సౌఖ్య
మొందెడున్. 167

వ. అని యాసపజ్జం బోనమి సుఖకరం బగుటం దెలిపి యవ్వీర
ద్యుమ్నునకుం గరుణించి యతనికొడుకు భూరిద్యుమ్నుం
దనతపోమహిమ నాకర్షించి వీడుకొలిపెనని చెప్పి ఋష
భుండు సుమిత్రునిచిత్తంబు మృగయాశాయత్తంబు గాకుం
డునట్లుగా బోధించె బాండవాగ్రీవా నీవును నివ్యాక్యంబు
లాదరంచి సుస్థిరుండవై నిరాశత్వంబున సంతాపంబు దక్కి
సుఖవి గమ్మని పలికిన భీష్మునితో నబ్బూపతి భవదీయనచ
నామృతాస్వాదంబున మనంబు దృష్టిసన దొకను ధర్మ
ప్రకారంబులు వివరింపు మనిన నతం డతని కిట్లునియె. 168

క. తనభూమిఁ బరులభూమిని

ధనము లుపార్జింప నలయుఁ ధరణీశునకున్

ధనములు మూలము రాజ్యం

బునకును మూల మగు ధర్మమునకు నరేంద్రా. 169

క. అది బెట్టిదంపువెరవున

మృదుభూతోపాయముననుమెయి కొనద ప్రజం

బాదువ వలయు నాజ్ఞానం

పద 1 గలసాకతముతోడఁబతి యవహితుఁడై 170

క. విను బాడారము వెరుంగని

జనపతికి బలాబు మిత్త్ర) శ సంపదయును గ

ల్గునె బలమిత్త్ర) విహీనున

కొనరునె రాజ్యంబువిభవ శ మున్నత మగునే. 171

ఉ. కావున నర్థసంపదలు శ గల్మీయ యితకు మూల మైన ను

క్వీవరుఁ డాత్మశక్తి కతిరెక్తము లైనసముద్యమంబులం

దా వలియం దలంచి సముగ్రదగ్రతఁ గైకొను టాపు దవ్వీధం

బావిభుతొంటికిల్మికినిగోహని యొనర్చు హరించుబ్రాణముల్

క. తనకొలది నుపాయంబులు

వొనరిచి ధనవంతుఁ డగుట శ భూపగుణము ని

ర్థనుని నిజప్రజయును గై

కొనదు విరోధులును సరకుగొనరు కుమారా. 173

ఁ. పోనువాటున ముచ్చిమి ను

భ్రు లగుకూరులకు మూఁక శ దోరం బగు న

స్వైరవరిదొరల బలాబుగ

భరణీశుఁడు గూర్చుకొనుట శ దైన్యము చెచ్చు. 174

క. అన్యాయుబునఁ బొదలిన

సైన్యముచే సమరజయమునసమకూర దనూ

నన్యాయ పరులు గాంతురు

మాన్యత్వము దస్యు లైన శ మనుజాధీశా. 175

వ. ఇట్లగుటకు నుదాహరణం బగునొక్కయితహాసంబు గల

దాకర్ణిపుము. 176

—౨౫— భీష్ముడు ధర్మజనకుఁ గాపవ్యోపాఖ్యానము నెప్పట. —౨౬—

సీ. అవసీత పారియాశ్రతాచలంబున నుండు

నొకబోయ ధర్మసం శ యుక్తబుద్ధి

వింట నేర్పరి మృగవేతతిప్రకారజ్ఞఁ

డారణ్యదేశసం శ చారశాలి

తల్లికిఁ దండ్రికిఁ శ దద్దయు భక్తుఁ డై

ఫలమూలమధుమాంసశ ములును మేలి

కూడుగూరలు దొరశకొల్పి వారికిఁ దృప్తి

యావహించుచు శయనాసనాదు

తే. లగుపదార్థముల్ హృద్యంబు శ లుగ నొనర్చు

వలయునాహారములు మునిశ వరుల కిచ్చుఁ

బగఱఁ దోచినఁ బరిమార్చు శ భండనమున

నొకఁడ వేవుర నైన మహోగ్రగతుల. 177

క. కాపవ్యం డనుపేరను

దీపించినయతనిభూరిశ తేజము గని ర

క్షౌపరుఁడు వలయు మన కని
యాపొలమునఁ గల్గుదన్యులందఱుఁడమలోక. 178

ఆ. అతనిఁ దమకు నెల్ల శ నాధిపత్యము సేయు
వానిఁగా వరించు వారు గాఁగ
నిశ్చయించికూడి నెమ్మిమై జనుదెంచి
కాంచి యిట్టు లనిరిగారవమున. 179

క. బలవిక్రమసంపన్నుఁడ
నలఘుచరిత్రుఁడవు మమ్ము శ నందఱుఁ బ్రభువై
తలకొని రక్షింపుము నీ
నలచినపని గొనుము పుత్ర శ వర్గముఁబోలెక. 180

వ. అనిన విని యతండు వారల కిట్లనియె. 181

నీ. శిశుజనమునిజనశ్రీజనంబులఁ జంపఁ
గా దెట్టివాఁడైన శ గడఁగి మీఁదఁ
గవియక పొడుచుట శ కల్మషం బంగనఁ
జెఱపట్టఁ దగదు విశేష మొకఁడు
వినుఁ 1 డెల్ల సత్త్వంబులను బెంటిఁ జంపుట
పాపంబు గోవుల బ్రాహ్మణులను
సంకటపెట్టంగఁజనదు తద్దీయహి
తము గోరి పూని యుద్ధంబు సేత

తే. యధికపుణ్యంబు సస్యక్రి శ యావిఘాత
మాచరించుట గడుదోష మవనిప్రజకు

బాధ గావించి కుడిచి శరవంబు దొలుచు

పుంస్త్వగతి నది వాలియంగఁగబాలియు నతఁడు. 182

వ. అని చెప్పి మీర లీధర్మాధర్మాలు తెఱిగి నాపంచినతెఱుంగున బ్రదికెదఁజేసి మీకు ముఖ్యుండ నయి సఖ్యంబు సౌఖ్యంబుఁ బెనుప మీయోగజ్ఞేమంబు లరసెద ననియెదానికి వార లందఱుఁ బ్రీతిం బొంది యాతని 1వశంబున వర్తించి వర్ధిల్లి రిట్లు కాపవృండు సాధులకు హితం బగు నట్లుగా దస్యుల బాపంబులకుంబాపి తానును వారును నిహపరసిద్ధులం బ్రతస్తి పహించె. 183

క. కాపవ్యోపాఖ్యానము

సాపహరము దీని శ్రవణాపఠనము లటవీ

వ్యాపారజ్ఞేమంకర

రూపము లగు దస్యమృగవి శ రోధము లడఁచున్.

భీష్ముండు ధర్మజానకు దీర్ఘ దర్శి మొదలగుమత్స్యముల తెఱుంగఁగింతుట.

వ. అని చెప్పి భీష్ముండు వెండియు నిట్లను దీర్ఘదర్శియుఁ బ్రాప్తకాలజ్ఞుండును దీర్ఘసూత్రుండును ననుమత్స్యంబులు మూఁడు జలచరబహుళం బగునొక్కయేటి మడుపునఁ బాపవోనం బొందు గలిగి యుండునవి వేసవి సాచ్చిన్ దీర్ఘదర్శి నక్కటి రెంటిని గూడఁ బిలిచి. 185

క. మడు వికంగఁ బాతెడు నీ

రెడత్రెవ్వి న కొండుసోటి శ కేంగఁగ రాదె

ప్పుడు నింకనినీళ్లు గల

మడువునకుం బోవ వలదె మనకిట్టియెడన్.

186

తే. అనినఁ బ్రాప్తకాలజ్ఞఁ డిట్లనియె నేది

ప్రాప్తమయ్యె నక్కార్యంబు శ భంగినెఱిగి

యప్పటికిఁ దగునట్లు సేయంగ వలయు

మానితోపాయవృత్తి నేమటుట లేక.

187

న. అనిన నయ్యిరుదెఱుగులపలుకులు విని దీర్ఘసూత్రుం డి
ట్లనియె.

188

క. జడనిధిచందంబున ని

మ్మడు వొప్పుఁగ నిప్పుడేమిమాడెనె యిమ్మై

నడిచిపడ రిత్తనెవ్వగ

లుడుగుడు మఱి చూచికొందరమెయ్యన తఱితోన్.

189

క. అనుటయు నిది కర్జము గా

దని పల్కుచు దీర్ఘదర్శి శ యంబుసోత్తో

జనితాభయ మగుపథమునఁ

జని చొచ్చెం బెద్దమడువునమ్మదలీలన్.

190

న. నిక్కసరెండును నంద నిలిచె నిట్లు నిలిచినయమ్మత్సవ్యయం
బునకు భయంబు జనియింపం గతిపయచివసంబులకు.

191

క. పాతెడునీ రెడత్రెవ్వఁగఁ

దాట బెడిద మైనయెండరదనుకఁగ నిపురం

- బాటె మడు నత వేడుక
కాటులు జాలరులు సాచ్చి కందుకొనంగఁ. 192
- క. వెరవున నూతల నెత్తెలఁ
గరముల మత్స్యములఁ బట్టికడుసంతసముం
బొరయుచుఁ దొల్లం గువ్వఁగఁ
గర 1మూహించి మదిఁ బ్రాప్తకాలజ్ఞుండుఁ. 193
- క. ఇం దొకతొడు గఱచి యే
నొందంగఁ గుచ్చినట్లయిందెద ఏ రీ
కందుకొనుట మానంగ న
మందత నది యెడల విడిచిమనున దతిసెదఁ. 194
- క. అని యొకగుడిమీలనడుమ
నెనయంగఁ దూటి కఱచియిరుదాడలఁ దా
డొనరంగఁ బట్టుకొని గు
చ్చినచందము దోష మూర్ఛఁజెందినభంగిఁ. 195
- న. ఉన్నత వేట దీటి యగ్గుది గలయతండు. 196
- క. తెలిసిట రొంపి వోవం
కదొలుచునెడం దాడు విడిచి ముత్యమునకుం
దొలగి పొరదప్పి యు దొక
జలచర మున్నయెడ కేగెనభ్రాంతగతిఁ. 197
- క. ముట్టబడి దీర్ఘసూతుం
డిట్టట్టరుగఁగ నుపాయమేది యొకనిచేఁ

బట్టునడఁ దనదుడెందము

పట్టు 1వదలి చకితవికలభావేంద్రియఁడై. 198

క. విను దాదవృత్తలఁ గార్యము

గనికొని వలయుపని మున్నరకావింపఁగ నే

రనిజడుడు దీర్ఘసూతుని

డనునమ్మత్స్యంబుభంగినాపద నొందుక. 199

తే. అప్పటికిఁ దోచినట్టులుదప్పకుండ

ననువుతో ధృతి గల్గి కార్యంబు నడపు

నతఁడు పొస్త కాలజ్ఞాఖ్యునట్లపోలె

బరమసంశయ మయ్యెడబిందుకు గాంచు. 200

క. ధుర్యత ననాగతము లగు

కార్యము లూహించి పని తగఁ జేయునయా

చార్యుడు సౌఖ్యముఁ బొరయును

నార్యస్థితి దీర్ఘదర్శియనుమీనుకీయక. 201

— పలితశోమత మహామూషికమార్జాలంబుల సంవాదము. —

వ. అనిన విని ధర్మనందనుండు పెక్కండు పగఱకు నగ్గమై

హీనబలుండైన సరపతి యెప్పుడును నాపద నిస్తరించువాఁ

డని యడిగిన నప్పుడమితేనితో భీష్ముండు మార్జాలమూషి

కసంవాదం బనునితిహాసంబు గల దది నీదగుప్రశ్నంబునకు

సద్గుత్తరం బగు విను మని యిట్లనియె. 202

సీ. అడవిలో నొకమట్టిరయడుగున లాఁగలఁ
 బలితుడు నాకొక్కయెలుక యుండు
 నమ్మహిజముమీఁద శ ననిశంబు రోమశుర
 డనుపిల్లి వసియించు శ నాసమీప
 మున సంజకడ నిత్య శ మును మృగంబుల కురు
 లొడ్డివేకువ వచ్చియొక్కమాలఁ
 డగపడ్డవానిఁ గొం శ చరుగు నొకప్పు డా
 హారంబునకుఁ బిల్లరయచటఁ దిరుగఁ

తే. బోయి యురిఁ బడి యుండంగఁబొంది చూచి
 భయము దక్కి యచ్చోటనరపలితుఁ డెరకుఁ
 గుమ్మరఁగఁ జుదకొకు డనుగూబపులుఁగు
 హలికుఁ డనుముగియు నింతనంతఁ దోఁచె. 203

వ. ఎరలకై వచ్చి యిట్లు దోచిన నయ్యెలుక యారెంటిబారి
 కిం దప్పి పోవ రామిదలంచి బెగ్గలించియు ధైర్యంబుకలిమిం
 గార్యం బూహించి యప్పిల్లిం గొండొక సేరం జనుచు
 దానితో నిట్లనియె. 204

క. ఉరి దెప్పఁ గొఱికి యిప్పుడ.
 వెర వారగ నీకు నేను శ విడుగర సేయం
 దొరకొనుట నీమభాగ్యం
 బరిత్యము దొఱిగి మైత్రి శ యలవఱుపు మదికొ. 205

౪. ముగికి గూబకు నగపడి
 యుంగంబులు వడఁకుచున్నరయవి నాకిమ్మె

సంగతి గలిగిన నీయు

త్సంగంబున నుండి భయముదక్కును సేనున్. 206

చ. అనవుడుఁ బిల్లి యిట్లు లనునారతశరణ్యుడ వయ్యె దిట్టిసి
కనఘ హితంబు సేయ వలదయ్య జగత్పతి సాక్షి గాఁగ ని
ప్పని దగఁబూనితిన్ వెఱపుఁ బాచి ననుగదియంగ రమ్మవ
చ్చిన నకులంబు గూబయునుశ్చేరఁగ నేరవు నాకు నోడుటన్

ఆ. అనిన నట్ల యగుట శ నాత్మ నెఱింగియ

కాదె సుధియైన శ నాదు బ్రదుకు

సేదవిడుగరయును శ నిజ మగు టూహించి

నిన్నుఁ జెందె బుద్ధినిశ్చయంబు.

208

క. అని పలికి పిల్లి పొదిగిట

ననయము నిశ్శృంకవృత్తినయ్యెలుక వసి

చినఁ జూచి యయ్యులూకం

బును నకులము నచట వాసిరపోయె నిజేచ్ఛన్. 209

క. నకులము నులూకమును బో

కకు సంతస మంది యుడిశగొక్కున సమ్మా

షిక మయ్యుగిచేరులు గొఱు

కక యలసత నల్ల నల్లఁ శ గఱచుచు నుండెన్. 210

ప. అమ్మెయిఁ బలితుండు గొనకొని యయ్యునిం గొఱుక

కుండుట యెఱింగి రోమశుం డిట్లనియె.

211

క. తగుసే యిట్లు కృతార్థుడ

నగునీ కురి గొఱుక కిట్లు శ లాలస్యము సేఁ

త గటా కృతఘ్నతకు నెల

వగు టొప్పనె కొఱుకు కడఁకనదోహుడ వై. 212

చ. అనుటయు నెల్క యిట్టు లనునాశితరక్షణశీలు నిన్నుఁ గీ
డునఁ బొరయింతునే యిదికరడుం జెడుగుండన మేనుభీతినూ
నినమదితోడ నమ్మమిననెట్టన యియ్యురిఁ ద్రెంపనయ్యెదన్
మనమున నెగ్గుగాఁ గొనకురమాలనిఁ గాంచినయడ్డ త్రెంచెదన్
క. ఉరిఁ బాసి యేమి దలఁతో

యరిత్వమున వినుము ప్రబలుఁడైన యతనితో

వెరవున సంధి యొనర్చియుఁ

గరంబు నమ్మమియ నీతిగఁ గొండు బుధుల్. 214

ఉ. మాలనిరాక చూచి భయరమర్దిత మైనమనంబుతోడ న
క్కాలమునందు నీకుఁ జనఁగవలయున్ వెస మానిపైకినా
యాలయముం జొరన్ సమయరమప్పడనాకును గానయత్తటి
స్థేలోనరింతు నమ్ము మిదిరనిక్కము గర్జము నీ వెఱుంగవే.

క. అనవుడు నట్లేల తలఁప

వినుము భవత్ప్రాణరక్షవెసఁ జేసితి నే

ననఘా నీవును నమ్మెయి

నను నాపదఁ బాప వలదెసమ్మి రయమునన్. 216

ఆ. అనినఁ బిల్లి కిట్టు శ లను నెల్క వేగిర

పడకు ముచితకాల శ భావ్య మైన

యత్నవిధిగదా స శ మగ్రోఘలత్వంబు

నొందు నొండు దలఁచ శ కూరకుండు.

217

వ. అని యిట్లప్పలితుండును రోమశుండును నొండొరులతో
మాటలాడు చుండ వేకువ యయ్యె నట్టియెడ. 218

క. తనతోఁ గొందఱు గుక్కలఁ
గొని యేతేరంగఁ గేలఁ శ్ర గూరికృపాణం
బును భీకరభంగి గ వెసఁ
జనుదెంచె మాలఁ డధికశంసంభమునన్. 219

ఆ. పరిఘనాముఁ డైనరపాపాత్ముఁ గని భయ
నుడరఁ బిల్లి యిట్టలనియె నింక
నేమి సేయువాడనిదె వచ్చె జముదూత
వోలె సత్వరముగఁమాలవాడు. 220

క. అనిన విని యోడ కోడకు
మనుచుం దెగఁ గొఱికె వేగమయ్యరిఁ బలితుం
డనయముఁ జకితాత్ముం
చనియె రోమశుండు నవనిజముపైకి వెసన్. 221

చ. ఎలుకయు బాక్కలోపలికిరనేఁగిముదంబునఁబొంచిచూడసం
కులముగ నేఁగుదెంచి పరిరఘుం డురి నుగ్గగుల్లఁజూచి ని
ష్ఫలతకుఁజత్త మెంతయవిరపాదమువొందఁగఁబోయెబిల్లియ
య్యెలుకకు నిట్లనుం జెవికినిం పగరీతి నుదాత్తభంగిగన్.

ఆ. మేలు సేసి తగినమిత్తునిఁ బడసి త
త్తుచరితముల వచ్చుసుఖము లనుభ
వింపఁ జూచు టుడిగిరవేర్పడి యుండుట
యరయ నీతివిదులరతెరువు గాదు. 223

చ. అనఘ భయంబు నొందుటిది యారయ బేలతనంబు నెమ్మిమై
మును నను నమ్మించెదిభయమోక్షణముంగనినాకుఁ జాలమే
లొనరఁగఁ జేసి తీవు దుది శనుల్లమునం దగ విశ్వసింప కి
ట్లునికి సుఖబెనామసిరి¹కుత్తుడ వయ్యెదు రమ్మప్రీతితో²

క. బలవంతు లైనచుట్ట

బులు నేనును నీకు మేలు శ వొనరింపఁగ ని

మ్ముల మనుట యొప్పదే ననుఁ

గలసి మెలఁగు విషయ శంకఁగను మభిమతముల్. 225

వ. అనిన విని యప్పలితుండు రోమశునితో నీపలుకు లుచితం
బులు నామాటలు విను మని యిట్లనియె. 226

చ. అరులను మిత్రులం దెలియనారయు తెంతయు సూక్ష్మకృ
త్య మ | వైర వతిదుర్లభం బరులుగవీరన నుండియు మిత్ర
భావముం | భారయుటయు³ సుహృజ్జనులగోలికి గల్గియు
శత్రుతాగుణ | స్ఫురణ మొకప్పు సూపుటయు⁴ జూతుము
గాదె ధరితి⁵ నెల్లడ⁶. 227

వ. కావున నిన్నుఁ బెద్ద గదియుట గర్జంబు గాదు నీవును మద్వ
శగతిం బొందుటఁజూచి తేనియు నేమటం జన దెట్లంటెని.

క. బలవదిపులు పయోజన

ములకై లోఁబడుట గల్గుఁబాలముల నేనుం

గులు దీమంబులపజ్జఁ ద

గిలి నెట్లన వట్టువడినశక్తియఁ జతురమతీ.

229

చ. అరియెడమిత్త్రభావ మొకశయప్పుడుకార్యముఁజూగల్గిన
నెవ్వరవునఁ బాముఁ బట్టునెడఁగిన్కము నమ్మక దానివాటికి
గరము దొలంగఁ జేయునరుకర్జము వట్టి చరించు టొప్పుదే
పొరుగుననుడిసికు హితము దగఁజేసెన నెల్ల పంచినఁ.

మ. విను నీకామిషమేను నీయెడఁగడుకొనవిశ్వాసముం బూని చే
రిన నీచిత్త మొకప్పు డుద్ధతవికాశ రీభూత మై దుర్వినో
దనహింసా¹రుచి నొందునీసుతసుహృద్భంధువ్రజంబేనిముక్
ననుగన్న సహియింపదాత్మగరుణాన్మన్నిపుమిట్లుండెదఁ

వ. అని యంత నిలువక. 232

క. బలపుటురీ జక్కి పేరాఁ

కలితో లే యెల్ల నున్నకతమున నీకుం

జలిది వలసి పిలిచెద విటు

వలయునె నీపలుకు నమ్మివత్తునె చేరక. 233

ఆ. అనుడు నిట్లు దలఁచునగునె మత్ప్రణాన

క్షుకుడ వైననిన్నుశత్రుఁగాఁగఁ

దలఁతునే కృతజ్ఞతయఁజారుపంబును

గలుగ నేను వెఱవనవలవ దనఁను. 234

వ. అనిన రోమశునకుఁ బలితుం డిట్లనియె. 235

క. నీవలన నేను బ్రదికితి

నీవును నాకతన మాలానికి నగపడవై

తీవిధమునఁ గల్గుసుహృ

ద్భావమ చాలు నినుఁ జేరఁదగ దిటమిందఁ. 236

వ. ఇష్టిధంబునకు శుక్రవాక్యంబులుం గల వాక్ష్మింపుము. 237

క. బలవంతుఁ డైనశత్రుని

వలనఁ బ్రయోజనము గలిగిరవలను కలిమిఁదా

గళిసియు నదిగడచనఁగాఁ

దొలఁగ వలయు నమ్మె నేనిఁదమదిఁ గీ డొలయున్. 238

ఆ. నమ్మఁ దగనివారిసమ్మక యున్నది

తగినవారి నైనఁదద నమ్మి

యుండఁ దగను తన్నునొరులు నమ్మెడునట్ల

యుండి యొరుల నమ్మి ర కునికి నీతి.

239

వ. ఇట్టిద బ్రదుకుఁదెరు వగుటంజేసి.

240

క. నినుబొంట్లను నమ్మక యే

నును బ్రదికెద ననఘ నీవునను గనిచ ఁడ

లునియట్టివారిమాయలు

నినుఁ బొందక యుండ బ్రదుకురనేటిఁబొమ్మింకన్. 241

క. అనిన విని సిగ్గువడి తన

చనుచోటికిఁ జనియెఁ బిల్లినసమ్మతిఁ బలితుగ

డును వేఱొకతగులాఁగకుఁ

జని సముచితవర్తనమున ర సౌఖ్యముఁబొందెన్. 242

క. బలుపగఱవలనియాపద

దలుఁగుటకును రిపుని హీనతరు నైనఁ దనుం

గలపికొని బ్రదుకుటకు ని

య్యెలుకయుఁ బిల్లియును వెరపురఁజేఁగిఁచెదగన్. 243

వ. అనిన విని కౌంతేయగ్రజుండు శాంతనవునితో నెవ్వరియెడ
విశ్వసింప కున్నం జిత్తుంబునకు విశ్రామంబు గల్గదు విశ్వసిం
చిన దురితంబులు దొడరు నట్లగుటంజేసి విశ్వసించుటయు
విశ్వసింపక యుండుటయు ననురెంటిలోననుం బరమకర్త
వ్యంబెయ్యదియో నిశ్చయింప నేర ననుటయు నమ్మహిపతి
కమ్మహాత్ముం డిట్లనియె నీయర్థంబు దేటవఱుచునట్టి యితి
హంబు సెప్పెద నాకర్ణింపుము. 244

బ్రహ్మదత్తునితోఁ బూజని యనుశకుని కై నసంవాదప్రకారము

సీ. బ్రహ్మదత్తుం డనఁ శ బరఁగిన నరపతి

నగరఁ బూజని యనుశనామ మొప్పు

జతురభాషిణి యొక్క శారిక వర్తించు

నది పిల్లఁ బెట్టి యింక పారుపండ్లు

దెచ్చి యర్చిలి దానికెచ్చుచోమే లేటి

యధిపుపుత్రున కిచ్చునందుఁ గొన్ని

వాడును మచ్చిక శ వచ్చి యప్పిల్లతో

జర్లాట మాడుచు శ సంచరించు

ఆ. నొక్కనాఁడు దాదియొద్ద లేకుండ న

ద్వారకుండు పిల్ల శ తల నొగిల్చి

చంపె దానితల్లి శ సనుదెంచి కని మది

నిట్టు లనియె శోకశమేసక మేసంగ.

245

తే. అకట కూడి మెలంగి యోమొకటియైన

నర్థి నిదియును దానును ననుభవించు

- బట్టి యాడుచు నుండు నిరప్పాపజాతి
పడుచు సంపునె యిటు దీనిగమిడుకమిడుక. 246
- ఆ. రాచకొడుకు గాఁడెరరాచవారికి నేటి
పరిచయంబు వేగ శ కరుణ విడుచు
హితవు మఱచు రాజులెందు నమ్మికకుఁ బా
త్రములె సమదమతులుగ్రొక్కరతులు. 247
- వ. అని నిందించి. 248
- క. ఈపగ దీర్చెద నంచుం
గోపంబున రాజుకొడుకుగ్రుడ్డులు రెండుం
బోపడు నట్లుగ గోళ్లక
వే పెఱికి రయమున గగనవీధికి నెగసెక. 249
- వ. ఎగసి యచ్చోట నిలిచి బ్రహ్మాదత్తుండు విననిట్లనియె. 250
- క. చేసె నఘము దత్తులముం
జేసేతం గుడిచెఁ గానిశిశువునెడక నా
చేసినకొర్యము లే దేఁ
జేసెతి మా ఊండు గీడునెందదు నన్నుక. 251
- చ. అనవుడు బ్రహ్మాదత్తుఁ డది శ యట్టిద నీదెసఁ గీడు లేదు నీ
చనుటకునామనంబతివిషాదముఁ బొందెడుఁదొంటియట్లు నె
మ్మిననిలుమన్నఁబూజనిశరమించు నెయ్యిదొరుచేతఁబడ్డయీ
పెనుఁబగనొంచి మాటపస శబేల్పడిక్రమ్మఱఁజేరు టొప్పునే.
- వ. అనిన విని యతండు. 253
- క. చేసినదానికి మాటుగఁ
జేసినఁ బగ యంతతోడఁ ♦ జెడుఁ గాక గుణుల్

1డాసిన నమ్మేలు విడిచి

దోసముఁ బట్టుదురె యెట్టితొమ్మలుఁ జతురా. 254

వ. అనిన నతనికి శారక యిట్లనియె. 255

క. నెయ్యము సెడినను మాటల

తియ్యఁదనము వట్టి పగ మరణి మఱచినఁ జా

వయ్యెం జేటయ్యెఁ గలఁక

యయ్యె నొకటి మూఁడుఁ గాకరయది మే లగునే. 256

ఆ. వినుము నేల శిదోఁచికొనినను దాయాదు

లైన మాటమాటరేని నాఁడు

వారియెడను గీడు శ వారక చేసినఁ

బగ జనించునట్లు భంగు లైదు. 257

ఆ. శివగయుఁ గల్గెనేనిరేపాయనె గూఢ మై

మాన నగ్ని యున్నమాడ్కి నుండుఁ

గాన నమ్మి బేల శ కాలాంతరంబున

నైనఁ జెడును సందియంబు వలదు. 258

క. జననీ జనక సహోదర

తనూభవుల సఖుల నమ్మఁగదగ దనినను నె

మ్మనమునఁ బగ గలవారలఁ

జనునే నమ్మగ విడువు చతురవచనముల్ 259

స. అనుటయు బ్రహ్మదత్తుం డిట్లనియె. 260

క. కాలవశంబునఁ గీడు

న్నేలును జనులకును మూఁడునీకును నాకున్

వాలి యవి సేయ వచ్చునె

బేలనె యే నంత యేలరపెడఁబాయంగఁ. 261

వ. అనిన విని శాఁక యతనిమొగుంబు దేఱకొనం జూచి. 262

క. విను చల్లనిమాటలలో

మునిగి యలుక 1గుబ్బతిలు స ర ముద్రజలములో

నన యుండి యాట కెప్పుడు

గనగన మనుబాడబాగ్నిరకరణి నశోద్రా. 263

క. అని పలికి యవిశ్వాసము

మనమున నెలకొల్పి రాజుమాటలకుం దే

లనివెరవుతోడ నా పూ

జని దన కిమ్మైనయెడకుఁజనియెఁ గుమారా. 264

వ. అదియునుం గాక. 265

క. జననాథునకు నవిశ్వా

సనిరూఢత వలయు నెల్లజనములయందు

దనుఁ దనసిరిఁ గాచుట్టకె

యని నీతులు నెప్పుడును బ్రహ్మస్థితియుబ్రులో. 266

❧ కణికుఁడు శత్రుంజయున కుపదేశించిసహితవిచసముద్రప్రకారము ❧

న. అవ్వాక్యంబు లాదరింప నలయునని పల్కి వెండియు భీష్ము

కు శాండవాగ్రజుతో సౌవీరవతి యగు శత్రుంజయునకు

భారద్వాజవంశవర్ష్యుడైన కణికుం దుపదేశించిన హితవచ
నంబులు గలవు వానిం జెప్పెద నాకర్ణింపుమని యిట్లనియె.

క. వికచముఖుఁ డగుచు శాత్రువు

లకు హితు లగునట్టివారలం గని భూపా

లకుఁ డెడ్డ కత్తెరయు నా

లుక బెల్లమునై 1మనంబురలుం గన వలయున్. 268

ఉ. జ్ఞాతుల 2నమ్మితోడుకొనిశత్రులనోర్చి యహీనరాజ్యముం
బీతి యెలర్పఁ జేకొనినరపిమ్మట సౌఖ్యసమృద్ధితోపిత
జ్ఞాతినికాయుఁడై మది నరజస్రము నమ్మక సర్పసంయుతం
బై తనరారురమ్యనిలయంబున నున్నటులుండఁగాఁ దగున్.

వ. అని మఱియును.

270

క. వినుము తఱి వేచి రిపు మూఁ

పున మోవఁగ వలయు సమయముం గనికొని గ్ర

క్కునఁ గడవ శిలాస్థలి వై

చినచాడ్పున నేర్పు మెఱయఁజెఱుచుట యొప్పున్. 271

క. పానము జూదము వేటయు

మానినియును భూపతులకుర మధురవినోద

స్థానము లగు నైనను దగ

వైనవిధము దక్కఁ దగులరమాపద దెచ్చున్. 272

క. విని విననివాడపోలె

గని కాననివాడపోలెఁగావలయు విభుం

దొనరింపఁ దలంచినపని
కను వగునంతకు నభేద్యుడై జరులయెడన్. 273

క. ఒల్లనికార్యం బాసల
నల్లన కాలగతిఁ గడపునది కాలముచేఁ
బెల్లొదవు విఘ్నములు భూ
వల్లభునకు ¹నెపము వెట్టవచ్చుం బిదపన్. 274

తే. బహుళ మగుగర్వమునఁ గార్యభంగియును న
కార్యసరణియు నెఱుంగ క ర నార్యవృత్తి
గానితెరువున నడచు చురన్నేని గురుని
నైన శాసింపఁగాఁ దగునండ్రు బుధులు. 275

క. తెగఁ దీర్పక తగ నార్పక
తెగటార్పక కడమ కొంతద్రిక్కుఁగ నున్నన్
జగతీశ యప్పు నగ్నియుఁ
బగయును గడుఁ బెరుంగు గీడునవాటిల్లు దుదిన్. 276

ఆ. మార్దవమున మృదువునమద్దింపఁగా వచ్చు
మార్దవమున ఖరవిమర్దనంబుఁ
జెల్లు మార్దవమునఁ ర జెల్లనియది లేదు
గాన మృదువ తలఁచ ర ఖరము సువ్వె. 277

వ. అనిన విని యజాతశత్రుండు ధర్మియు నడవక యవగ్రహణి
దురితులు దుస్తరంబు లయిన నాహారంబులు దొరకొన
నియట్టి చో ద్విజాతులేమిభంగి బ్రాణంబులు రక్షించు

కొనువా రచటయు నాపగానందనుండు విశ్వమిత్రచండా
 సువాదం బనునితీహాసంబు భవత్ప్రేక్షంబునకు నుత్తరంబై
 యుండు నాకర్ణింపు మని యిట్లనియె. 278

—❧ విశ్వమిత్ర చండా సువాదము. ❧—

క. ఏపారి తొల్లి త్రేతా

ద్వాపరములసంధి నొక్కవఱపు ధరిత్రీ

తాపంబుఁ జేసె జనముల

పాపంబున వత్సరములు పండ్రి డధిపా.

279

సీ. ఏఱులుఁ జెఱువులు నివృతఁ గర్షనము లె

దును జెడఁ దరులతాదలును గమర

భూమియుఁ బసమాల శ గోమహిషాదిజే

వధనంబు వొలియ భూవరులు మేర

దప్పి లోకములోని శ ధాన్యముల్ గొన నధ

ర్మం బంత కంతకుఁ శ బ్రబ్బ నధికు

లనదలఁ జెఱుపంగ శ యాగముల్! దేవతా

పూజలు నెడలంగ శ భూసుర ప్ర

ఆ. ముఖము లైనవర్ణములచొప్పుదప్ప నా

హారరహితజనము శ లచట నచటఁ

బడఁగఁ జూడ ఘోరభంగిగాఁ దఱచయ్యె

ఊక్కులున్నవారి శ కెక్క భయము.

వ. అట్టిసమయంబున.

281

క. మునిపతి విశ్వమిత్రుడు

దన యాతలి కెందు మెలగి శ ధైర్యమెడలి యో
దనమాంసమూలఫలములు

జనుల నడిగి యెందుఁ బడయఁ శ జాలక డప్పిక్.

వ. తూఁగాడుచు జనువాడు.

283

చ. పసరపు తెంపప్రోవులును శ బందులడొక్కలుఁ గుక్క
1గుట్టలుక్. మునుఁగు వడంగ భూమితలముం దఱ చారఁ
గఁ గప్పుచుక్ మదిఁ బస యొక యింతలేక పెఱప్రాణు
లనుం బొదిగొంచు నెట్లు దు! ర్వ్యసనతఁ గూరియున్న వెలిశ
వాండ్రురపల్లియఁ జేరి యయ్యెడక్.

284

వ. ఆర్తినొంది యిట యట వోవంజాలక నేలం బడి యుగడి
'ప్రాణంబులు వోవుట యుపేక్షింపం దగదు ప్రాణరక్షణంబు
పరమ ధర్మంబని వితర్కించి తగు నుపాయంబు చింతించు
వాఁ డప్పుడ చంపి శితి తొలిచి గాలిగొనవైచిన కుక్క కడి
మంబుఁ గనుంగొని.

285

క. ఇది దప్పు నిప్పు డియ్యెడ

నొదవదు ప్రాణంబు గావ శ నొం డొకఁ డిదియుక్

మది నూహింపంగ మ్రుచ్చిమి

నొదవించి కొనంగ వలసి శ యున్నది నాకుక్.

286

తే. ప్రాణములు వోవకుండగ శ బరిహరింప

నొం డుపాయ మెయ్యదియు లే శ కుండెనేని

ముచ్చిమియు ధర్మమగు నధ శ ముని ధనంబు
గొనుట యెందును ముఖ్యమై శ చనుట గలదు. 287

వ. కావునఁ జండాలధనం బగుసారమేయమాంసం బపహరించి
ప్రాణహాని పరిహరించికొందు నని నిశ్చయించి యుండ నర్థ
రాత్రం బగుటయుఁ జండాలురెల్ల నిద్రింప నల్లన లేచి చని
యమ్మాంసంబు వట్టి తిగించిన నచ్చేరువ నిద్రించు చండా
లుండు విధివశంబున మేలుకని నీ వెవ్వండవు మాంసంబు
ముచ్చిలింఁచెదవు నిద్రోవం జమ్ము నిన్నుఁ బొరిగొనియెడ
ననుటయు భయంపడి గ్రక్కున నమ్మునివతి యేను విశ్వా
మిత్తుండ నని పిలికిన వాడు వినయంబున శయ్య డిగ్గి కరు
ణం గన్నీగొలుకం బ్రణమిల్లి కేలు మొగిడ్చి మహత్మా
నీ తలం చేమి యని యడిగిన నతండు సాంత్యనవచనంబుల
నిట్లనియె. 288

చ. దరికొనునాడలిం దనువిదాహము వుట్టినఁ బ్రాణహానికిం
బరిహరణంబుసేత కిది శ పాపమయైనను గుక్కనంజు డే
భరపడి మ్రుచ్చిలింఁచెద విభావసుఁ డెంతశుచిత్వసంపదం
బొరసియు సర్వభక్షకతఃపాండునునన్ను నుజ్జాడుమట్లుగఁ.
వ. అనిన విని చండాలుండు. 290

తే. కుక్క మృగములలో నెల్లఁ శ గుత్సితంబు
దీనిఁ దిని ధర్మమున కేల శ హాని సేయ
నొం డుపాయంబు వెదకికొ శ మృజ్జ్వలత్వ
యనుడు వానికి ముని యిట్లు శ లనియె నధిప. 291

క. విను బ్రహ్మవహ్ని నాకుం

బెనుఁబ్రాపై యుండ నేను శ వెఱుతునె యె ట్టై
సనుఁ బోవ నీక ప్రాణము

దనువున నిల్పుటయ చూపె శ ధర్మం బరయన్. 292

ఆ. బ్రదికియున్న నేఁ ద శ పాబున విద్యను

బాచికొనఁగ నేర్తుఁ శ బాతకంబు

నట్లు లగుట జీవితా శ ధార మైన యీ

నంజు డిప్పు డెట్లు శ నమల కుడుగ. 293

చ. అనుటయు నంత్యజుండు నగిరయట్టివిధం బధమాబుగాక నె

ట్టన యది ధర్మమే కటకరీటా మిముబోంట్లకు నిట్లు సేయఁ
గాఁ జనునొకొ యన్న నమ్మని ప్రశస్త్యుఁ డగస్త్యుఁడు
దైత్యుమాంసముం దినఁడె నశించెనే యతనిశతేజముఁ బెం
పును నంతనుండియున్.

294

వ. అనవుడు వాఁడిట్లనియె.

295

క. పరహితము సేయఁబూనిన

పురుషుఁడు పాపంబు సేసి శ పొండుడు కిమి

బరమముని యగు నగస్త్యుఁడు

షరోపకారార్థకృతి న శ భవ్యం దగునే. 296

క. నావుడు మదాత్మ బ్రాహ్మణ

తావిద్యతాస్పదంబు శ దానికిఁ గా నే

సీవిధి యొనరించుట పా

పానేశము లేదు దీని శ కడ్డపడకువే. 297

క. అని ముని పల్కిన నంత్యజుఁ

డను మాంసము విడువ నోప శ్రీ కనుటగఁ దలఁచు

జనునె భవదీయతేజో

ధనహానికిఁ గరుణ పుట్ట శ్రీ దా యెన్వరికిఁ. 298

వ. అనవుడుగాధినందనుండు.

299

తే. కరుణ గలవేనిఁ బ్రాణంబు శ్రీ గాచికొనఁగఁ

దలఁచు నాకు నిమ్మాంసమి శ్రీ మ్మలఘుచరిత

యట్టులైన మ్రుచ్చిమియు లే శ్రీ దనృత మెడలి

పడయువస్తువు సేయదు శ్రీ పాతకంబు. 300

వ. అనిన విని చండాలుఁ డిట్లనియె.

301

క. అతిశయిత పుణ్యదీప్తులు

ప్రతిగ్రహము నీచనరుని శ్రీ సాలం జేయన్

మతిఁ దలఁపఁ గూడునే వి

శ్రుతగుణ యే వెఱుతు నింకఁ శ్రీ జాఱచుఱఁ బల్కన్.

వ. నీవలచినయట్లు సేయు మని సారమేయమాంసం బిచ్చినఁ

బుచ్చికొని దానం బ్రాణాంబులు రక్షించుకొని విశ్వామి

త్రుండు సనియె నిద్రుండు తదనంతరంబ లోకంబులవడ

దేఱ వర్షించె నంత హర్షించి యత్తపస్వివర్మ్యుడు దపోవిశే

షంబున దోషంబు నీఁగికొని మనీషిజనస్తత్యం బగునిత్యవ్ర

తంబున విలసిల్లెనాపత్నమయ సమాచారంబిట్టిదయనిచెప్పిన

భీష్మునితో భూవల్లభుండు ధర్మసూక్ష్మప్రకారం బింతమరవగా

హంబగునే యియితిహాసంబొకర్ణించుట నాడెందంబు విషా

దగబు నొందె ననవుడు నలండు ధర్మంబు బహుశాఖాసమ
నివ్వితంబై యుండు రాజులకు నెల్లతెఱంగులు నెఱుంగవలయు
విషాదం బేల యనవుడు నజ్జనవిభుండు. 303

→ శ్రీభీష్ముండు ధర్మజునకు శరణాగతరక్షణసుకృతం బెఱింగించుట శ్రీ

క. శరణాగతసంరక్షణ

పరులకు సమకూరు నెట్టి శ పాటిఫలము ని
ర్భరకరుణాకర పరమా
దరమున నెఱింగింపు నాకుదానితెఱంగు. 304

ఆ. అనిన భీష్ము డిట్టులను ముచుకుందును
నాంగఁ బరంగుధరణీనాయకుండు
దనుజమంత్రి చేతవినినది యొక కథ
యఖిలపాపహరణమాచరించు. 305

వ. అయ్యితిహాసంబు సెప్పెద దాన నీయడిగినయర్థంబు చెలియు
నవహితుండ వైయాకర్ణిపుము. 306

సీ. పాపాత్ము డొకబోయపక్షుల వధియించి
తెనియును బెక్కిమ్మి శ కొనియు నదియ
బ్రతుకుగా దానికి శ బహుసాధనంబులు
సనరించుకొని మహావీరుఁ జరింప
నొకనాఁడు పెనువానాయును గాలియును ముట్టి
సకలజీవులకు నాశంబు వుట్టు
నట్టిది యై కానయంతయు జలమయం
బైన బెగ్గిలి యన్నరాధముండు

తే. 1వేగ వట్టోడి యెల్లనురవెడలి మిటుత
 నొకవనస్పతి జొంపమైయున్నదానిఁ
 జెంది రాతిని యగుటయు శ శిలయ నెజ్జ
 గాఁగ శీతార్తుఁడై యుండఁగౌరవేంద్ర). 307

క. ఆలుబ్ధకుఁ డత్తరువర
 మాలోకించి కడుభక్తినియె నిచటి భూ
 తాలిం గొలిచెడఁ గరుణా
 శీలత ననుఁ గాచుటకు విశిష్టవిసీతి. 308

వ. అని యిట్లప్పక్షిధ్వంసకుండు శయనంబు ప్రాపించియుండ
 నమ్మహీరుహంబు కోటరంబున వసించి యుండునది
 యొక్కకపోతంబు దనవల్లభ యెటయేని మేఁతకుం బోయి
 తాక తడసిన శోకించి. 309

సీ. ఎచట నున్నదియొక్కొరయింతప్రాద్దొకచోట
 నుండునే ననుఁ బాసియుజ్జ్వలాంగి
 యమ్మేను లేకున్ననిమ్మేనికలిమి ని
 రర్థకం బధికాను శ రాగయుక్త
 యగుసతిగుణములరయైహికాముష్మిక
 సుఖసాధనంబులు శ సువ్వె పతికి
 నేకారణంబుననేనుయ్యెనో వాన
 యేవునఁ దెగియెఁ గానోపు నకట

తే. నేమి నేయుదు మందిరంబిపుడు పాడు
 వాఱుచున్నది యనఁగ నశ్వులుకులెల్ల

భోయవలలోన నున్న కరపాతి విని మ
నంబు సంతోషపూరితమగు గాంగ.

310

క. పతిమదికి నింత యెక్కిన

యతివ గదా పుణ్యవతి ప్రియాలాపము లే

గతి వినఁ గాంచితి జన్మము

గృతకృత్యం బయ్యె నామరగెలిచితి జమునిక. 311

ప. అని యుల్లుబునన యుగ్గడించి పతికిం దన తెఱు గెఱింగించి
విధికృతంబునకు వగవం బని లే దని మఱియు నిట్లనియె.

చ. శరణముసొచ్చినం దగల్బర సన్నతఁ గైకొని రక్షణంబు సా
దరముగఁ జేయు టత్యధికఁ ధర్మముగా బుధకోటి సెప్ప నీ
వరసి మహర్షి వీని శర శ్రాగతు నోపినభంగి నాపదం
భారయకయుండఁజేయుము ప్రభూతపునీతునఁ గొంతునోయెడుక

క. అని యేర్పడ భాషించిన

విని శోకము డిగ్గ విడిచిరవిహగము గరుణం

దనజాతి నెప్పి తగ ని

ట్లనియె మనుజభావణముల శ నాలుబ్ధకుతోక. 314

క. ఓయన్న డస్సినాడవు

మాయొంటికి నతిధి వైతిమసలక నీకుం

జేయ వలయు నాతిధ్యం

బేయది భవదీప్సితార్థ¹ మెఱిగింప వనా. 315

చ. అనవుడు నుల్ల మోతయు బ్రేయంబువహింపఁబట్టి వైరి సీ
తున సకలాంగకంబులుఁ బ్రభుతున్నములయ్యెడు దీనిఁ బాపవే

యసినవిహంగమాబు రయశిమారంగ నచ్చటిపుల్ల లెల్ల ము
క్కునంగొనితెచ్చిప్రవిడియకుంతితమైనదయాగుణాబునన్.

న. ఆపాంతపల్లియకు రయంబునం జని పుల్లతల సంగతం బైన
యంగలంబు. 317

క. కొని నచ్చి పుల్లపొన్నన

దనుకంగా జేసి నెమ్మోదఘకొత్తంగ ని

ట్లను బోయతోడ మే నీ

యనలంబున గాచికొనుటకై లె మ్మనఘా. 318

చ. అనవుడు వాడు గువ్వహృదయం బలరం దనతొంగకంబు ల

య్యనలశిఖాకలాపముననల్లన యల్లన కాచి శీతబా

ధనముడుగంగజేయంగఁబదంపడియాకలిచాలద్దోచెదో

చిననెఱిగించె గువ్వకదిరసేయ నుపాయము లేకయాత్మలోక.

వ. వగచి వెలువెలం బాటి తలంచికొని వాని కి ట్లనియె. 320

తే. ఖగములను జీవనం బనంగలదె సంగ్ర

హించినట్టిది యాకలికేమి యైన

మాకు దొంగొన్న దిదుముగక యైన

నీవు డస్పిలి వాతిక్యోనియతి వలయు. 321

అల్ల కపోతంబు దగళరీరమును బోయ కాపారంబుగా నిమ్మట, ప్రా

న. నాశరీరం బాపారంబుగా నిచ్చెడఁ గొనుము. 322

క. అని పలికి యగ్ని నలగొని

తనదేహము దానిలోనఁ గ దడయక యిడినం

గని భోయ విస్మయంబున

మన మూఁదగఁ గొంత సేపుమాన్వడి యుండెన్. 323
న. పదాపడి. 324

మ. కలదే యిమ్మెయిపేరుపంబు జగతింగారుణ్య మేపార ని
ష్కలుఁ గిట్టిచ్చునెమేను నాదుచరితంబుల్ నిందకుం బట్టులె
తలఁపక వచ్చిన నితకీ కగునె యేతత్కూరితాఘోరచే
ష్టలు మానంగలవాడఁ బక్షిగురువైసంధించె సదోధమున్.

ప. అని యంతరంగంబున వైరాగ్యంబు నిరంతరం బగుటయు
నంత నిలువక. 326

మ. ఇది యిట్లాలిని బంధులం దొఱగితానీయగ్నిలోఁ గూలెనొ
ప్పిడమైయుండఁగ నిట్టితెంప యెలయంబెంచారువైరాగ్యసూ
కుద పాపంబులనెల్ల దుక్రిపఁగమహాప్రస్థానపుణ్యత్వమొం
దెద సేనిప్పడయంచుమానసముశాంతింబొందనిర్మోహుండై.

క. నలలోన నున్నపులుగుల

వెలువడఁగా విడిచి వలయుఁవెండియుఁ దనకుం

గలపక్షినిహతిసాధన

ములు నచటనె యుండఁ భోయోభోయ నియత్తుండై.

ఆ. అక్కపోతి నాథుఁడగ్నిలోఁ బడుటకు

శోకవహ్నిఁ జిత్త రమాకులముగ

నెలుఁగు రాలుపడఁగఁగిట్లని పలవించె

నశ్రుజలతరంగితాస్య యగుచు.

329

క. నా యాతలి కోర్వ వెపుడు

వేయైనను నేఁ గొనంగ న వెండి యనుభవి

తాయాస పడుటఁ గనుఁగొని

చోయుదు ననుఁ బాసి యిటు సకనుట దగ వగునే.

వ. అని వెండియు.

331

సీ. ఇగురుజొంపంబుల శ ని పారువిరులను

బలు పైనపొదలకేరవలకుఁ దార్చి

: నెలయేఱులందలి శ తెలిసిటఁ దనువుసాం

పెలసినగుల1తె శ ప్పలకుఁ జేర్చి

మావిమోకల నెల శ దీవలఁ జెన్నొందు

తోటలకడ 2నలి శ తోడఁ జెంది

యలరు నెత్తమ్ముల శ కలిమిఁ జెల్వగు డిగ్గి

యలతీరభూముల శ నల్లఁ బొంది

తే. నన్ను మనమునఁ దేల్చి యా శ నంద మొందఁ

గేక1 సలిపెడునీ దగు శ లీల మఱవ

నావశంబె ప్రాణేశ ప్రా శ ణంబు లిప్పుడ

నిన్న కూర్చి యేతెంతు నీ శ సన్నకడకు.

332

వ. అట్లుంగొక

333

క. తేని యనుమరణమునఁ దన

మేను విడిచినట్టికాంత శ మేలిపదవికిం

దాను నతండును నరిగి య

నూనసిరసుఖము లందు శ చుండుట విందుకా,

334

క. అని పలికి యప్పుడ యనలము

ఘనముగ దరికొల్పి మది విశ్రాంతముఁ బొందం

దనవల్లభుఁ దలఁచుచు వల

గొని లీలం జొచ్చి యతనిఁ శ్ర గూడం జనియెన్. 335

క. స్ఫురిత విమానముమీఁద న

మరతతి వేష్టింప రత్న శ్ర మయభూషణసుం

నరదివ్యమూర్తి వెలిఁగెడు

వరునిఁ గలసి పరమసౌఖ్య శ్ర నైభవ మెసఁగెన్. 336

తే. లీల మూఁరిఁబో నచ్చర శ్ర లేమఱిండు

ఒలసి యభినందనము సేయఁ శ్ర బాలిచె నిట్లు

సనిన పక్షియుగ్మంబు వ శ్ర రత్నము దోఁచెఁ

బుణ్యవర్తనుఁ డగుట నా శ్ర బోయ కపుడు. 337

వ. తోఁచిన నతండు.

338

క. ఏనును ని ట్లగుదు ననుచు

నూనినకౌతూహలమున శ్ర నుల్లము వొదలన్

మే నెల్ల ముండ్లు సింపఁగఁ

గానఁ దఱిసి గళితరక్త శ్ర కలితాకృతి యె. 339

తే. అరుగు చుడువాఁ డొకచో ద శ్ర వానలంబు

గట్టెదిరి కాననం బెల్ల శ్ర ముట్టిమండ

సంప్రమోదితచిత్తుఁడై శ్ర చక్కఁజొచ్చి

యొడలు దొఱఁగి దేవత్వంబు శ్ర వడసి యొప్పె.

ఉ. ఈ యితిహాస మర్థిమెయి శ్ర నెజ్జనముల్ వినినం బరించినం

బాయు నుదాత్త గోహననశపాతక మైనను భూరిసౌఖ్యముల్

వేయివిధంబులం బొర యుగవిన్ము తగన్ శరణార్థి దోషితుం

జేయనినాఁడు కల్పషముఁ శ్ర జెందునొకప్పుడుఁ బాయదేమిటన్

న. అని యిట్లు శరణాగతరక్షణఫలవిశేషప్రకటనం బగు. అట్లక
శపోతాఖ్యానంబు నెప్పిన విని యప్పితామహానెమోదం
బ్రతి వినయవిస్తారవిలోకనం బెలయ నప్పాడవాగ్రజునఁ.

క. పాపంబు బుద్ధిపూర్వ

వ్యాపారము గాక తొడరి న నప్పుడు మనుజుం

డేపాట దాని నంతయుఁ

బాపికొను జాలు సుజన న బాంధవ చెవుమా. 343

న. అని యడిగిన నయ్యార్యవద్యుం డాధిరీభరణదుర్యనకు నిట్లు
నియెఁ దొల్లి పరిక్షి త్తనయుం డిస జనమేజయుం డనుమహా
రాజు దన కబుద్ధిపూర్వక బ్రహ్మహత్య వాటిల్లినం డట్కిల్పి
వంబు వాపికొనియె నది పురాణకథయై మునులనలచ విసం
బడు నత్తెఱుం గెఱింగించెన నాకర్ణింపుము. 344

క. పాపంబు దొడరుటయు నా

భూపాలకుం బ్రజయు విడిచె న భూసురులును ని

దాపాత్రంబుంగఁ జేసిరి

తాపము మదిఁ గదిరి యతఁడు న దల్లడ మందెక. 345

తే. అట్లు జనమేజయుండు నెగ న నారఁ గూరి

పురము వెడలి యొక్కరుండును న బోయి కాన

నాంతరము సాచ్చి శౌనకుం న డనుమునీంద్రు

నాశ్రమము పోసేకొని చని న యమృతాత్ము. 346

వ. కాంచి నంజ్ఞప్రణామం బాచరించి సవినయంబుగఁ గరంబులు
మొగిచి నిల్చినం జూచి యతండు. 347

చ. కెనుఁబొల చల్చుచున్నయది శ పీనుఁగుఁ జూచినయట్లు
 లయ్యెక్కఁ వినుఁ గనుఁగొన్న నీయెడకు శ నీవిది యేటికి
 వచ్చె దెక్కడేఁ జనుము శిరంబు క్రిందుగ న శ జస్రము
 వ్రేలఁ గలాఁడ పి భవం బునతుదిఁ గ్రూరకాకచయ శ ముల్
 పొలువక నఁ కాధివాసివై. 348

చ. అచటయు గర్హ కర్హుఁ డగు శ నట్టిమరాత్మునిఁ బూజిత
 వ్రతులఁ గని యిటు లంట యుక్త మటు శ గాన కదా భవ
 పీయ పాదవం దన మొనరించి మీవలన శ దారుణపాపము
 వాచికొందునే నను మది నచ్చినాఁడ నద శ యం బగు
 చూడ్కిఁ బరిగ్రహింపవే. 349

చ. అనిన విని కరుణాయత్తచిత్తుం డగు నత్తసోధనసత్తముం
 డిట్లనియె. 350

క. విను కొంద ఁల్పబుద్ధులు
 నను నెంతయు ధిక్కరింప శ నవ్వంగ వారిం
 గొనక బుధు లై నవిప్రులు
 ననిమిషులును మెచ్చుచుండ శ ననియెద నీతోన్.

క. హీనప్రజ్ఞుఁ డకార్యము
 లైనవి నేసి తుది వగచు శ నతులప్రజ్ఞా
 సానుమదాపూఢుండు వగ
 నూనఁడు దురిత మనువటితి శ కోడక యునికిన్. 352

చ. ప్రజ్ఞాకార్యంబు లై యనుష్ఠింప వలయువానిం జెప్పెద నీకుం

భావంబు నెడ ననుతాపంబు గలిగి మోక్షము నొనర్చుట
యనుటయు నమ్మనుజనాథుండు.

క. తాపసవర తీవ్రం బగు

పాపాగ్నిజ్వాలచయము శ పాలు పడి పరీ

తాపము నొందుచు ధర్మ

వ్యాపారజలాభిలాషి శ నై యున్నాడ౯.

354

వ. భవదీయకృప నాశ్రయింప వచ్చితి నన్ను రక్షింపవే యన
వుడు నమ్ముసింద్రుండు.

క. భీతి యొకటి గోరుటయును

నీతలఁపులలోన దీని శ కిది గత మనఁగా

నేతెరువును గలుగదు మ

చ్చేతోగతి ధర్మవృత్తి శ జిక్కుట దక్క౯.

356

క. ఆతురత నీవు నాకడ

కేతెంచినదానఁజేసియెలసినధర్మ

ద్యోతనకౌతూహలమున

నీతోఁ బడ వలసె వినుమునిశ్చలమతివై.

357

క. భూవిబుధుల కెయ్యది హిత

మావిధమున నడచువాడెవగునది దోహద

భావంబు పఠిజ్ఞాతం

బై వెలయఁగ వలయు నీకునాజాతియెడ౯

358

చ. అనవుడు ధర్మవృత్తియు మరదాత్మకు నైజము దోషవృత్తికిన్
మునివర యేను భీతుడ సకముజ్జ్వలవిప్రకులంబు నాకు మ

న్ననలకుఁ బాత్రమెవ్వధమున నుండెగిద్రోహముదానియందునా
మనము దలంప దింతకునుఁమాన్య భవచ్ఛరణాబులాటెదక.

స. అనుచుఁ దదీయపాదస్పర్శసంబు సేసి యవ్వధంబున గృత
శేషఘ్నం దగుటయుఁ గరుణాగోచరంబగు చిత్తంబుతో నత్త
పోషననర్హుం డాదరమేరురావలోకనం బాభూపాలునిమీఁద
నొలయ నిట్లచు నట్లేని జెప్పెద నవహితుండ వయి యాక
ర్ణింపుము. 360

సీ. త్రిమతఁడును బలశ్రేష్ఠుండు నగురాజు
భోగంబు దర్పంబుఁబోవ విడిచి

ధర్మంబు నైకొనితపమును దానంబు
నధ్యయనంబును శయాగవిధులు

నాచరింపఁగఁ జూచియచ్చెరువడి యను

గ్రహము సేయదె భూతరాజి యతని

కథిప యయాతివార్యమునర్థ మెఱిఁగితు

వినుమ సరస్వతీయును దృషద్వ

తే. తియును ననుపుణ్యనమలందుఁదిరిగి తీర్థ

సేవ సేయుచు నధ్యయనావధాన

దానసిద్ధాంతరాగత్వోదయలు గలిగి

పరఁగఁ బాపకళంకలేపంబు వాయు. .

361

స. ఇదియును గాక యొక్కపరమస్మృతి సెప్పెద వినుము

చ. మఠితము సేసి తాపమునఁదూలిన నికిటు సేయ సన్మతిం

బొరసిన ధర్మసంచరణాబుద్ధియ మేలని యూఁదినం గ్రియా

పరుడయి మేలు సేసినను బాదముపాదముగాఁగ్రహించునన్
విరియు సమస్తముం దదభివృద్ధి కళంకము నిర్భయంబుగన్.

చ. నరవర వాసవుం డడిగినన్ గురుఁ డిట్లని చెప్పి బుద్ధితోఁ
బారయనిపాతకంబులు సర్బబుద్ధికపుణ్యములన్ నశించు నం
బరమునఁ బట్టినట్టిమలకపంకము గారములోన నద్దఁగా
విరిసినయట్లు నమ్ము మిదిశవేదము సెప్పిన సేనుఁ జెప్పితో.

వ. అని యిట్లు బహుప్రకారంబులం గారుణికోత్తముం డగు
నతాపసోత్తముం డాభూవరు బోధించి తీర్థసేవాదిపునశ్చర
ణంబులం బరిపూతాత్ముం గావించి యశ్వమేధంబు సేయిం
చిన నుజ్జ్వలుం డయి యజ్ఞనమేజయుండు నిజరాజ్యంబు
పరిపాలనంబు సేసె నని చెప్పి వెండియు. 365

+ఋ ధీమృదు ధర్మజునకు గృధ్రజంబుకోపాఖ్యానము సెప్పుట. ౩౬౫

సీ. గాగేయుఁ డిట్లనుఁ శ శాంతేయపూర్వజు
నకు విదిశాపట్టణమున నొక్క
శాలుండు మృతఁ డైనబంధులు పేతభూ
మికిఁ గొనిపోయి యశమేయశోక
వినశాత్ములై పలకవింపఁగాఁగొద్ద యొ
క్కటి వచ్చి మీర లిక్కడ భయంబు
దక్కియేఁపుచునుండఁదగ దిదె కుంకికెడుఁ
బ్రాహ్మరాక్షసులునుశభూతములుఁ బి
తే. శాచములు వచ్చి తిన నిపుడేచి వచ్చు
జనసమరణముల్ వింతలెచన్న శిశువు

తోన యదఱుఁ జనుటకుఁబూనియుండు
వారలే పొందు కీనుంగునైచి వేగ.

366

క. తెగి పోయినవా శేడ్చిన
మగుడుమరే నెట్టులారమానుండు మీరుం
దెగుమరు వడసిన నావుడు
నగు నట్టిజ కర్జ మనుచునందఱు భీతిక.

367

వ. శవంబు విడిచి పోవజూచిన నొక్కనక్క బొక్కలోనుండి
వెడలి వారలతోడ.

368

సీ. గ్రద్దమాటల కేల క కడు భీతిఁ బొందితి
రక్కటా బాలుని క నబ్జవదను
నిటు నైచి పోవఁ గార్జ్యేక్షాకై నేడ్వఁడు
శోకంబు వోవ నిక చోటఁ గొంత
ప్రొద్దొత్తో విధి క కూరుండు గాకున్నఁ
బ్రాణంబు గ్రమ్మఱరాక గల్లు
నో యెఱుంగుమరే యినుండును నస్తాద్రీఁ
జేరఁడు వెఱవకఁమీరు నిలంపుఁ

తే. కనిన వారును మనమున క నాన వుట్టి
మగిడి వచ్చిన గ్రద్ద యిమ్మూడబుద్ధి
యైననక్కమాటలు విననగునె వికృత
మయ్యెఁబీనుగు వచ్చు నేయసుపు లిక.

369

క. కడుబెట్టిమాడు కాలుండు
మిడుక మిడుక నపహరించుమీ రీయాసతో

విడువుడు బాలునికి సుగతిఁ

బడయుడు దానాదులైన బహుధర్మములక. 370

న. అని పలికిన నాగృహిణులచనంబు లాడేపించి యజ్ఞంబు
కంబు వారల నుద్దేశించి. 371

క. క్రూరంబు గృహి మిట్టి కు

మారకుని జూచి చూచి మసలక పోవక

మీ రెట్లొర్చెడరో క

న్నీ రిటు ననుబోయులకు నునిలువ కొలికెడుక. 372

క. దయ మాలి పోవ నేటికిఁ

బ్రయత్నమునఁ బాదువ దైవబలమున మీకుం

బ్రయ మెసంగ బ్రదుకు బ్రదుకం

డయినను మఱిపోవరాదేయని చెప్పుటయుక. 373

వ. గ్రద్ద యి ట్లనియె. 374

ఆ. ఏను బుట్టి వేయు శ నిన్నూఱు.

మున్నూఱుఁ గలవు వత్సరములుగాన నెందు

బాలు యావనస్థుల బ్రాధుని వృద్ధుని

జచ్చి పోయి మగిడివచ్చువాని. 375

క. ఒకటి గలదు వత్తురు వే

ఊకగర్భంబునకు మృతులు శ 1 నుక్కివ హాస

క్కకు నేటిబుద్ధి పీనుఁగు

నకు బ్రదు కటె కలుగు నిట్టి నవ్వులు గలవే. 376

సీ. అనవుడు 1 నెగ వెక్కిరీ యాబిడ్డ వైచి పో
 యెడువారలకు నడ్డోపడుచు నక్క
 వినుడు రాఘవుడు నేర్రువ బ్రదికింపడే
 మృతుడైనభూసురశ్రుతుని మగుడ
 స్తంజయుకొడుకు సచ్చిన నారదుడు ప్రభా
 వంబునఁ గ్రమ్మఱవానిఁ దేడే
 యట్టులయొకసిద్ధుఁ శ్రీ డమరుండుమియేడ్పు
 లాలించి దయ బాలుర ననువులొసఁగె

ఉ. నేని మేల కాదోయిది యేల పోయెద
 రనిన వారు మగిడి శ్రీ యరుగుదెంచి
 శిశువుశవముచుట్టుఁ జేరి పెల్లెడ్డిరి
 పనవి పనవి యంత్రనినుడుఁ గ్రుంకె.

377

వ. ఆగృహ్సంబును జంబుకంబును నాకలిచేత వందురుచుండి
 తాన తాన బాలశవంబు నాహారంబు గొనుటకై యివ్వ
 ధంబునం దమతఘపల్కు నేర్పున నజ్ఞనంబుఁ గ్రమ్మఱించె
 బొద్దు గ్రుంకినం దా నచ్చోట నిలువ నేరదు గావున గ్రద్ద
 యట మున్న వారు వోవునట్టితెఱంగుమాట లాడె రాత్రి
 యెనం దనకు మేలు గావున నక్క వారలు దడయుటకుం
 దగినచందంబుఁ జెప్పె నది వానితెఱంగు ప్రేతవనవిహారనిర
 తుం డగు శంకరుండు కరుణాకింకరుండు నగుట నప్పడు. 378

ఆ. అట్లు పనవి యేడ్పునజ్ఞనంబులకుఁ బ్ర
 త్యక్ష మై వరంబు శ్రీ లడుగుఁ డనిన

సంప్రమోదభక్తి శ్రీ సంభ్రమభరితులై
చక్క నవనిఁ జూగిఁగ్రముక్తి వారు.

379

క. బాలమరణశోకంబునఁ

దేలక యుండంగఁ గావు శ్రీ దేవోత్తమ నీ

వాలించిన బ్రదికితిమి ద

యాశుహృదయ పార్వతీప్రి శ్రీ యా చంద్రధరా. 380

న. అనుచు లేచి నిలుచుటయు శివుం డాశిశువువ్రాణంబు
లోసంగి వీడు శతాయుస్సంపన్నుం డగువాఁ డని యాన
తిచ్చి యాగృధ్రజంబుకంబులకు నాఁకలి యెన్నండును లేక
యుండఁ బ్రసాదించి యంతర్హితుం డయ్యె సంతోషంబున
నంతరంగంబులు నంగంబులు బొదల నజ్ఞనంబులు బాలు
నెత్తికొని పలుమఱు జూచుచుఁ గొగిలించుచుం జనిరి
గృధ్రంబును జంబుకంబును ముదంబునం బొంగుచుం బోయి
తమతమకులంబులలోఁ బ్రభూతంబులై ప్రవర్తిల్లె నార్త
జనబాష్పప్రమార్జనంబు ప్రభువులకుం గర్తవ్యం బగుటకును
నిజకార్యార్థు లగు కపటుల నేర్పుమాటల తెరువు లెఱిం
గికొనుటకును నుదాహరణం బైనయీగృధ్రజంబు కోపా
ఖ్యానంబు.

381

క. వినినఁ బఠించిన వ్రాసినఁ

గొనియాడిన దురితపీడ శ్రీ కుం టొలఁగి నరుం

డనుపమధర్మములకు భా

జన మగు నాయుఃప్రవృద్ధి శ్రీ సంపద నొందున్. 382

అజి ధీహృదు ధర్మజనకుఁ బవనశాస్త్రలీతరు సంవాదము సెప్పట. ౪౩౫

సీ. అని వినతుం డగు శ నాధర్మసుతునకు
ముదమునఁ జెప్పి భీ శ ఘ్నాడు మఱియు
ని ట్లను నిది యొక్క శ యితఃస మధిప యా
కర్ణింపు హిమవన్న శ గంబునందుఁ
గల దొక్కబూరువు శ గడుఁబెద్దకాలంబు
ముదురు శాఖాశోభి శ మూలదృఢము
నారదముని యొక్క శ నాఁ డ త్తరువుపొంతఁ
జని చని వేడ్క ని శ ట్లనియె నెమ్మి

తే. బూరువాయితపటపును శ బాడవుఁ గల్గి
సీవు మృగపక్షిసంశ్రయ శ జీయ మగుచు
నునికి గని ప్రీతి నడిగెద శ ననిలుచేతఁ
బడు¹నొకప్పుడు తరులు నీ శ పడమి యెల్లు. 383

క. పవనునకును సీకును బాం
ధవము గలదొ యతఁడు నిన్ను శ దయ రక్షింపన్
సవినయవృత్తిని బ్రతికితొ
చెవులకు ని పెసఁగ నిజము శ సెప్పుము నాకున్.

క. అనిన విని బూరు వి ట్లను
ననిలునిబల మస్మదీయ శ మైనబలముతో
నెన గా దేర్పడ విను పదు
నెనిమిది యగునంశమునకు శ నెనయ దరయఁగన్.

న. అని పలుకుటయు నమ్మునీందుగ్గుడు. 386

ఆ. అమ్మచెల్ల యిట్టు శ్రీ లనకుము గొండలు
లోను గాగఁ బవను శ్రీ చే నపాస్త
మహిమ గలుగు తెఱుగు శ్రీ మా భూతములచేష్టి
తములు వాయవశగ శ్రీ తములు గావె. 387

క. అనుటయుఁ బెలుచనియెలుగున
ఘనమూలప్రబలశాఖ శ్రీ కాదుర్జయు న
న్నును దాఁకిన నతనిప్రభం
జనుఁ డనునాసుంబునకు న శ్రీ సత్యత వచ్చున్. 388

వ. అని గర్వంపుమాట లాడినయాశాల్మలిం జూచి సురముని
ప్రవరుండు. 389

చ. మఱవక యుండు నీవిరుదు శ్రీ మాటలు నీ విటులంట మా
రుతుం | డెఱిగెడు నెట్లు నంచు వెస శ్రీ నేఁగి సమస్తముఁ
జెప్ప నాతఁ డే | డైఱఁ జనుదెంచి నీ వట క శ్రీడిందిమగం
డవు నిన్నుఁ దాఁకినం | జెఱు తటె-పేరు బూరుగ నశించితి
గా కిట పల్కు లేటికిన్. 390

మ. అని కోపంబునఁ బల్కు నప్పవనుతో శ్రీ నాభూరుహం బింతపె
ల్చిన నీ వాడెడునంతతక్కువనె బే శ్రీ లా లోకసామాన్యవృ
క్షునికాయంబును నన్ను నొక్కటిగ నిశ్చయం జూచితే యన్నన
ల్లనిన వొప్పంగ నాసమీరణుండు హే శ్రీ లాస్సారుఁ డై
యిట్లనున్. 391

క. ఒకనాఁ డజుండు నీనీ

డకు డబ్బాటరుగుడెంచు శ్రీ టయు నమ్మేలా

త్తకు ప్రేమై మన్నించిన

మొకమొకపడి తిట్లు పలుకు శ్రీ మీ తగ రేపున్. 392

వ. అని పలికి బలుమొగంబుతోడం భోయిన నబ్బూరువు
దలంకి. 393

చ. మనుగడ దప్పునొక్కొ మునిశమాటలు గైకొన నెతినాబలం
బన నది యెంత యుగ్రతమశహబలురాకకు నోర్కఁ జాల నా
తని నొకభంగి గెల్తు ననిశతాఁ దలపోసి హరించె నాకులుం
గొనలును జొంపముల్ నిడుద శ్రీ కొమ్మలు రే యగుడుక్
రయంబునన్. 394

వ. అట్లు తన్నుం దాన విటుచుకొని యున్నంత వేగుటయు.

చ. ప్రతిసకు నీడు గా భయద శ్రీ భంగిఁ బ్రభంజనుఁ డేగుడెంచి
యా । క్షితిరుహముం గనుంగొని యిశీ యిది నాపని నీవ
చేసి తీ । ధృతి మతి సంతసింపు మిట శ్రీ తేజముఁ బొందుము
నీదుబాంధవ । ప్రతతికి నివ్విధంబుసదుశపాయము మే లెటి
గింపు పెంపునన్. 396

వ. అని యుల్లసం బాడి సముల్లసద్గతి నాసదాగతి ననియె
నట్లు శాల్మలి పవనుచేత భంగంబు నొంది వగం గుండెఁ
బ్రబలునితోడ దుర్బలుండు దొడరి మత్సరగ్రస్తుం డయిన
నపాస్తవిభవుం డగు నని తెల్పునప్పవనశాల్మలీ సంవా
దంబు పుణ్యప్రదం బయినయుపాఖ్యానం బని చెప్పెన్. 397

ఆ. పాడవాగ్రజండు శ పాపంబునకు నధి
 ప్తాన మెద్ది భరత శ సత్తమాగ్ర
 గణ్య దాని నెఱుంగఁ శ గాఁ జెప్పు మనుడు నా
 తనికి భీష్మఁ డిట్టు శ లనియెఁ బ్రీతి. 398

సీ. వినుము పాపముల కె శ ల్లను నధిష్ఠానంబు
 లోభంబ యది గామలోలతయును
 గోధంబు మత్సరద్రోహంబులును బర
 ధనదారవాంఛలు దైవ్యపాటు
 వ్రీడాక్షమాసత్య శ విముఖభావంబులు
 గలిగించి ధమ్మింబు శ గలఁచి నరునిఁ
 బ్రయి మాలి యేమిటికయినను 1 గర్ధించు
 వానిఁగా సమకట్టుఁగొన లుబ్ధ

ఆ. జనులఁ దొఱిగి లోభశమనుతిరిం బడనిన
 త్యవ్రతులను బరమ శ ధార్మికులను
 బాపభీతమతులఁ బనిగొను లోభంబుఁ
 జెంద నీకు నీమరచి త్తవృత్తి. 399

వ. అనిన విని యజాతశత్రుం డజ్ఞానం బాపదలకును దుర్గతికిని
 మూలం బని విందు దాని తెఱుంగెఱిగింపు మనిన నాపగా
 తనయుం డమ్మనుజపతి కి ట్లనియె. 400

క. గోషము శోకము రాగ
 ద్వేషము లభిమానదర్ప వేగాలస్యా

శ్లేషము లజ్ఞాన మని మ
సీషిజనము సెప్పు మానసీయచరిత్రా. 401

క. విను లోభము నజ్ఞానం
బును సదృశఫలప్రదములఁపుట్టును లోభం
బున నజ్ఞానము గావున
జననాయక లోభ ముడుగఁసౌఖ్యము లొందున్. 402

ల. అనిన ధర్మపుత్రుఁడనఘ ధర్మంబు నా
నాప్రకారగతి వి శ నంగఁ బడు మ
దీయచిత్తమునకుఁ శ దేటపడంగ వి
శిష్టధర్మ మెద్దిసెప్పు మనుచు. 403

వ. క్రియం బొది భీష్ము డతని కే ట్లనియె. 404

→ విశిష్టభీష్ముడు ధర్మజనకు దమంబుప్రభావం బెఱింగించుట. ←

క. తత్సతమ కలవడువిజ్ఞా
నమ్ములతెరువు లాడఁచి శ నానాగతులన్
సుమతులు ధర్మము దెలిపిరి
దమము పరాయణము ధీరసతమ యన్నిటికిన్. 405

తే. దమము నిశ్చేయసము పుణ్య శ తమము ధర్మ
సార మది వెలిగా ధర్మసంచయంబు
సిద్ధిఁ బొందునె దమముతో శ బుద్ధిపొందు
గనినఁ బొందనియున్నతులగలవె యధిప. 406

క. దమముం గడచినసద్ధ
ర్మము లే దని విందు నాశ్రమము లన్నిటికిన్

దమవంతుఁడు గామముఁ గ్రో
ధము లోభము మత్సరంబుఁదర్పము గెల్పున్. 407

క. శీలంబు మైత్రి కరుణ య
లోలుప భావము తితిక్షలో నగు మునిలో
కాలంబనీయనద్గణ
జాలంబు దనుబురూపశసంపద యధిపా. 408

క. గుహాయందు నిహిత మనియెడు
మహనీయబ్రహ్మపదముఁమహితదమతోష్ఠి
పహితుం డగువానికి స
న్నిహితం బని చెప్పుదురు మనసిషిజనంబుల్. 409

వ. అని విశదంబుగా వివరించె. 410

ఆ. అట్లు దమముమహిమ శ్రీ యాదరంబున విని
యమృతసేవ సేసినట్లపోలె
హర్ష మయమనస్కుఁడై భీష్ము నడిగె నా
ధర్మనందనుండుఁదపమువిధము. 411

వ. అడిగిన నతం డతని కి ట్లనియె. 412

+శ్లో భీష్ముఁడు ధర్మజానకుఁ దపంబువిధము సెప్పటఁబ్బి

క. తపము నిదానము ధర్మ
ప్రపంచమున కెల్ల దానిఁ శ్రీ గ్రమమున వ్రతతం
త్రపరాముణు లొనరింతు ర
ధిప ఫలమూలాంబువృత్తిఁదృష్టి బొరయుచున్. 413

క. విను మశననిగ్రహము దప
 మనునభిధానంబు గలమహాధర్మము త
 ద్దనవంతుచి త్తవశగతిఁ
 జను సఖిలస్థావరమును శ్రీ జంగమతతులున్. 414

తే. పంచవిధవృత్తు లగుమహాపాతకములు
 లోనుగాఁ గిల్బిషము తెల్లఁలుంతింబు
 లగుఁ దపంబున సత్యశౌచాదు లొలయు
 నఖిలసిద్ధులు నటచేతనావహిల్లు. 415

వ. అనిన విని దేవశిత్పూదేవగణంబులు సత్యంబు ప్రశంసించుఁ
 దదీయస్వరూపంబును నది దొరకొను తెఱుగును నెఱిం
 గింపు మని యడిగిన నజాతశత్రునకు శంతనుపుత్రుం డి
 ట్టనియె.

❀ భీష్ముడు ధర్మజనకు సత్యస్వరూపాదులు సెప్పట. ❀

క. సమతయు దమముఁ దితిక్షయు
 సమత్సరము హీయు ధృతియు శ్రీ ననసూయార్య
 త్వములు నహింసాదాన
 •క్షమాత్యజన సూన్యతములు సత్యముమూర్తుల్. 417

క. సత్యాకృతు లగుగుణములు
 నిత్యానుష్ఠితసమగ్ర శ్రీ నిర్మలయోగ
 స్థిత్యభిముఖునకు సులభము
 లత్యంతసుఖప్రదరంబులవి కార్యంబుల్. 418

- చ. కుదురుసమస్తధర్మములకుఁ వినుసత్యము యోగమోక్షసత్పదములు సత్యకార్యములకుఁ పాపమసత్యముకలఁజేసెను లేదుదలఁపనశ్వమేధములకుఁ దొమ్మిది నూఱులు పెండినూఱు నై యొదవిన నీను గావు భరతోత్తమ సత్యముతోడనారయక
- న. అనిన విని ధర్మతనయుఁ డరివడ్యర్థం బేమిట నుధయించు నెట్లు సమయు నెఱింగిపవే యనుటయు ననిమిషసదీనంద నుండు ధర్మనందనున కిట్లనియె.

420

శ్రీ భీష్మండు ధర్మజున కరిషడ్యర్థాదులు చెబుట, శ్రీ

సీ. మనుజేంద్రసంకల్పరేమునఁ బుట్టుఁ గామంబు
 రూపఱు దేహానిరూపణమునఁ
 బరులదోషంబునఁ శ్రీ బ్రభవించుఁ గోధ మ
 క్షీణక్షమాయుక్తిఁ శ్రీ జేసి పొలియు
 భూతాస్థిరత్వంబు శ్రీ బుద్ధిఁ గానమి లోభ
 మనఘ జనించుఁ గారంచిన నడంగు
 నజ్ఞానమున మోహా ♦ మావహిల్లు నధర్మ
 లేపనర్జనమున ♦ లేక తక్కుఁ

తే. గులమునను విద్య ధనమునఁ గలుగు మదము
 మరలి వానిపెం పూహింపఁ మ్రంది పోవు
 సాత్త్వికుఁడు గామిఁ బొడము మాత్సర్య మదియుఁ
 జేషుఁ గురూత్తమ సాధుసం ♦ సేవనమున.

421

క. ఈయాటింటను సకలా
 పాయంబులు మానవులకుఁ బాటిలు వీని

- బాయగ జడియ నోపిన
 ధీయుతునకు శుభము సద్గతియు సమకూరున్. 422
- క. ఇవి దోడేభులభంగిం
 గవియుఁ బురుషుడైర్యహనిగనికొని ధైర్యం
 బవలంబించిననరుఁ జే
 రవు నీనికి నిదియ తెఱఁగురజవ రేణ్యా. 423
- తే. అధిప యివి ధార్తరాష్ట్రుల శ్రీ యాదుఁ జాలఁ
 గలిగి యుండు నీబుద్ధి వోక్కుండుఁ జొరదు
 సారధీరతాసంపద్య దారమతివి
 గాన యికను నిర్జింతురేపిని నెల్ల. 424
- వ. అని వెండియు 425
- క. హింసావిహరి యైననృ
 శంసుం డీయాఱుఁ గలుగుజనుకంటెను గీ
 డంసప్రదేశలలితో
 త్తంసీకరణోపలాభ్యధరణీవలయా. 426
- క. మే లనుభవించుఁ జుట్టము
 లాలోకింపంగఁ గుజనుఁడదియు నృశంసా
 శీలమ పంచీ కుడుచునతఁ
 డేలోకంబుననుఁ బేర్చియెసంగ సుఖించున్. 427
- వ. అని చెప్పి వెండియు. 428
- ఆ. విను కుటుంబభృత్య శ్రీ జనజీవనంబుఁ ద్రి
 వర్షములకుఁ గల్గువాఁడు నధిక

మొదవినట్టియతఁడు శ్రీ నువ్వీశ యర్హులు
మానసీయసోమఃపానమునకు.

429

క. క్రతువు లొనరించుభూసుర
తతికిఁ గ్రియాశేషయోగదానాదులు దు
ర్గతిఁ గొఱతనడిన ధరణీ
పతి నెఱపఁగ వలయు వానిఁబరికించి తగ్గఁ.

430

క. ధనధాన్య పశుసమగ్రుం
డనఁ బరఁగెడు నట్టివైశ్యుఁ శ్రీ డధ్వరముం జే
యనినాఁడు బ్రాహ్మణాధ్వర
మునకు నతనిసొమ్ము రాజు శ్రీ పుచ్చి యిడఁ దగ్గఁ.

క. కుడువక పెట్టక శూద్రుఁడు
కడు నెక్కుడు గూర్చినట్టి శ్రీ కనకముఁ గొలుచు
బుడమిపతి ధర్మకృతులకు
నిడునది సగము గొని మేది శ్రీ నీశ్వరవర్యా.

432

క. విను విప్రులు పేద లగుట
మనుజేంద్రుని బుద్ధిలేమి శ్రీ మాతాపితృభా
వన నతఁడు వారిఁ బ్రోచినఁ
గను మేలున కెల్ల గలదె శ్రీ కౌరవనాథా.

433

క. ఆమద్రవ్యము మణియును
రామయు శుచు లగుటఁ గాదె శ్రీ రామారత్న
రామత దగ వగు దుష్కుల
మై మెచ్చుమి దోచెనేని శ్రీ ననిరి ముసీంద్రుల్.

434

- క. అమృతము విద్యయుఁ బరమహే
తము సేయుటఁ బుచ్చికొండ్రు శ దానిని దానిన్
సుమతులు విషమువలన నై
న మహేశ్వర సీచ మగుజ శ నముచే నైనన్. 435
- క. భూపాలక విను పంచమ
హాపాతకకరులుఁ బతితు శ లక్ష్మీదులఁ బ్రా
ణాపాయాంత ప్రతికృతిఁ
బాపుదు రత్యధికపుణ్య శ పరతను బాయున్. 436
- క. యానాసనాన్న పానవి
ధానాదులఁ బతితు బెరసి శ తాఁ బతితుఁ డగున్
మానవుడు దపోముఖ ధ
ర్మానుష్ఠానములఁ బామ శ నక్కి ల్బిషమున్. 437
- క. అమృతము పాతక మగు నై
నను వనితలయెడను బెండ్లి శ 1నవ్వన మృతి వ
చ్చిన సర్వధనముఁ జెడుచో
విను మది పాపంబుగాదు శ విమలచరిత్రా. 438
- క. ఏపాపమేని లేనిది
కాపురుషత నొకనిమోదఁ శ గలిగించిన న
పాపము సేసినవాఁ డగు
నాపాలువ యనంగ విందు ♦ మాయులచేతన్. 439

ఆ. తల్లిఁ దండ్రుఁ బాయఁ శ్రీ దగ కారణమునఁ
బాసెనేని వాఁడు † కతితుఁ డాస
నంబు సెజ్జ భోజ శ్రీ నము చీర వటుకుమా
రులకుఁ బ్రీతి నొసంగఁ శ్రీ బాలియుఁ గీడు.

వ. అనియె నట్టియెడం గృహాణరణనిపుణుం డగునకులుండు సక
లాస్త్రశస్త్ర సారవిశారదుడైన యబ్బాగీరధీసుతునకు
సవినయంబుగాఁ బ్రణమిల్లి ధనువుత్తమాయుధంబుగఁజెప్పుదు
రది సర్వజన సమ్మతంబు ధనువునకు బాణంబులకు వైక
ల్యంబు వాటిల్లినయెడం బరవీరప్రహరణంబునకు నాత్మత్రా
ణంబునకుం గృహాణంబు మేలని యుండుదు. నాతలం పెట్టి
దియో తెలిసికొన వలయుఁ దత్ప్రభవప్రభావంబులుం
దదీయ పూర్వాచార్యుని జెప్పవే యని యడిగిన. 441

భీష్ముండు నకులునకు ఖడ్గప్రభావంబు తెలుం గెఱింగించుట.

సీ. అతనికి నాతఁ డి శ్రీ ట్లను బ్రహ్మజగములు
సృజించి భూతసం శ్రీ సృష్టి సేయ
దివిజమర్త్యాది జం శ్రీ తువు లమ్మహాత్ము వి
ధించిన శైరువులఁ శ్రీ దిరిగి బ్రదుకు
చూడ దైత్యులు సము శ్రీ ద్దండత నన్యాయ
వర్తులై సురముని శ్రీ వ్రాతములకు
నాథ లొనర్చ స శ్రీ పురమేష్టి హిమశైల
తటమున వేయువ శ్రీ త్వరము లధిక

తే. నియతిమెయిఁ దపమొనరించి శ్రీ నిష్ఠఁ గ్రతువు
 సేసె నయ్యగ్నిబుట్టె న శ్రీ శేషలోక
 భీతికర మగు నుగ్రంపు శ్రీ భూత మొకటి
 ప్రాంశుకృష్ణమై దంష్ట్రులు శ్రీ ప్రజ్వరిల్ల. 442

ఆ. అప్పు డినుఁడు మాసె శ్రీ ననిలుండు సుడివడి
 వీచె నుల్కు లురిలె శ్రీ వెఱుఁదలంకు
 సురల మునులఁ జూచి శ్రీ సరసిజభవుఁ డిది
 నాదుమతమ యొండు శ్రీ గాదు వినుఁడు.

న. ఇది రాక్షస నాశంబునకుం దోచిన యుత్పాతంబు శిలోకం
 బుల రక్షింపను రాక్షసుల వధియింపను సాధనంబుగా ఖడ్గం
 బుఁ గల్పించితి నని పలుక నాభూతం బాహుపంబు విడిచి
 ఖడ్గకృతి గైకొని తన మెఱుగులు దిక్కులు దీటుకొన
 బొల్పిన.

క. కమలాసనుండు నిజ చి

త్తము భక్తిమయంబు సేసి శ్రీ తలఁచె హరుని ఛా
 లము కంటిమంటతో న

య్యమరవరమఁ డేగుదెంచె శ్రీ నచటికి నెమ్మిక్. 445

ఉ. వచ్చినఁ దత్పదాంబురుహానందసపూర్వము గాఁగఁ బద్మజం
 డిచ్చెఁ గృపాణ మవ్వెభుఁ డశ్రహీనసముద్యమలీలఁ గ్రాలుచుఁ
 బుచ్చికొనంగ నాసభ యశపూర్వమనఃప్రమదంబుతోడి చే
 రచ్చెరువాటునొందెనటులయ్యసిఁగై కొనిమేను మెంచుచున్.

తే. హరుడు బెట్టుగ నవ్వి పె శల్లార్పుటయును
విని సముద్ధతరయమున శ దనుజకోటి
మునుగఁ బఱతేంచి తాఁకిన శ మునుముకొని వ

ధించి యిల యెల్ల నెత్తుట శ ముంచె నతఁడుఁ 447

ఉ. దైత్యుల నిట్లు గీటడఁచి శ ధర్మము నిల్పి ప్రసన్నమూర్తి
సాం గత్త్యము నొంది యప్పురమ శ కారుణికుండు త్రిలో
కరక్షణౌ దాత్యమునక వెలుంగుహరిఁ శ దద్దయు వేడుకఁ
బిల్వఁ బంచి సాం ప్రీత్యభిరాముఁ డై యొసఁగెఁ శ బెం
పుగ నమ్మహానీయఖడ్గముక. 448

వ. అట్లాసంగినం గెకొని దుష్టదమనం బాచరించుచు నుండెడు
నవ్విష్ణుండు మహాస్త్రరూపం బగు నయ్యాయుధంబు పదం
పడి మరీచి కొసంగె మరీచి భార్గవునకు. భార్గవుం డనేక
మునులకు మును లింద్రునకు నింద్రుండు లోకపాలురకు
నొసంగెఁ గ్రమంబున మను ప్రభుతు లైనమానవేంద్రులు
వడసి నిజసంతతికి నిచ్చుచు వచ్చి రందు దుష్టంతుండు భర
తున కిచ్చె నాభరతువంశంబునందు ఖడ్గ సంప్రదాయంబు
గలిగి వచ్చె నొకముని యనుగ్రహింపు. ద్రోణు డధిగమించి
కృపునకిచ్చెఁ గృపునిచేత మీ రేవురం బడసితిరి విశేషించి
యీవిద్యయం దత్యంతాదరణవంతుండ వగుటంజేసి దీని
వలన వెలసితివి నిస్త్రింశంబునకు నక్షత్రంబు గృక్తిక యగ్ని
యధిదేవత గురుండు రుద్రుం డనిచెప్పి వెండియు నిట్లను
నసి విశసనంబు ఖడ్గంబు 1తీక్షణధారంబు దురాసదంబు శ్రీగ

ర్భంబు విజయంబు ధర్మపాలు బన నెనిమిది పూజ్యనామం
బులు బరంగి కృపాణంబు ప్రహరణంబులలోనం బృధా
నంబై నెగడుచుండు. 449

క. సుమహిత మగునీఖడ్గా

గమ మగుపుణ్యకథ వినఁగఁ శ గాంచినపురుషుం
డమితయశంబును నధిక

ప్రమదంబును సద్గతియును శ బడయుఁ గుమారా. 450

క. అని యిట్లు నకులునకు భీ

ష్మునిచెప్పినకథ సుచిత్త శ మున విని కుంతి

తనయాగ్రజుండు పురికిం

జనియెడుప్రాద్దగుడు వినయ శ సుభృతుఁ డగుచున్.

న. సముచితంబుగా నమ్మహాత్ముని వీడ్కొనిచని యోగ్యవర్త
నంబులాచరించి వినోదగోష్ఠి నుండి విదురుని దమ్ముల
నుపలక్షించి ధర్మార్థకామంబులయం దుత్తమమధ్యమాధ
మత్వనిర్మాపణంబు సేయుండు చూత మని పల్కిన నవ్వి
భునకు విదురుం డిట్లనియె. 452

ధర్మజునితో విదురాచులు ధర్మార్థ కామంబుల తారతమ్యంబు నెప్పట.

క. విను ధర్మంబున ధన మగు

ధనమున సిద్ధింపుఁ గామ శ తంత్రం బటు గా

పున మధ్యమంబు నధమము

ధనకామము లుత్తమంబు శ ధర్మం బధిపా. 453

చ. అనవుడుఁ బౌర్ణికి డిట్లు లనునర్థము మూలము ధర్మకామన
ర్తనముల కట్లు గానయు వి శ రక్తత నొంది జటూదిధారణం

బుర్రజరియించువారికిని శ్రీ భూవర యర్థము దేహాకృత్యసా
ధన మనురేజ్యకణ్వులును శ్రీ దానిన మేలని పూని చెప్పరే.

వ. కావున నర్థంబు ప్రధానం బనుటయు నకులసహదేవు లేక
వాక్యత నిట్లనిరి. 455

జే. ఆర్థధర్మంబు లితరేత శ్రీ రాశ్రమములు
గాన వానిలో నొకఁడూఁడు శ్రీ మానవేంద్రు
జగము పోకులఁ బుచ్చున శ్రీ సంభృతార్థుఁ
డైనవానికిఁ గాను మ శ్రీ ప్రాప్య మరయ. 456

క. తమలో సరి ధర్మము న
ర్థము నర్థంబునకుఁ గామ శ్రీ తుత్రము ఫలరూ
పము గావున నప్పురుషా
ర్థమునుం గొనియాడ వలయు శ్రీ ధరణీనాథా. 457

న. అనిన విని పవననందనుం డిట్లనియె. 458

క. దధిసారముచందంబున
సధిపా ధర్మార్థసార శ్రీ మగుకామరసం
బధమ మనుతలఁపు సుఖసం
విధానబాహ్య మని నీవి శ్రీ వేకమ యెఱుంగున్. 459

క. విను మత్తె యలరునఁ దేనియఁ
నుగతి నిత్యంతసుఖము శ్రీ గొన నగుఁ గామం
బున నధికసుఖము లొందని
యెనుకొల్పు లేని శ్రీ సస్యమ కాదే. 460

త. అనిఘో ధర్మార్థకామంబు శ్రీ లుదు నొకట
ధర్మమునామానవుం శ్రీ డధముఁ డొకటి

నూని వర్తిచునాతడు శ్రీ మధ్యముండు
నడపు నన్నింటి నుత్తమ శ్రీ నాయకుండు. 461

క. అని యిట్లందఱుఁ జెప్పఁగ
విని చిఱునవ్వున ముఖార శ్రీ విందము చెలువం
బినుమడిగా ధర్మజుఁ డి
ట్లను వారలఁ గలయఁజూచి శ్రీ యాదర మెసఁగన్.

వ. ఏ నడిగినతెఱుగునకు విదురునివాక్యంబు సిద్ధాంతంబు
దక్కటివారివచనంబులు నొక్కొక్కమెయి నాదరణీయాంబు
లది యట్లుండె నామతంబు వినుండు. 463

క. భూతములు జరామరణో
పేతంబులు గాన మోక్ష శ్రీ మెదఁ గోరుట మే
లాతతనర్హత్రయసం
జాతమనోదూఱభార శ్రీ సహుఁ కగుకంటెన్. 464

వ. అది గోచిన దొరకొనునే యందు మేని. 465

క. మనమున ధర్మము నర్థం
బును గామముఁ గీలుకొనక శ్రీ పొరపొచ్చెము లై
చన సుఖమఖిలుల మద
మును దైన్యముఁ బొంద కునికి శ్రీ మోక్షకర మగున్.

వ. అనిన విని వార లందఱు నభినందించిరి మఱునాఁడను నడి
నందనూ గొలిచి యుండి ధర్మనందనుండు నరకతులకు
వలయువారును వలవనివారును నెట్టెట్టివా రని యడిగిన
నమ్మహాత్ము డమ్మహీపతి కిట్లనియె. 467

ఉ. తాలిమిఁ బేర్చువారలును శ ధర్మవిధిజ్ఞులు సత్యవతులున్
లోలత లేనివారు మద శ లోభనిరర్థకకోపహీనులు
స్థిలసమేతులు బలుకఁ నేర్చుట కార్యముకాన్పు పెంపునైఁ
జాలుట గల్గుభృత్యులును సంతద సేయుడు రాత్మభర్తకున్

ఉ. కూర్మిడు లోభియున్ శతుడు శ గొండియుఁడున్ జను
డుం గృతఘ్నుడున్ | నేరనివాడు బొంకరియు శ నిదకు
నోర్చునతండు బందయున్ | ధీరత లేమి దుర్నయ మతివ్య
సనత్వము గల్గువారలు | జేరువ నున్ని భూపతికి శ జెట్ట
యొనర్చు నరేశ్వరోత్తమా. 469

క. ఒప్పనిగుణములఁ బరఁగడు

నిష్పరుషాధములలోన శ నెల్లఁ గృతఘ్నుం

డొప్పడు గడు ని ట్లగుటం

జెప్పెడునితిహాస మొకటి శ నెప్పెడ నధిపా. 470

న. అది కాశ్యపగోతమాఖ్యానం బనం బెద్దలగౌప్తిం బ్రవర్తిల్లు.

❧ భీష్ముడు ధర్మజనకు శాడీజుఘని చరిత్రంబు నెప్పుట. ❧

చ. విను మొక బ్రాహ్మణుడు కులశ్రవృత్తము ¹ పెంపుఁ దొలుగి
బోయదా | ని నొకతగర్తి జేసికొని ✦ నెమ్మిదిరాతులఁ
గూడి వేటకుం | జను దిను మాన మద్విత శ సక్తుడు
భోగపరుడు గావునన్ | ధనము ఘటింపఁగొ దగువి శ ధం
బని చూచి వణిగ్దనంబుతోన్. 472

న. చెలిమి సేసి కొండలు గోమల్లు బేహారంబుమెట దేశాంత
రంబునకుం జనఁ దానును వాఁతొడం గూడి పోవం బోవ
గిరిగహనదుర్గమస్థలంబున నొక్క ననగజంబు 473

ఆ. సాతులోని కుటికి శ జనముల నున్నద,
లీల సేలఁ జెట్టి శ కాలఁ జమరఁ
జొచ్చుటయును భీతి శ విచ్చి నల్దిక్కులఁ
బఱచి రెల్లవారు శ బటరయమున. 474

క. ఆయనయుఁ గాంచిశీకుం
డై యుత్తరదిక్కు వాతె శ సతిదూరముగా
నాయెడ నొకమార్గము గని
పోయెను దాను నట పోవఁ శ బోవం గెలనన్. 475

తే. పొదలతఱచున జొంపమై శ పొడవుఁ బఱపుఁ
గఱిగి వట్టువఁదనమునఁ శ జెలువుమిగిలి
యున్నవటభూరుహముఁ గని శ యుల్ల మచట
నిలువఁ గోరిన నామ్రాని శ నీడఁజేరి. 476

క. సనలతల కుసుమగంధము
గొని సుడివడుగాడ్పుడప్పి శ గొండాక దేర్పం
నను పారునచటఁ గూర్చుం
చె నతుం డ ట్లుండ నచ్చ శ టికి లలితగతిక. 477

శ్రీ. స్కంధముబకంబు వచ్చె నది పద్మభవునకుం బ్రసాదవాత్రం
నాడీజంఘుండును రాజధర్ముండు ననుపేల్లెం బరంగు
నొక్కరకు నమ్మిటి నివాసు నైయుండు నప్పక్షి నున్న

తెంచి యవ్వీప్రుని గాంచి ప్రియంబు దలకొనుచూడ్కీ
నాదరించి. 473

క. ఎం దుండి యేమిపన్నికె

యెందల కరిగెదవు భూసురేశ్వర ప్రీతి

బొందితి నినుఁ గని తగియెడు

విద నయితి నాకు నీదు విధముం జెపుమా. 479

వ. అని యడిగిన నతం జెను మధ్యదేశీయుండ శాతముండ
నొక్కమహానీయచరిత్రుని పుత్రుండ నాలస్యంబున వేదాధ్య
యనాదివిప్రకర్మ విరహితుండ నయి కామలోలత్వంబున
బోయతయిల్లాలుగాబోయలం గలసియుండి వేదజీకంబునకు
నలసి బేహారంబువెంట నొక్కసాతుం గూడి పరదేశంబున
కరుగుచోట గిరిగహనదర్శమప్రదేశంబున. 480

క. వనకరి యొక్కటి యాసా

తునకుఁ గవిసి జనచయంబుఁ శ్రద్ధంపఁ దొడఁగుడున్

విను మెల్లవారునుం గను

కనిఁ బఱచిరి భీతి నేనుఁగానసభూమిన్. 481

ఆ. పఱచి దిక్కు దప్పి శ భాగ్యంబుకల్మి నీ

వైననిలయమునకుఁ నరుగుదేరఁ

గంటి ననిన మేలుఁగాక నీదాఁద్రద్య

మపనయింతుఁ జింతయపనయింపు. 482

వ. అంతకు నియ్యాతిభ్యంబుఁ గయిగొను మని రుచిమంతంబు
లగుమందాకినీమీనంబులు సుపక్వంబులు నేసి మధురంబు

అశ్వనశ్యంబులు బెచ్చి తృప్తి యగునట్లుగా నతనికి నా
 కూరవిధి యొనర్చి రాత్రి యగుటయు బల్లవపుష్పసాంద్రం
 బగు శయనంబు గల్పించి యబ్బకపతి యద్ధరణీసురునితోడి
 సముచితసల్లాపంబులను సుఖనిద్రను నారాత్రి గడపి నేగుట
 టయు నవిప్పు నాలోకించి. 483

క. విను మిత్రుడును రజతము

గనకము బుద్ధియును నాల్గు కారణములు మ
 స్త్రనిదాద్ర్యము వాయుట
 కని దేవగురుండు సెప్పెనన్నిటిలోనక. 484

క. మిత్రు డెక్కుడు కాశ్యప

పుత్రుడ నగునేను నీకుభూసురవర స
 న్నైత్రి యనుస్థించెడ నటె
 పాత్రము గాకుండుదే యరపారశ్రీకిక. 485

తె. నాసఖుండు విరూపాక్షనామధేయు

డతనిబురము మధువ్రజమదియు మూడు
 యోజనము లిచ్చటికి దానికొకల్ల తెరువు
 వట్టి వే చని యాచైత్యభర్తగనుము. 486

క. కాంచి యతనితో నే బు

త్తెంచితి నని చెప్పు మతఁ డరతిప్రీతుడై
 కాంచనమును రత్నంబులు
 సంచితుఁగాఁ జేసి యిచ్చునప్పుడ నీకుక. 487

క. అని యప్పురిదెస నెప్పినఁ
జనియాతం డతనిఁ గాంచినముచితభంగిక
వినిపించె రాజధర్మన
కనుగల మగుసఖుండ ననియునతనిపనువునక. 488

శే. అరుగుదెంచితి ననియు ధననాథి ననియు
నిట్లు వినిపించుటయు రాక్షసేశ్వరుండు
దేఱకొనఁ జూచి యాత్మ నిష్పాటుఁ డధముఁ
డగుట దోచుచు నున్నది యడుగ వలయు. 489

వ. అని తలంచి. 490

క. కులమును విద్యయు వృత్తముఁ
గలరూ పెఱిగింపు మనినఁగలఁగక తన్నుం
డెలియంగఁ జెప్పె విప్రు
డలఘుం డగునసురపతియునవికృతుఁ డగుచుక. 491

క. ఇతఁ డెట్టిఁ డైన నే మగు
నతనికి సఖుఁ డట్టె బకమహత్తరసఖ్యం
భితని బాత్రముఁ జేయదె
యితనికిఁ దృప్తియగునట్టులీత్తు ధనంబుల్. 492

వ. అని నిశ్చయించియతనికి నాహార¹సంఘాదనంబులు సమీచి
నంబులుగా నిర్వర్తించఁ దగువారి నియోగించి మఱునాడు
కాఁగికపౌర్ణమాసియైన భూసుర సహస్రంబులు దనగృహం
బునం బసిండిబల్లెరంబుల భోజనంబులు సేయను బహుభ

దక్షిణలు ప్రతిగ్రహింపనుం గల నైమిత్తిక క్రియానుష్ఠానం
బులు గలిగిన నమ్మహాజనంబులలోఁ గలపి యత్యంతాద
రంబున. 493

క. నుహనీయబహుళపూజా
సహితంబుగ భోజనంబునసంతృప్తిగ న
మృహితాత్మండు నడపి ను
ర్వహభారము గాఁగఁ గనకశరాశియు మణులున్. 494

చ. కుడిచినపల్లెరంబున న శ కుంతితహర్షముతోడ నిచ్చినం
గడు ముద మది యెత్తికొని శ గాఢభరంబున మార్చి
మోవఁగా । మెడయును వీపు మూఁపులును శ మిక్కిలి
నొవ్వునఁ గొంకు వోవ నె । క్కుడువెన నేఁగుదెంచెఁ గని
కొక్కెర సమ్మద మంద మట్టికిన్. 495

తే. అట్లు సంతోషమునఁ దేలిరయతని డప్పి
వోవ బకవల్లభుఁడు పక్షుపుటయుగమున
నల్ల వీచి యాహారస శ మర్పణంబు
సేసి నిసి యైన సుఖనిద్రాశీయుచుండ. 496

౧౧ నాడీజంఘుఁడు చువ్వుబ్రాహ్మణుచే వృథుండై మరల జీవించుట. ౧౧

స. ఏమరాబ్రాహ్మణుండు దనరేపటి పయనంబునకు నాహారంబు
చేతించి యిమ్మహా బకంబుశరీరంబు గొల్పి యున్నది దీని
యందు మాంసంబు సాలం గల దిదియేమటి నిద్రవోయెడుఁ
జాన నడిచి చెడికొని పోయెదం గాక యని పాపనిశ్చ

యుండై చీర సక్కం గట్టికొని యొక్కకాష్ఠంబు గగయుగం
బునం జిక్క నమర్చికొని. 497

క. అందంద మెడయుఁ దలయు న
ముందాటోపమునఁ బెక్కుమాటు లడిచి చా
వుం దెలియఁ జూచి యలరెడు
ఔదముతో నీక లన్నిటేని వెన నూడ్చెన్. 498

తే. ఊడ్చి 2 బొందువు వ్రచ్చి 3 పేరేపురివి నంజ
డంతయును బుచ్చి పొదుకగానమరఁ గట్టి
కొనుచు వేగుబో కగుటయుఁజనియె నట్టి
సమయమువ మేలుకని దనుఁజప్రభుండు. 499

క. పొల వలచె నేమిగోడొకొ
కలిగెడు నని తలఁచి మనసు శ్ర గలఁగఁగఁ దనవా
రలతోడ నుగ్గడించుచుఁ
జలియించుచు నుండఁ బొద్దురజా మెక్కుటయున్.

వ. రాజధర్మనిం దలంచి. 501

ఉ. నిచ్చలు వచ్చు రేపకడనెయ్య మెలర్పఁగ మత్సలుండు నేఁ
డిచ్చటి కేలరాఁడు గుణోహీనత విపునియందుఁ గల్గినా
యిచ్చఁదలంచితిందులువోయేమి దలంచెనొ యక్కఱమదిం
బొచ్చెము లేదునమ్ముబకరపుంగవుఁ డెట్లగునొక్కొదైవమా

క. అని తూర వగచి యారయఁ
బనిచె బని గఱపి భటులఁబలుపుర వారుం

- జని ఒకమువొక్క యేర్పడఁ
గని యతనికిఁ జెప్పి పుచ్చికనువేగమునఁ. 503
- వ. అవిఘ్ననిచొప్పు వట్టి. 504
- చ. పరిమెయిఁ బాటి నానిఁ గనికపట్ట వడిఁ బెడగేలు గట్టి తె
చ్చి కనురథ రత్నూచి యిటు సేరఁగఁ దేవల దీకృతఘ్నుని
బానిగొని వేతినుం డనినఁబోకడ మాలినవార మయ్య యి
గ్గురితశక్తిరముం దినఁగఁదోసము మాకని వార లొల్లపిఁ.
- వ. అతుఁడు. 506
- క. తిరుచు తిరుకుఁ పొందేమై
నను జేయుఁడు నీని నేలనాముండటికి
గొని నచ్చితి రని పలికిన
వనుజులు పురి వెడలఁ దెచ్చితద్దాత్రంబుఁ. 507
- క. వెడగోతల నెత్తు గొలుకఁ
బడఁ వోచిన నచ్చి కుక్కోపమపు మెనుకకుఁ
జడిసెఁ గబళింప కొల్లక
కడుపులు నకనకబడంగఁగౌరవమూఢ్యా. 508
- వ. అని చెప్పి భిక్షుండు. 509
- క. విను మదె యట్టిద కుక్కలుఁ
దినఁగా రోయు గృతఘ్నుదేహముమాంసం
బని చెప్పు నాగమంబులు
మనుజేశ్వర తెల్లమయ్యోమన కిచ్చోటఁ. 510
- వ. అని పలికి మెడియు నీ ట్లనియె. 511

క. పురపురః భాక్కుచు బకపతి

కరంకము దేరఁ బనిచిగారవమున నె

య్యురుఁ దాను నగ్ని యిచ్చి య

సురపతి యున్నంత వచ్చెనురపతి నెమ్మిన్.

512

క. కని యతఁడు సంభ్రమంబును

వినయంబును జెరయ గారవించి యడిగె నా

తని రాజధర్మ సేవే

యని దైన్యము దోఁచ వగచియశ్రులు దొరఁగన్. 513

వ. అడిగిన నమరవిభుండు సీసఖుండు చతుర్ముఖునకు సఖుండగుట

యెఱుంగవే వానికి వగవ నేల యవ్వారిజాసనుండు దన

పాలికి ననుదినంబు వాఁడు వచ్చుట గోరుచుండు గావున.

క. పలుమాఱును రామికి ను

త్తలపడియెను దాన నిట్టిదశ నతఁ డొందె

జెలి యగుట నితనిదొక్కరు

నలఘువిధిన్ వహ్ని యిచ్చితది మేలకదా.

515

వ. అట్లగ్నిసంస్కారంబు సేసి నీవు వచ్చినయనంతరంబ తచ్చి

తాసమీపంబున.

516

క. కడు నర్థిలిఁ గ్రేపుం జను

గుడుపఁ దొడఁగె నొక్క సురభి గురుపా త్పరయా

బడువత్సవ క్రోధేనము

సుడిగాలిం దూలి పడియోసాదపై ననఘా.

517

వ. దానంజేసి యన్నాడీజుఘుండు సుజీవితం డయి యెప్పటి

యట్ల యొప్పెడు నాకారంబుతో నరుగుదెంచు చున్నవాఁ

జీ ట్లగుటకుం గారణంబును నద్దేవుని దివ్యచిత్తంబు మహా
నుభావంబు. 518

క. అని చెప్పె నంత బకపతి
సనుచెంచెను దనుజపతికిఁగఁగొమ్మద మెసఁగఁ
మును వాసవుఁ డజువాక్యము
నన పాశనిబద్ధుఁ జేసినాఁ డవిప్రుఁ. 519

క. ఆనాడీజంఘుండును
దాని నెఱిగి భూసురునకుఁదనకతమున న
దీనదశ యగుట కోర్వక
వానివిడుపు గోరి వేఁడఁవరముగ నింద్రుఁ. 520

చ. అతఁడును దివ్యబోధమునఁనాసమయంబునబ్రహ్మసత్త్వపా
న్వితఁడగుటేర్పడం గని వి శ నీతతముం డగురాజధర్మువాం
ఛిత మొనరించె విప్రునికుఁ శ జేర్చిరి తెచ్చినవారు తద్దన
ప్రతతియు దైత్యనాయకుఁడుఁపంపబకాధిపుఁబ్రస్తుతిఁచుచున్

వ. అవిప్రుండు ధనసంచయంబు మోచికొని మరలి మరలి
చూచుచు సంభ్రామంబునం బోయెఁ దదనంతరంబు. 522

క. సురపతియుఁ ద్రివిష్టపమున
కరిగె బకాధీశుఁడును నిజాలయమునకున్
గరిమంబు మెఱయఁ జనియెం
బరితుష్టం డగుచు దైత్యపాలుం డనుపఁ. 523

క. అని చెప్పి తాత యిట్లను
మనుమనితో నాదరమునఁమఱియును బ్రహ్మ

ఘ్నునకును నిష్కృతి గలుగును
వినుము కృతఘ్నునకు లేదుఃవిమలచరితాః. 524

క. ఆరయ మిత్త్రోదోహము
దారుణ మగుపాతకము గృతఘ్నుతకంపెన్
వైరము గొని విడువవలయు
నారెండుదెఱుంగులవారి నాపుల నైనన్. 525

క. మిత్తుఁ డైహికములు నా
ముత్త్రికములు నైనభద్రములు దలకొలుపున్
మిత్త్రధనంబులలోనను
మిత్తుఁడ యెక్కు డనుమాటగమెత్తురు ప్రాజ్ఞుఁ. 526

క. ఉత్తమకులజుడు సుగుణా
యత్తుడు సన్నేహమతియు శ నగుమిత్తునకుం
జిత్త మెలర్చుతెఱంగునఁ
బొత్తు మనఁగ వలయు శుభముఁ శ బొంద వలసినన్.

వ. అని యిట్లు కృతఘ్నుతయు మిత్త్రోదోహంబును నధికపాత
కంబు లగుటయు సన్నిత్తుఁ బాటించుట శుభంబుఁ
జేయుటయు భీష్ముడు భీమాగ్రజునకుం జెప్పెననిన విని
యయ్యత్త మపురుషులయడుగుటలును నుత్తరం బిచ్చుట
లును నింత లెన్నలై చెల్లెడునే యట మీఁదఁ జెల్లినతెఱంగు
లెఱింగింపు మనుటయు. 528

చ. స్మయభయదర్పితక్షుభితః సామజమర్దనరక్షణకీయా
శ్రయణవిలాసభాసురభు ♦ జా చరణప్రణతామరవ్రజా

జయవిభవప్రభుత్వధనసంపదాత్త చరిత్రకీర్త్యుపా
నయనకృతార్థసేవకజ శ నా మునిసంభృత యోగపూజనా.

క. తరణిశశినేత్ర జగదుప

కరణచణచరిత్రబోధ శ గాత్ర తపస్సు

భరితశమమునిమనోజ్ఞా

భరణీయప్రాజ్ఞ విశ్వ శ భారవిధిజ్ఞా.

530

మాలిని. సరదచరణలీలా శ వైకృతాగమ్యశీలా

విరతినిరతసేవ్యా శ వేదవిద్యావిభావ్యా

నిరవధినిభూతీ శ నిశ్చయాతీతరీతి

భరితకరుణదృష్టి శ భక్తమాధ్వీకవృష్టి.

531

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్య

పుత్ర బుధారాధనవిరాజ తిక్కనసోమయాజిప్రణీతం

బైన శ్రీమహాభారతంబున శాంతిపర్వంబునందు

దృతీయాశ్వాసము.

(శ్రీ)

హ రి హ ర నా థా య న మః

శ్రీ మ దాంధ్ర మ హా భా ర త ము.

శాం తి ప ర్వ ము, చ తు ర్థా శ్వా స ము.

శ్రీతవత్సలశా

రీశ్రీతవామాంగసుభగ శ్రీ శేఖాసంప

త్యశ్రాంతతనూలలిత స

మాశ్రీతజననిత్యఫలిత శ్రీ హరిహరనాథా.

1

+శ్రీః భీష్మఁడు ధర్మజునకు సహోత్తమంబగు ధర్మంబు నెప్పట. శీతో

న. దేవానైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నట్లు
బహుప్రకారంబుల శాంతనవుండు వివరింప రాజధర్మాంబులు
విని ధర్మనందనుండు దమ్ములుం దానును బ్రయగ బండె
నమ్మందాకినీనందనుం డతనితో నాయెఱిగిన తెఱంగునం
బ్రజ్ఞాకరంబు లగువాక్యప్రకరంబు లుపన్యసించితి నింక
నేమి విన నిచ్చు సేసెద వనిన నా దేవవృత్తునకు నన్నర
దేవోత్తముండు వినయం బెసంగ వినతుండై.

2

క. రాజోచితధర్మాంబుల

యోజ విశదభంగిఁ జెప్పి శ్రీ తుజ్జ్వలవిసర

క్షేజోఞ్గ నాకు సకల
భూజనపరమహితధర్మ శ్రీ ముం దెలుపు దయన్. 3

క. ఉత్తమ మెయ్యది నావుడు
నత్తటిసేనందనుడు స శ్రీ మాదకసమ్య
స్థిత్తుఁ డగుచు నక్కురుభూ
పోత్తమునకు నిట్టు లనియె శ్రీ నువ్వినాథా. 4

తే. విను మనేకవిధంబుల శ్రీ విస్తరిల్లు
ధర్మములయఁ దొకండును శ్రీ దలఁప నిష్ఠ
లంబు లే దాత్మమోక్షావ శ్రీ లంబి యైన
ధర్మ ముత్తమ ముడు) త శ్రీ తత్త్విజ్ఞ లభివ. 5

క. ప్రియములు నప్రియములును హృ
దయమునఁ బాకయమియ మోక్ష శ్రీ దం బగుధర్మం
బయమహితా తద్దోధవి
వయ మగునితిహాసము బ్ర శ్రీ సన్నాకృతిగన్. 6

వ. చెప్పెద నాకర్ణిపుము సేనజితుం డనురాజు పుత్రశో
కార్తుం డయి యున్నయెడఁ దదాప్తుం డగువిపుం డతని
కిట్లనియె. 7

క. ఇది యేమి శోకమున ను
దెమ పుట్టిననాది కెల్లఁ ♦ దెరు నారయఁ గా
నిదియె భవత్పుత్రుఁ డొకనికె
నదలు వనట మూఢునట్లు శ్రీ వనరం దగునే. 8

వ. అనిన విని యజ్ఞనపతి నీ వేమిటంజేసి వగవు వారిఁ తనవృథా
నతం జేతని కిట్లనియె. 9

క. కదియుఁ గాష్ఠముఁ గాష్ఠము
నదిలో మఱి కొంతసేపు శ్రీ నకుఁ బాయును నె
మ్మది నట్లుగఁ దలఁపఁగ వల
నచె పితృపుత్రాదిబంధు శ్రీ వర్గము నధిపా. 10

క. తనకుం దా నెర వనినను
విను బంధులు సతమె యన్వి శ్రీ వేకంబున నే
జనులపయిఁ జేయ నర్హిలి
నను వగ వొంద దది కార శ్రీ ణముగ నశ్రేద్దా. 11

క. సరనాథ సుఖము దుఃఖముఁ
బరువడిమెయిఁ బొరయుఁ గాక శ్రీ పన్నుగ నరునిం
బొరయునె యుదొక్కటి యవి
పొరసిన వల దూడ మోద శ్రీ మును భేదంబుక.

క. ఇది నాయది యనునూత
న్మది నెయ్యది పట్టుకొల్పి శ్రీ నను వానిత మై
తుదిఁ జేటు నొంది వానికి
నది శోకము నానహించు శ్రీ సత్యంతంబుక. 12

క. వినుము పురాతనజన్మం
బునఁ జేసినయట్టికర్మ శ్రీ ములఘలములు ప్రా
జ్ఞుని నైనఁ బొందు వానికి
మనుజేశ్వర మందు ధైర్య శ్రీ మహిమయ చుమ్మి. 14

- క. పరమసుఖము దృష్ట యుడుగు
 టరయంగ నిట్లగుట పిగ శ్రీ భాలాపముల
 బరిభోధిత మగు ధరణీ
 శ్వర చెప్పెడఁ దెలియ వినుము శ్రీ వాని తెఱుగుక. 15
- వ. పిగళ యను వేశ్య దనహర్షువానిరాక వార్చి పెద్దయు
 బొగ్గిన్ద్ర వోవునాతవరకు నుడి వాడు రా కుండుటయును.
- ఆ. ఏను వేడు ఆగుడు శ్రీ వాని నివ్వేనుట
 1పట్టఁ జదురు గలదె శ్రీ భ్రాంతి దొఱఁగి
 యొంటికంబ మొప్పు శ్రీ నింటివాకిళ్లు దొ
 మ్మిదియు నెఱయ మూసి శ్రీ నివరవోడు. 17
- క. పొంతకు వచ్చినవానిన
 కాంతునిఁగాఁ గొనుచు నొరుని శ్రీ గాంక్షింపక యే
 నెంతయు నూఱడి మనమునఁ
 జిత యొకడు లేకయున్న శ్రీ జెందు సుఖంబుల్.
- క. ఆశయ యింద్రియజయము వి
 నాశముఁ బొందించు గావు శ్రీ నం దొఱఁగెద నే
 నాశను సౌఖ్యము నిచ్చు శ్రీ
 రాశయయని పలికి యట్టి శ్రీ దై నిద్రించెక. 19
- వ. అని విప్రు డుపదేశించిన వాక్యంబులు గలక దేఱి సేన
 జిత్తు సుఖ యయ్యె నీవును నందలితాత్పర్యం బనుసాధించి

శాంతి నొందు మని చెప్పినఁ గుంతీతన యాగ్రజుండు శాంత
 నవుతో భూతక్షయావహం బగుకాలం బతిక్రాంతం బగు
 చున్నయది యట్లుండ జనంబుల కెయ్యది కర్తవ్యంబు లుప
 దేశింపు మనిన నమ్మనుజపతిం బ్రీతిం గనుంగొని యమ్మ
 హితాత్ముండు పితృపుత్రసంవాదం బను నితిహాసంబు గల
 దాకర్ణింపుము దాన నీయడిగినయది దేటపడు నని పలికి
 యిట్లనియె.

20

మేధావి యను బ్రాహ్మణ కుమారుడు దనదండితోఁ జేసిన సంవాదము.

సీ. వేదవిదుం డగు శ విప్రనందనుండు మే
 ధావినామకుండు మే శ ధావివరుండు
 సత్సమయంబున శ జనకుతో నాయువు
 జనులకు వేగంబ శ చనుచు నుండు
 దీనిపైఁ గను వెట్టి శ ధీరత దలకొల్పి
 మేలు వాటిల్ల నె శ మ్మెయిఁ జరించు
 వారొకో యనవుడు శ వానికి నిట్లనుఁ
 దండ్ర యాలును నప శ త్యంబుఁ గలుగు

ఆ. తెఱఁగు నడపి యజ్ఞ శ తృప్తనిర్జరుఁ డయి
 శమము నొంది కాన శ నమున కేఱి
 సౌమ్యవృత్తి ముక్తి శ సాధించి మృత్యువు
 నలఘునియతి గెలువ శ వలయు ననఘ.

21

వ. అనిన విని మేధావి దండ్ర కిట్లనియె.

22

సీ. నెక్కము కాలంబు శ్రీ సేనుఁ గొంత గలట్లు
 పలికెడు సేవు గ శ్రీ ర్భంబు సొచ్చి
 నప్పటనుండియు శ్రీ నన్వేషణము సేయుఁ
 గొనిపోవుటకు మృత్యు శ్రీ వని యెఱుంగు
 వివిరెడు సీటిమీ శ్రీ నవు గావె దారపు
 త్రొదిసక్తుం డగు శ్రీ నతనిఁ గాన
 నమున సుప్తుడైన శ్రీ నరుఁ బులి గొనిపోవు
 నట్టులు సూ మృత్యు శ్రీ వపహరించుఁ

తే. జేసినది సేయు చున్నది శ్రీ సేయవలయు
 నది యను గలకార్యంబు శ్రీ లుదుఁ దగులు
 వానిమృత్యువేపునఁ దన శ్రీ వశముఁజేయుఁ
 గాన కాలంబు నేమనఁ శ్రీ గాదుతొడ్డి. 23

క. భీరుఁడు శూరుఁడు జడుఁడు వి
 శారదుఁ డబలాత్మకుండు శ్రీ సబలం డన లే
 దేరి నయిన మృత్యువు దు
 ర్వారం బై యపహరించు శ్రీ నైదికవర్యా. 24

క. విను సుస్మృతి మృత్యువుప
 ట్టనఘా నిస్సుంగవృత్తి శ్రీ యమరగృహము నే
 ట్టన ని ట్లగుటం గనుగొని
 తునుముము సంసారరజ్జు శ్రీ దురితవిదూరా. 25

క. అమృతము మృత్యువు నన స
 త్యము మోహము గాన విను మ శ్రీ హత్మా యే స

త్యమునన మత్స్యపు గెల్చెద
సమసుఖదుఃఖుండ నగుచు ౨ శాంతిపరుడనై. 26

తే. నాకుఁ బ్రజ గతి నిచ్చుననంగ వలవ
దేన ప్రజ నయి పొడమెదఁగన యేను
నన్నుఁ గనుచున్న నదిమోక్షరణంబుసేయు
నాశపడనట్లు లగుటఁ బ్రజాభియుక్తి. 27

క. విను పశుయజ్ఞము హింసన
మనంతఫలదంబు గా ద ౩ హంకృతినహితం
బనఘా వాఙ్మనస¹నియను
మనుయాగం బిచ్చ నవ్యాయానందంబున్. 28

వ. కావున నీవును. 29

క. కామకో²ధాద్యము లగు
సీమానసవికృతు లుడిపియేకాంతగుహః
రాముడ వై నిను వెదకుట
సూ మేలొం డెల్ల నుడుగుసలభవివేకా. 30

క. అని పుత్తుం డుపదేశిం
చిన జనకుం డట్ల చేసీచెందె సుఖంబున్
మనుజేంద్ర యవ్విధముఁ గని
కొని యూచుము సత్యధర్మకృతలత్వంబున్. 31

వ. అని చెప్పిన నజాతశత్రుండు శంతనుపుత్రునితో³ జగంబున
ధనవంతులు నధనములు గలిగి యుండుదురు వారలలోన

సుఖు లెవ్వరు ముఖు లెవ్వరని యడిగిన నక్కురుపితామ
హుండు శమ్యాకుం డనునొక్క శాంతిపరాయణబ్రాహ్మ
ణుండు సుసారంబు వదలవిడిచి కూడు సీరకు నవసి యుండు
నట్టివాఁడు వొల్లి నాకడకు వచ్చి గోష్ఠీప్రసంగంబున నుప
దేశించినవచనంబులు గలవు వాని విను మవి భవత్ప్రశ్నం
బునకు నుత్తరంబు లై యుండు నని పలికి యిట్లనియె. 32

తే. ధనము కలిమియు లేమియుఁగ్రదాసునందు
నిలిపి యెత్తంగ ములు సూపేనిర్ధనత్వ
మెక్కుడై దానిదిక్కున ర నెట్టు లన్న
వినుము గుణదోషముల భంగివిస్తరితు. 33

క. ధనము గలవాఁడు మృత్యున
ధనమున నున్నట్లు భయమునదనచిత్తమునం
దనుకఁగ నుల్లల నుడుకును
విను శిఖిచోరాదిముఖ్యవిషయాపదకుఁ. 34

క. కోపంబును లోభంబును
నేపారి మనంబు గలఁగనెప్పుడుఁ జూతా
తాపంబు నొందు సధనుం
డాపద గా కవిధము సుఖావహ మగునే. 35

క. ఎచ్చోట నైన సధనుఁడు
విచ్చలవిడి నుండు లేదుఁ వెఱి పించుకయు
బొచ్చెపుణుడం బొల్లఁడు
మెచ్చరె సుర లైనఁ బలుకుమృదు నై యుండుఁ. 36

క. లోకముచందము గనికొని

యీకానఁగ నగుధనాదురైల్లను గాల

వ్యాకులతఁ బొందఁ గలయవి

గాకుండమి యెఱిఁగి విడుపుగడుఁ జదు రెండు. 37

క. ధనవత్త్వము ముఖికరం

బని కని తత్కాంత విడుచునతని కధనతా

జనితాత్మాశీనత్వం

బనుపమసౌఖ్యంబు సేయనక్షీణముగన్. 38

భీష్మఁడు ధర్మజునకు మఁకి యనుబ్రాహ్మణునిచరిత్రంబు నెప్పట

వ. అని చెప్పి ననిన విని ధర్మతనయుండు పితామహుతో ధన
తృష్ణాభిభూతుం డగు పురుషుం డేమిట సుఖి యగు నను
టయు నయ్యమరనదీనందనుండు ధనార్జనంబుతోడివిసువు
టం బుట్టినవిడుపున సుఖంబు గలుగు నయ్యర్థంబుఁ దెలి
పెడునది యొక్కయితిహాసంబు గలదు వినుమని యిట్లనియె.

సీ. మంకి నాఁ బరఁగుబ్రాహ్మణుండు ధనేచ్చమై

వర్తించు శిక్షింప న వలయునట్టి

గుఱ్ఱదోయిని జట్టగొని ప్రీతి లంకించి

యుండ లంకియతోనగండు మీఱి

పాతె నక్కోడియలోపడి యున్న గనపలా

ఛేనుంగుపై నదిరయెగసి పఱన

నుభయపార్శ్వంబులనుదివోసిన ట్లవి

వేలి చచ్చినఁ జూచివిప్పుడడలి

తే. రత్నములుఁబోని వత్సత శ రంబు లకట
 వ్రేలు చున్నవి లోట్టేన్గురవెంటఁ దవిలి
 యనుచు నిచ్చేద మొది యిట్లునియెఁ దన్నుఁ
 గరుణతోడఁ గనుంగొనునరులతోడ. 40

తే. సారమతిఁ బరికింపంగఁబారుమంబు
 కంటె దైవంబు ముఖ్యంబు శ గార్యసిద్ధి
 కెచటనేనియుఁ బారుమఁమెసక మెసఁగె
 నేని నది దైవదత్తంబ శ యింత నిజము. 41

వ. కావున. 42

క. మనమునకు సుఖము గోరెడు
 జనులకు నర్హక్రియావి శ శారదభంగుల్
 పొనుపడ విడిచి భరము లే
 కునికీయ యూహించి చూడనర వెబ్బంగిన్. 43

వ. అని పలికి యుద్ధామం బైనకామంబు విడుపు వడకున్నఁ
 జిత్తంబునకు నిర్వృతి గలుగునే యనువిచారంబు వుట్టి తది
 యోత్సరణం బూహించి యాచిత్రధర్మంబు నుద్దేశించి.

క. నీమూలం బే నెఱిగితిఁ
 గామమ సంకల్పముననరకలిగెడు సంక
 ల్పమర్థరహిత మగుచే
 తోముడ్రం దాల్తు నేనుగదది యది నీకున్. 45

వ. అని కామం బనునది గోర్కి గావునఁ గోర్కియొప్పుమి దేలు
 పటుపం దలంచి. 46

తే. సొమ్ము గోరినయంతనఁసుఖము గలుగ
దది యుపార్జింపఁగా సిద్ధి శ్రయగుట నిజమె
గలిగెనేని ననేకచింతలనొనర్చుఁ
జెడుట చావుతోఁ దుల్య 1మశ్యుడుమ యేల. 47

ప. ఇచ్చానిరసనంబు సుఖం బని వెండియు. 48

క. శోకశ్రమతృప్తలకుఁ
నీకలిమియ మూల మగుట శ్రీ నీకగపడువాఁ
డేక ర్తవ్యము గానం
డోకామమ నిన్నుఁ దొఱఁగి శ్రీ యుండెద సుఖిన్. 49

క. నీ వాసపఱుప ధనములు
గావించెదఁ బో వినినాశ్రకముల నుడువఁగా
నీవశమె కాన నీచెడు
ఘేవగవుం దేదు పెనుప శ్రీ దే దైన్యంబు. 50

చ. సులభమొ దుర్లభంబొ యనిశ్చూడ నెఱుంగవు గన్నదానిపై
నలముదుకామమాయిడుమశలందఁగఁజేయుదునిండుఁటెమిటం
గలుగదు నీకు నీతెఱఁ గరగాధరసాతలభంగి నీవు స
న్పొలమునఁబోవకుండి నినుఁబుచ్చెద బచ్చెనరూపుపోకులఁ
తే. ధనముచేటున విసివి నాశ్రమనము నిన్ను
నీడవిడిచె నోకామమశ్రయేను శాంతి
దాంతి సత్య ఊమా భూతగ్రదయలఁ జెంది
నాఁడ లోభాదు లొందవునన్ను నింక.

శే. కామసుఖపివ్యసుఖములుకాంక్ష కోటగిరి
 మేలిపోడశాంశంబునఁ శ బోలలేవు
 గాన కామమ నిను శత్రుకరణిఁ జూపి
 బ్రహ్మపురమున నుండెద శ రాజుఁబోలె.

అజగరచరిత్రము.

వ. అని పలికి ముక్తి యివ్వెదనంటును గోడెలు సచ్చిగుం బుట్టిన
 నిచ్చేదనంటున సకలకామంబులు బరితృజుంచి దేవసముండై
 యుండెనని చెప్పిన విని పాండవాగ్రజుం డేమివర్తనంబున
 ననుడు వీతశోకుం డగుచుఁ జరించు నెద్దానంజేసి పరమ
 గతి వడయు ననుటయు ననిమిషనదీనందనుం డజగరచరిత్రం
 బనునితిహాసంబు వినుము దాన నీయడిగినయర్థంబు దేటపడు
 దానిం జెప్పెద నాజగరనామధేయుండగు నొక్కబ్రాహ్మ
 ణునిఁ బ్రహ్లాదుండు శమహాకారం బుపదేశింపు మని యభ్య
 థించిన నతం డతని కిట్లునియె.

54

క. అనిమిత్తము భూతంబుల

జననం బవి రూపు నెడుటకసంపన్నములై

యునికి విపాదము మోడం

బును జేయఁగ లే వనిత్యములుగ నెఱిగినన్.

55

శే. ¹వఱదఁ గాష్ఠముల గూడినవడున బంధు

సంగమం బవి వాసినచాడ్చ తద్వి

యోగమింత సూచిన వానిననుష్ఠానికము
వొరయ నేరదు దానవవరతనూజ.

56

వ. ఈతెఱంగు లేనెఱుంగుదు నాదెసఁ బ్రశాంతి గని కాదె
సీపు శమోపదేశం బర్థించితివి వినుము.

57

క. మేలర్థింపను గీడును

జాలింబడి తొలఁగఁ దోపకసరిఁ దూష్టింభా

వాలంబిమనస్కుడనై

యాంబుగఁ జేసి నడతునయ్యిరుదెఱఁగున్.

58

క. సరసాన్నముఁ బిణ్యాకము

సరిగాఁగ భుజితు మృదులశయ్యాతలమున్

ధరణియు శయనరుచికి నా

కరయం గానొక్కరూపయసుర ప్రవరా.

59

ఆ. నారచీరయేనిఁజారుచీనాంబరం

బైనఁ గట్టికొనినయపుడు హృదయ

మొప్ప దొప్ప ననకయందు రూపాదుల

నలమికొనవు చక్షురరాదికములు.

60

వ. అని పెండియు.

61

ఆ. చలన మేది పుట్టుకజావునం బిరువెట్టి

యామిపార్థిజనుల శ నపహసించు

చెలమిన్తోడ లేమి శ కలిమి వాటింపని

రమణ నునికి యజగర వృతంబు.

62

- ఆ. అనియతంబు లైననయాహారవిహారణ
శయనముల విధాత్యసంప్రయుక్త
భంగిఁ బరఁగు నంతరంగ నిర్భరవ
ర్తనముకలిమి యజగర వ్రతంబు. 63
- ఆ. నిత్యత్వప్తిశౌచశనిరతి తాల్మి సమత్వ
మారఁ గలిగి చిత్సూఖానుభవము
ప్రచుర మగుట యజగరవ్రత మది విను
మజ్జదుర్లభంబు శ ప్రిజ్ఞభూమి. 64
- వ. ఇది శమప్రకారం బనియె నని చెప్పి భీష్ముడు. 65
- క. అజగరచరితము దనకును
నిజముగ నలవఱుప నేర్పునీర్మలమతికిఁ
వృజినభయమన్యుశోకము
లజేయములుగావు మోక్షమామృత మగున్. 66
- వ. అనిన విని యజాతశత్రుండు బంధుమత్తవైకర్మ విత్తప్రిజ్ఞ
లయం దెయ్యది నరునకు సుప్రతిష్ఠ జేయు నని యడిగిన
నాపగాతనయుం డతని కిట్లనియె. 67
- క. ప్రజ్ఞయ ప్రతిష్ఠ లాభము
ప్రజ్ఞయ నాకం బనంగరబ్రజ్ఞయ చువ్వే
ప్రజ్ఞయ కైవల్యంబును
బ్రజ్ఞసాధ్యములు గానిపనులుం గలవే. 68
- వ. బలి ప్రహ్లాద మంకి ప్రభృతులు ప్రజ్ఞనకాదె సమాధాన
సంపన్నులయిరి కాశ్యపనామధేయుం డగుధరణీసురో త

ముం తొకయుద్ధతపురుషునిరక్షంబు దానికి పడి తదవమాన
 దూయమానమానసుడై యనుపిత్యాగపరివృత్తసాయం
 పగుటయునింనుండుస్వగాలమాపంబుననమ్మహాద్వీజునిపాణికి
 వచ్చి పృజ్ఞాసంబోధకం బగు సానానంబునం జిత్తప్రసా
 దంబు గావించె నని పించు మెల్లభంగులం బృజ్ఞయత్తనూ
 ధికారం బనిన పిని ధర్మతనయుండు. 69

క. సరవర దానముఁ దపమును

గురుశుశ్రూషయును యజ్ఞకోటియు నైతై
 పరిణతిఁ బొందం గలయవి

పురుషున కిత్తైఱగు చెల్లఁముగ విన వలతుక. 70

న. అనుటయు దేవవృత్తు పన్నరదేవోత్తమున కిట్లను నేలు
 లనుబంధించుమేలులట్ల కీళ్లును ననుసూత్రంబు లయి
 తొడరు నాకర్ణింపుము. 71

క. కఠపుపయిఁ గఠపు వొరయుచు

వెఱపుపయిన్ వెఱపుదోచు శ విడువనియిడుమం

దొఱగమిపై బురుషుఁడిడుమం

దొఱగమిఁజేడ్డుమచునడచు శ దుష్కర్మములన్. 72

వ. అని మఱియును.

ఆ. ఉత్సవంబుమీఁద శనుత్సవ మందుచు
 సుఖముమీఁద సుఖము శ సౌభృడంగం
 బుణ్యాపదముమీఁద శ బుణ్యాపదంబున
 కరుగు నరుండు సుకృతి శ యైన నధిప.

క. పులుఁగులలోఁ బూత్యండక
ములు సారము లైనధాన్య శ్ర ములలోను బా
ల్లులుఁబోలెను జూవె మను
ష్యులలో ధర్మరహితాత్ము శ్ర లుక్ష్మినాథా. 75

క. చనినఁ జను నున్న నుండు
నృచుజుఁ డొకటి సేయఁ జేయు శ్ర నరనాయక తో
డన తగిలి నీడవోలెను
విను చేసినకీడు మేలు శ్ర విడువవు వానిన్. 76

క. సమయం బైనను గుసుమఫ
లము లెట్టులు దోచుఁ దరువు శ్ర లు దఱితోఁ గ
ర్మములు బాడమున్ సుఖిమః
ఖములట్టుల నిష్ప్రియత్ను శ్ర కలితోద్భూతిన్. 77

క. తెలిసికొనఁ బడయ నొరు లా
ద్యులపోయెడి తెరువు లరసి శ్ర యును జడలం బ
క్షులు నీళ్లలోన మీనం
బులు వోయెడుత్రోవ లెఱుంగఁ ♦ బోలునె యధిపా.

క. ఐనను గాఢనిరూపణ
మానసుఁడై యార్యజనుల శ్ర మహితవచనముల్
వీనుల నినుచుచు ధర్మము
లైనవి సేయంగఁ దప్ప శ్ర కగుఁ దత్ఫలముల్. 79

వ. అనిన విని కాంతేయాగ్రిజుండు శాంతనవునితో భూతస్మృప్తి
యవానివలన నెబ్బంగి నైనయది యెఱింగింపు మనవ్రస

నతం డిదియును మఱియుం గొన్నియర్థంబులు భరద్వాజుం
డడిగిన భృగుండు నెప్పై నప్పరిపాటి యుపన్యసించెద నాక
ణ్ణింపుమని యతని కి ట్లనియె. 80

భీష్ముండు ధర్మజునకుఁ బృథివ్యాదిభూతోత్పత్తిక్రమం బెఱిగించుట.

సీ. కైలాసశైలశి శ ఖరమునఁ దేజోవి
రాజిత భృగు భర శ ద్వాజుఁ డధిక
వినయంబుమైఁ జేరి శ మునినాథ భూతస్మ
ప్తిప్రకారము నాకుఁ శ జెప్పు మనిన
నమ్మహితాత్ముఁ డి శ ట్లను విను నారాయ
ణుం డవ్యయుం డనం ♦ తుండు భూత
సృజనంబు దలఁచి ముక్ శ సృజియించె దనదుస
హస్రాంశకమున న శ వ్యక్తుడనఁగ

తే. మనసునన యజరామరు శ ననుపమాను
నతనివలన మహత్తత్త్వ శ మావహిలై
నతఁడు దివ్యతేజోమయం శ బైనపద్మ
మొకటి గలిగింప బ్రహ్మాయం శ దుద్భవించె. 81

తే. అతనితలఁపునఁ బ్రభవించె శ నాకసంబు
దానియందు జలంబు లు శ ధృవమునొందె
సలిలమున నగ్నిమారుత శ జనన మొనరె
ననలపతనయోగమున మే శ దిని జనించె. 82

వ. అబ్రహ్మ యఖిలభూతాత్మకుం డె ట్లనిన నతనికి శైలంబు

లస్థులు మేదిని మేదో మాంసంబులు సముద్రంబులు రుధి
 రం బాకాశం బుదరాబు పననూడు నిశ్వాసం బగ్ని
 తేజంబు సరిత్తులు సినలు నవిచంచులు నయనంబు లూర్ధ్వ
 లోకంబు శిరంబు పాతాళంబు పాదంబులు దిశలుబాహువు
 లిట్లనంతాత్మకుం శరణువాడు విష్ణుం శిత్తైఱుగన విశ్వంబు
 విష్ణునివలనం గలిగె ననిన విని భరద్వాజు డాకాశాది
 భూతంబు లేనిటిప్రమాణంబులు నడిగిన భృగుం శివి
 యనంతంబులు దేవతలకుం గొలఁది వెట్ట రాకూడు నొక్క
 చోటు నిరూపించి యీభూతం బితనుడి యట లే దన
 రాదు పంచభూతంబులు నిరవధికుంబు లది యెత్తెఱు గనిన
 విష్ణునకు శాణం బై యనంతం శనునామంబు గలను
 గాదె విష్ణుండు జగన్మూర్తి విష్ణుతనుభూతం బయినమహా
 భూతపంచకం బప్రమేయంబు గాక తక్కువే యని యెఱిగ
 గించిన

83

సీ. విని భరద్వాజుండు శ మునినాథ పుష్కరం

బునఁ బుట్టె నన్నట్ట శ పుష్కరంబు

బ్రహ్మకు నాది నాఁ శ బ ట్టయ్యె నెట్లాకో

నాపుడు విష్ణుమా శ నసభవుండు

బ్రహ్మయాత్ర్యుండుపుష్కర శ రముదదాననరూప

ముగఁగల్పితంబయ్యె శ మున్నుపిదప

సమనిశ్చయంబు లే శ కునికిఁ బద్మజుఁ డన

వలసియు నుండు న శ య్యలఘుతేజుఁ

తే. బద్ధమదిభూతభాత్రియ శ్చ పృథ్వుమునకు
గగనమూర్ధితమగుమేరు శ్చ నగము రుచిర
చారుకర్ణికయందుండి శ్చ సకలజంతు

సృజనధుర్యత్వమహిమ స శ్చ య్యజుఁడువెలుగు. 84.

వ. అని భృగుండు నెప్పిన విని భరద్వాజుండు భూతంబు లై
దగుట యేమిట నని యడిగిన నతం డతని కిట్లనియె. 85

క. వాయువు చేష్టారూపము

మ్రోయునెడ నభంబు ద్రవము శ్చ మునివర జల మూ
ష్మయిత మవలము గాతి

న్యాయితము ధరితి యిట్టు శ్చ లైదుదెఱుగుల్. 86

వ. ఈయయిదింటన కాదె జుగమంబులు స్థావరంబులు నైన
యవి యనుటయు భరద్వాజుండు స్థావరంబులయందు భూత
గుణంబు లేమిటం గంటి మని యడిగిన భృగుం డిట్లనియె.

సీ. అశనినిర్ఘోషంబుగనాకర్ణనము లేక

వికృతి నెట్టులు వొందు నృక్ష మాక
సము శక్తిసూత్ర శ్రోత్రము నిదాఘంబుచో

కునవాడుఁ జొరకెఱుంగుటసమీర

శక్తి మార్గముఁ గనిశిచాఁగెడుఁ గనుట తే

జశ్శక్తి పాదపఃసంజ్ఞఁ బరఁగుఁ

బాదజిహ్వలఁ గొనిరపానంబుసేయుట

జలశక్తిజిహ్వ నైరజంబు లైన

తే. కుసుమధూపాదిగంధముల్ గొనుట నెలమిఁ

దాల్చు నని చెప్పఁ దరువువేరదంబు; ప్రూణ

ముద్విశక్తి యిట్లయిచును నుల్లసిలుట
ననఘ భూజులు పంచభూతాత్మకంబు. 88

వ. శైలాదులయందు నిట్ల యూహింపఁ బెఱఁభంగులుం గలిగి
యుండుఁ బంచభూతాత్మకంబు గానిభూతంబు లేదనుట వేద
నిశ్చయం బనిన విని భరద్వాజుండు. 89

క. భూముఖ్యం బగుభూత
గ్రామంబుగుణంబు లైనగంధాదులఁ దే
జోమహిత యనుభవించుట
యేమెయి నెద్దాని కావరహిల్లుచు నుండున్. 90

తే. అనిన భృగుఁ డిట్టు లను విషయములు నింది
యములు మనసును గ్రమసాధనములు గాఁగ
నంతరాత్మ ప్రదర్శి యైయనుభవించి
తత్కృతము లగుమోడభేదములఁ బొందు. 91

వ. అప్పురుషుండు. 92

క. క్షేత్రజ్ఞం డనఁగ నిఖిల
గాత్రవ్యాప్తమహిమగలిగి సమీరా
సూత్రణమున జీవుండును
గోత్రము నై 1సర్వవర్తకుం డగుచుండున్. 93

క. అగు నీతత్త్వము సత్త్వా
దిగుణత్రయవికృతి వికత్యతీతం బై పూ

ర్వగురుత్వంబునకుం జన
విగతత్వంబునకు నెలవురవిమలవిచారా. 94

ఆ. బుధుండు సూక్ష్మవిమలబుద్ధి నప్పురుషుని
నరసి కాంచి యతనియంద మనసు
డిగ్గ విడిచి యెగ్గులగ్గును బొందక
శుద్ధశాంతి బరమసఖము బొందు. 95

వ. అని వెండియు. 96

ॐ భృగుమహామని భరద్వాజానకుం జెప్పినవర్ణాశ్రమాచారక్రమము ॐ

సీ. ఆగమసత ధర్మార్థాచారతపముల
కునికిఁజట్టులు గాంగ శ వనజభవుండు
గలిగించె మును బ్రాహ్మణుల మఱి కల్పించె
నృప వైశ్య శూద్రుల శ నిర్మలాత్మ
బ్రాహ్మణాదికముగఁ శ బరంగునన్నాలుగు
జాతులయుజ్వలఁచ్ఛాయ లోలి
సొంపారుఁ దెలుపునుఁ గెంపునుబసపుచా
యయుఁ గప్పు నయ్యు నంగఁడార్యవర్షు

ఆ. లాత్మకర్మ మెడలిరయనులోమవృత్తి నె
జ్జాతి సొచ్చు నన్యజాతిపనికి
దాని కట్టిభంగిరదలకొనుఁ బెక్కులు
పనులఁజేసి జారతనము వచ్చు. 97

క. సితర క్షపీతనీలము
లతులమతీ మొదలు దొడఁగిరయం తంతకు హీ

సతఁ దాల్చు గాన యెఱిగి

చితి నీపరిపాటిఁ గర్చు శ్రీ శీలత కొఱకున్. 98

వ. అని మఱియును.

99

క. సత్యమ బ్రహ్మము దపమును

సత్యమ ప్రజలను సృజించు శ్రీ సత్యమ లోక

సీత్యాధానము జేయును

సత్యం బన్మృతంబుచేతఁసంపి హిత మగున్. 100

వ. అట్లు గాక ధర్మాధర్మంబు లనఁ బ్రకాశతమంబు లన బోధా
జ్ఞానంబు లన స్వర్గనరకంబు లన సుఖదుఃఖంబు లనఁ బరఁగు
బుధజనవ్యావహారికశబ్దంబులకు నర్థంబులై సత్యాన్మృతంబులు
ప్రవ ర్తిల్లుం గావున. 101

క. అనఘా దుఃఖాత్మక మగు

నన్మృతం బడఁగించుటకుఁ బ్రయత్నమున నుధీ

జను లాచరింతు రనిశం

బును మోహవిఘాతనియమశ్రములు నిష్ఠమెయిన్. 102

క. ఒలయు జరావ్యాధిప్రభృ

తులు శారీరములు గాఢశ్రతోదకశోకా

దులు మానసములు దుఃఖం

బులు రెండువిధములు నిట్లునపురుషు నలంచున్. 103

క. శారీరమానసము లగు

నీరెండువిధములు దన్నుననేపక యుండం

గోరికొని నియమములఁ బ్రతి

కారం బొనరింపఁగా సుశ్రుం బొందు నరున్. 104

క. విను దుఃఖాబులఁ జెగఁ ద్రో
చినపురుషుఁడు సౌఖ్య సక్త శ్చిత్తుఁడు గా¹ కా
రిననైరాగ్యముఁ జెందిన
ననుపను మగుపరమపదమునమ్మెయి నేర్చుకొ. 105

వ. అనిన విని భరద్వాజుఁ డాశ్రమధర్మప్రకారంబులు సున్య
క్తంబులుగా నెఱింగిపు మనుటయు భృగుం డిట్లనియె.

సీ. గురునకు భక్తుఁడై శ్చ పరమాదరమున వే
దాభ్యాస మెప్పుడు శ్చ నాచరించు
చును శౌచశీలత శ్చ వినయాబు త్రివవణ
సానఁబు భాస్కరా శ్చ నలసపర్య
పాటించు చుండుట శ్చ బ్రహ్మచారికవృత్తి
ధనధాన్యములు గర్హి శ్చ తంబు గాని
తెరువునఁ బడసి య శ్చ తిథిపూజ మున్నుగా
నన్న పానాదిభో శ్చ గానుభవముఁ

తే. బొందువాఁడు గృహస్థుఁడు శ్చ గంధమూల
శాకఫలము లాహారంబు శ్చ శయ్య భూమి
వననివాసికి నిస్సంగ శ్చ వర్తనమున
భిక్షు బ్రదుకు గ యతి శాంతి శ్చ బేర్చియుండు. 107

క. ఫలకాంక్షి గాక నియతి
జలిపిన నీయఘికర్మ శ్చ జాతంబును ని
ర్మలమోక్షపదముఁ జేర్చుట
గలుగు నవశ్యంబుఁ బుణ్య శ్చ కరణప్రవణా. 108

1 కాదిననైరాగ్యమి; కాదినవైకార్యము... మైయిసెర్చుకొ.

న. అనిన విని భరద్వాజుండు పరలోకం బన నొకండు గల
నొ డ్దీలోకంబునకును నాలోకంబునకును విశేషం బెట్టిని
యెఱిగింపవే యని యడిగిన భృగు డతని కిట్లనియె. 109

క. ఇది కర్మభూమి భోగా
స్పద మాలోకంబు ధర్మపరులకు సులభం
బది సత్యశౌచసౌజ
న్యదయాదులు లేనివారెకప్రాప్య మగుకా. 110

క. ఈలోకము దుఃఖబహుళ
మాలోకము భూరిసుఖనిరంతర మం దే
జాలియును లేక యొండొరు
తో లెస్సగఁ బొంది యుండుమరు జను లనఘా. 111

తే. హస్తీమశకాంతరము గలదరసి చూడ
వాసగృహశయనాసనోపసనగంధ
మాల్య తౌర్యత్రికారామమానిసిజ
నాదిసుఖసాధనములకు శ నందు నిను. 112

వ. అని వెండియు. 113

క. ఇవి పుణ్యలోకవిషయ
వ్యవసితచననంబు లధమమగులోకము ధ
గ్ధవిదూరజనులు నొందుదు
రవిరతబహుదుఃఖనిలయ శ మది విప్రవరా. 114

క. విను మమకారవివక్షిత
మనస్కులకుఁ బుణ్యసాధనమార్గములు లే

మిని లోకగుబులఁ దిగ్మగ

1రసఘా పొందుదురు శాశ్వతానందంబుకా. 115

వ. అని చెప్పి భృగుండు బ్రహ్మవిహితంబులగు ధర్మంబులు
సంతోషపూర్వంబున నెఱింగించితే ననిన భరద్వాజుండు
ప్రముదితాత్ముం డగుచు నమ్మహాత్ముం బ్రశంసించి విన
తుండై వీక్షించియె నతనిచేత విన్నంతవట్టును నీకుం
జెప్పితి నీ వింక నెయ్యది విన వల తనుటయు ననిమిషనదీ
నందనుతో ధర్మనందనుం డాచారవిధి వినువాంఛ నా
మనంబునం బేర్చి యుండు ననవుడు నతం డతని కి ట్లనియె.

శాశ్వతంబు ధర్మజనకు నాచారవిధి యెఱింగించుటక్షిణ

సీ. సజ్జను లిందు రా శ చారవంతుల దురా

చారంబు గవ్వత్వ శ కారి యట్లు

గావున నాచార శ గతి వింట గడులెస్స

రాజమార్గంబున శ రచ్చ మంద

మూతఃపురీషవి శ మోక్షంబు సేయమి

శౌచియై వార్చి ని శ వ్థను జలంబు

సొచ్చుట సుధ్యుల శ సూర్యు సేవించుట

యర్కోదయాస్తమ శ యముల నిద్ర

తే. నోనకుండుట పంచార్ద్ర శ భావమొంది

కుడుచు టన్నంబు దెగడమి శ దడిపదములు

గలుగ నిమరకుఁ జొరమి స శ త్కర్మవేది
నారదుఁడు వివరించె నా శ చారములుగ. 117

తే. ఉదయ మగుసూర్యుఁ గనుఁగొను శ టాంశ దన్య
వనిత నగ్నయై యుండంగ శ వలదు చూడఁ
దనపురీషంబు సూచుట ధరణినాథ
కీడు నిజపాపగుప్తి య ధి కృత్య మరయ. 118

క. సురతంబు గుప్త మగుటయు
గురుశుశ్రూషయును బ్రహ్మ శ కులభజనము నా
యురవాప్తిఁ జేయు లక్ష్మీ
కరంబులగు నూర్ధ్వలోక ధి గతియు నొనర్చున్. 119

వ. అనిన విని యుధిష్ఠిరుం డధ్యాత్మవిద్య విన వలతుం జెప్పవే
యనిన సతనికి దేవవ్రతుం డిట్లనియె. 120

సీ. జలధితరంగల శ చాఙ్మనఁ బొడముచు
నడఁగుచు నుండు భూతాత్మనందు
భూమిసృభృతిభూతములు వానిగుణములు
గంధాదు శిందియశాశ్వాకోటి
యనఘ శోత్రం బాదియగు నిందియశ్రేణి
దర్శియుఁబోలె సాధనత నొందు
మన సిందియములకుఁబెనుఁబొపు బుద్ధి త
న్ముఖమున నిశ్చయంబునకుఁ దేరఁ

తే. బురుషుఁ డవ్వీషయంబులఁబొందు నిట్లు
గాక యుండ నిందియములఁగొమ్మఱించి

మనసుతోఁ గూర్చి బుద్ధిలోనన యడంప
బుద్ధి నిర్విషయస్థితోబురుషు నొందు. 121

క. విను మాత్ముండు తేతఁజ్ఞు
డన భూతాత్ముఁ డనఁ బురుషుఁడనఁ బరమేశుఁ
డనఁ బుద్ధిసాక్షి యన నొ
జనరహితుం డనఁగఁ బరఁగుఁశాంతి ప్రవణా. 122

క. తనయంద తోచువిషయము
లనుభవగోచరము లగుట1యది మాయాసం
జనితస్వప్నంబై యా
త్మునికి దనుఁ గాన శిలేనిమోసము చెచ్చుక. 123

క. విను గుణములు మాయకు నొడ
లని యెఱిఁగి తమోరజస్సులడఁచి సుసత్త్వం
బున నిలిచి సద్వివేకం
బున నదియుం ద్రోచి విమలబోధాత్ముఁ డగుక. 124

తే. అరసి చూడ సత్త్వంబు సుఖాత్మకంబు
సాంద్రదుఃఖమయంబు రజస్సు బోధ
మాంద్యమూర్తితమస్సు సకమత్వమూఁది
యీయవస్థలభారయమిమామయపోక. 125

స. అని యధ్యాత్మప్రకారంబు నిర్దేశించి భీష్ముండు నెండియు
యోగంబు నెప్పెద నాకర్ణింపు మని యమ్మనుజపతి కిట్లు
నియె. 126

❁ ధర్మజునకు భీష్ముడు మోగప్రకారంబు నెప్పుట. ❁

సీ. తెలివొంది మనసు నిశ్శలవృత్తి నేకాగ్రీ
మై యున్ని గోరి నిశ్శాంతిశయము
కలిమి కృత్యంబు మేళంబున మెఱుంగును
నలినపత్తంబున సలిలకణముఁ
బోలె మంతవ్యంబున పొంతఁ జరించును
నంబు దానికిఁ బనసంబు గతియ
గతి గాన హితము మారుతధారణము పవ
మానంబు గ్రమ్మున గాని నిలువ

ఆ. దలయ విసువఁ గాదుతలకొని యమనియ
మాదు లెనిమిదియును సభ్యసింపఁ
గా విచార మొలయుఁగలుగు వితర్కంబు
మఱివివేక మనిలుస నెఱికిఁ దెచ్చు. 127

క. విను మంతర్నాడిం జనఁ
బనుపడి పవనంబు బ్రహ్మోపద మొందఁగ శాం
తినిహాథ మైనచిత్తము
గను నానందంబు నందరకలయు బిదపఁ. 128

ప. అనిన విని కురుపతి కురుపితామహునితో జపవిధిప్రకారంబును
జపశీలు రగువారు పోవుగతియును నెఱింగింపవే యను
టయు నమ్మహీవిభునకు నమ్మహాత్ము డిట్లనియె
జప్యంబు విషయంబుగా యమకాలమృత్యు భూసు రేక్షాన్వ

కులకు సంవాదంబుప్రవర్తించె నయ్యితహసంబునుం జెప్పెద
మున్ను నాయెఱింగిన తెఱంగునుం జెప్పెద నాకణ్ణంపుము.

శ్లో. యమ కాల మృత్యు భూసు రేత్వౌకుల సంవాదము శ్లో

సీ. వేదాంతవిదు లను శ మోదించునట్టిది
జపకర్మ మత్యంత శ శౌచశాలి
యై కు శాస్త్రీస శ మావనీతలమునఁ
గుశముష్టి సేకొని శ విశదచిత్త
వృత్తి నిందియములు శ విషయసక్తంబులు
గాకుండ నిలిపి త శ దేకపరత
మత్సరాహంకార శ మానదంభావగ
మంబును బ్రహ్మచ శ ర్యంబుఁ గలిగి
తే. జపము సెల్లించుపురుషుండు శ సర్వలోక
విజయనిస్సృహమగుజప శ విధి విశోక
హర్షరాగాదికంబును శ నవ్యయంబు
నైనపదముఁ బొందించు నృ శ పాగ్రగణ్య. 130

క. శౌచాదిగుణము తెడలుట
నీచత్వము వాటిలంగ శ నిశ్చలమతి దు
ష్టాచరిత మైనజపవిధి
నాచెప్పిననుగతిఁ దేదు శ నరకము దెచ్చుక. 131

వ. అని చెప్పి వెండియు ని ట్లనియె. 132

సీ. వేదవేదాంగసం శ వేది గౌశికుఁ డను
ధరణీసురుండు సుహి శ తాజపంబు

విహితశీలతఁ జేయ శ వేయు వత్సరములు
 సనిన సావిత్రి య శ మ్మునివరునకుఁ
 బాడసూపి తనుఁ జెప్పఁ శ గడు భక్తితో నతం
 డెఱిగిన నిచ్చెద శ నిష్ఠ మడుగు
 మనిన నాతండు జ శ పాతినిష్ఠయ కోర
 నది యిచ్చి దేవి నీ శ కత్యుదాత్త

తే. గతియు నగుధర్మ మర్థి నీకడకు వచ్చు
 యముఁడు గొలుండు మృత్యువ్రతనరుగుదెంతు
 రనఘ నీకును వాఁకినావహిల్లు
 వాద మని చెప్పి చనియె భూవరవరేణ్య. 133

క. ధరణీసురుఁడును జపత
 త్పరుఁడై దివ్యాబ్జములు శతంబు గడపె న
 ప్పరుషవరుకడకు ధర్మము
 పరమప్రీతిఁ జనుదెంచెఁజౌరవముఖ్యా. 134

తే. అట్లు సాకారమై వచ్చిఁయతనితోడ
 నీజపంబున సిద్ధిచెఁనిరతిశయము
 లైసపుణ్యలోకములునీవందుఁజనుము
 తనువుఁ జిత్తంబువిడిచియుఁతనవమెలర్ప. 135

వ. అనిన విని యమ్ముని ధర్మంబున కిట్లనియె. 136

క. తనువు దొఱఁగి సనులోకము
 లనఘా యేనొల్ల మేలఁయైనను దుఃఖం
 బున కోర్చి నాతలంపున
 కనుగుణమై యుండ దీనినగునె తొలుంగఁ. 137

వ. అనుటయు ధర్మంబు.

138

క. ఒడ లెట్లు విడువ వలదే

కడురమ్యము నాక మిత్రగానవొకో నా

వుడు మేను వెలిగ నట వో

కొడఁబడ నని పలికె బ్రాహ్మణోత్తముఁ డధిపా.

వ. అని పలికిన ధర్మంబు బతనితో నీ వొడలు విడువ నొల్లవు పో
యమకాలమృత్యువులు వీరె వచ్చిరి చూడు మనియె
సయ్యవసరంబున వారలు వచ్చి యమ్మహీసురవరుముందఱు
నిలిచి తమ్ము బేర్కొని రాతని నుద్దేశించి యముండు నీజ
పంబు ఫలంబు సిద్ధించె ననియుఁ గాలుండు నీకు నాకలోకా
రోహణంబునకుం గాలం బైన దోచితి ననియును మృత్యువు
గాలచోదితనై నిన్ను నేడు గొనిపోవచ్చితి ననియునుం బలు
కుటయు నమ్మాటలు గీటును బుచ్చుచు వారల వదనం
బులు విలోకించి సవినయవ్యాహృత స్వాగతుం డయి
యవ్విప్పుం డేను మీకు నెప్పుని నేయువాడ నని పలికె
నట్టియెడ దీర్ఘయాత్రాపరుండైన యిత్వాకుం డచ్చటికి
నేతెంచి వార లందఱకుం బ్రణతుం డయ్యె బ్రాహ్మణుం
డతిథింగా నిరూపించి యాదరభరితుండై.

140

కాశికుమకు నిత్వాకుమహారాజునకు నయిన సంవాదము.

క. నాకలిమికోడ నిచ్చెద

నీ కెయ్యది యిష్ట మనినోనృపతి నృపులు దా

నైకపరులు గొనువారలె

యేకామ్యము లైన నిత్తునీ వడుగు తగళ్. 141

వ. అనిన విని విప్రుం డవిభున కి ట్లనియె. 142

క. కొనువారు ప్రవృత్తులు గా

క నివృత్తులు గొందు రయ్యోకామ్యంబులు నా
మనమున లే వే నేమియుఁ

గొన నిత్తున కాన యధిపకోరుము తగఁగళ్. 143

వ. పూజారూపంబున నిచ్చినయది యతిధిగైకొనుట యెగ్గుగాడ
నుటయు నన్మునుజ పతి నీ విచ్చువాడవయేని నీసకలజపం
బుఫలంబును ని మ్మనిన నమ్మహీదేవుఁడు. 144

క. జపఫలమున సగమిచ్చెడ

నృపయంతయు నైనఁ గొనుము శ నీ వనవుడు న

జ్ఞపముఫలం బెయ్యది యని

నృపుఁ డడిగిన నాతఁ డేను శ నిరపేక్షుండన్. 145

క. కావున ఫల మిట్టిది యని

భావింప నెఱుంగ నొరులఁ శ బనివడ యడుగళ్

నీ వాఫలంబు గొను మది

దా వినఁబడుఁ బిదప ధర్మ శ తత్త్వజ్ఞులచేళ్. 146

వ. అనుటయు నయ్యినతనయుండు ఫలం బిట్టిదని యెఱుంగలేనిం
గొన నొల్ల ననవుడు నతం డతని కిట్లనియె. 147

క. నీ వడిగి తేను నిచ్చితి

భూవల్లభ యింక సత్య శ మున కూనముగా

దే వరియింపమి నావుడు

నావసుధాధీశుఁ డద్ధ శ రామరవరుతోన్. 148

వ. రాజులకు యుద్ధంబు సుకర్మంబు గావున నీతో వివాదయు
ద్ధంబు సేసితి ననిన నతుడు నీవేమి సేసి తేమి యది య
ట్లుండ నిమ్ము. 149

క. విను మిచ్చెద నని యీమియుఁ

గొనియెదనని పలికి పిదపఁ శ గొనకునికియు న

త్యస్తతంబులు సత్యవ్రత

మునకుం టొలఁగంగ మనకు శ భూవర తగునే. 150

క. సత్యమ తపమును యజ్ఞము

సత్యమ వేదంబు దాంతి శ శాంతులు నగుటన్

సత్యము దొఱఁగుట నిర్మల

నిత్యానుష్ఠానములను శ నిష్ఫలము లగున్. 151

వ. అనిన విని ధర్మంబు వారల నుద్దేశించి యమాదులు విన వీరికి
వివాదంబు వలదు విప్రుండు దానఫలంబును రాజు సత్య
ఫలంబునుం బొందువా రనియె నట్టియెడ నాకంబు నరాకృతి
దాల్చి వచ్చి త న్నెఱిగించి యయ్యిరువుర నాలోకించి
వాదేల మీరిద్దఱుం దుల్యఫలప్రాప్తుల రయ్యెద రిట్లు సేయుం
డని పలికె నవ్వభుం డట్లేని నితండును నాయుచ్చునది గొన
వలయు ననుటయు నమ్ముని యేను దపస్సాన్వితాయ నిర
తుండ బర్హిహావిధియందు విరతుండ. 152

క. అనవుడు సరనాభుడు నా

కును సీకును సరియ కాంగఁ శ గోరెద సత్క

ర్మనిరూఢి మత్సుకృతఫల

మనఘా కొనవే యనుగ్ర శ హంబు దలిర్పఁ. 153

వ. అని ప్రార్థించె నప్పుడు వికృతవేషు లగు పురుషు లిరువురు

దమలో వివాదంబు సేయుచు వచ్చి యవ్వీభుండు మనల

శాసింప నొడయుండు మౌమ్మనుచు నిక్షౌక్యుముండఱ నిలి

చిరి వారితెఱంగు వినుము. 154

తె. ఒకఁడు గోదాన మొనరింప శ నొక్కరుండు

తత్ఫలము వేడఁ బ్రీతి నా శ తండు నొసంగఁ

గొనినవాఁ డిది దక్కువ శ దనకు నని త

లంచి యుత్తమగోయుగ శ శంబు విలిది. 155

వ. సత్యైత్రదానక్రియ నిర్వర్తించి తత్ఫలంబు మున్ను దనకు

గోదానఫలం బిచ్చిన యతని కిచ్చు వాడ యిన నితండును

గొనువాడయి యుండి కొనక యెడ సేసి తిరుగం దిరుగ న

ప్పుడు ముట్టంబట్టినవాడు పుట్టిన వచ్చినవారై రఙ్గెఱుగెల్ల

నుక్తి ప్రత్యుక్తుల నప్పుడకుఁజేనికి నేర్పడం జెప్పి రట్లు సెప్ప

వినిన యవ్వీభునితోడఁ దొలుత నొసంగినవాఁ డితం డడిగిన

నెమ్మి బ్రతిగ్రహింపఁగా నొసంగితఁ బ్రతిగ్రహం బొల్లని

నన్ను నితండు నిర్బంధింపం దగునే యని చెప్పినఁ బిదపటి

యాతం డితండు గొనియెద నని యొడంబడి కొనమి పాతకం

బగుట కర్మకాండవిదు లెల్ల నెఱుంగుదు రనవుడఁ గౌశికుం

డిక్ష్వాకు నుద్దేశించిమిటె యప్పురుషుని వచనంబు లని పలికి
వెండియు. 156

క. స్పృహ నీవు మదీయం బగు

జపములఫలం బడిగి తేను శ సమ్మతి నీఁగా

విపరీతఘోషం లాడిన

శబ్దియింతుఁ జూమి యెఱుంగఁ శ జాటితి నీకున్. 157

తే. అనిన నాతఁడు భయ ముచి శ యాత్మలోన

నొరులయీగికి నకట చే శ యొడ్డకుండు

నట్టినాకిది వలసెనే శ యనుచుఁ గరము

సాచె నవ్విప్పునెసకు ని శ శ్చయముతోడ. 158

వ. 1 అతండు ననేకవర్షంబులు సేసినజపంబుఫలం బంతయు నీకి
చ్చితి ననుచు ధారవోసిన సమ్మహీసురవరు నాననం బాలో
కించి భూపాలుండు నాకరంబున జలంబులు వడియె మనకు
నిద్దఱకును సత్కర్మసమత్వంబు గలుగవలదే నాయది యైన
యాగఫలం బేనును నీకిచ్చెదఁ గై కొనుమని పలికె నట్టి
యెడ వికృతవేషులగు సప్పురుషు లిరువురునన్నరనాథు నుద్దే
శించి యేము కామక్రోధులము ధర్మ యమాదులచేతను
మీరిద్దఱు బరీక్షితులైతి రితియ కాని యిచ్చుటయుఁ
గొనుటయును నివి దైవాచరితంబులు మీకుం బని గా దని
పలికిన విని యవ్విప్పుండు భూవిభునితో నిట్లనియె. 159

ఆ. శ్రద్ధయును బలంబు శ జపవిధియందు సా

వ్రితి నాకు నిచ్చె శ వేఱు జపము

నాచరింపఁజగదు శ నైనను నిందఱు
యెదుర నీవు గోరి శ తివ్వెదంబు.

160

క. కావునఁ బ్రార్థన సెఱుపఁ

గా వెఱచెద నట్లుఁ గాక శ గై కొంటి ధరి

త్రీవల్లభ నీ సుకృతం

బేమెటం డిగిచె నరుగు శ మీ వగతికిన్.

161

వ. అనియె నయ్యిరువురసత్కర్మనిష్ఠావిశేషంబునం బ్రీతు లయి
బ్రహ్మవిదేవతలు వారలమీఁదం బుష్పవృష్టి గురియించుచు
నయ్యెడకు నరుగుచెంచి యభినందించిరి దేవతూర్వంబులు
మొరయ నప్పరోగణంబు లాడుచు నాడుచు నుల్లసిల్లె
నయ్యవసరంబునం గొళికు నిట్టాకు నుద్దేశించి నాకంబు.

తే. అనఘులార సుసిద్ధుల శ రైతి రింకఁ

దడయ నేటికి నిర్మలొ శ దాత్త గతికి

నుత్పహింతురు గా కన్న శ మత్సరావి

బంధకంబులఁ బోదోచి శ బ్రాహ్మణుండు.

163

వ. ఘర్మయమానులను నాచిత్యసంఘంబును సవినయప్రణామ
సహితంబుగా నామార్తీతులం జేసి.

164

→ శిశికేష్యులు బ్రహ్మపవప్రాప్తులగుట. ←

క. వాయువుల నియతవృత్తి మ

నోయంత్రీణ భామలనడుమ శ నూల్కొలిపి విచే

ప్రాయితశరీరుఁడై మూ

ర్థాయోజితములుగఁ జేసి శ్రయత్తలఁ జేర్చెన్. 165

వ. అప్పుడు తదీయబ్రహ్మరంధ్రోద్గతుండును మహాజ్యోతిర్జ్వా
లాకృతియుం బ్రాదేశమాత్రుండును నగుపురుషు నెదు
ర్కొని పరమేష్ఠి సమాధానంబున వచ్చితే యని పలికి
వెడియు. 166

తే. జాపకులకు యోగులకును శ్రమము పుణ్య

గతివిశేషంబు ప్రత్యక్ష శ్రుతిత మందు

జాపకులు నిర్భరోత్థాన శక్తి నధికు

లనుచు వక్త్రంబు విచ్చి ర శ్రమ్యనియె నధిప. 167

వ. అనుటయు. 168

తే. బ్రహ్మరంధ్రోద్గతుఁడైన శ్రాహ్మణుండు

బ్రహ్మవదనంబుసొచ్చెభూ శ్రుతియు నట్ల

వెడలి తద్వక్త్ర మెప్పుటి శ్రుతిసంబుఁ

బొంద నందు బ్రవేశించె శ్రభూపవర్య. 169

క. దేవత లచ్చెరువడి య

ద్వేషుని నయ్యిరువురను ను శ్రుతిచి రజుఁడు సు

భావించె ధర్మమును నవ

నీవర యప్పురమవిభుఁడు శ్రనిరుపమలీలన్. 170

చ. తదనంతరంబ యంతర్హితుం డయ్యెఁ దక్కినవారును నిజ
స్థానంబుల కదిగిరి జాపక ప్రకారంబును దదీయసుగతివిశే
షంబు నెఱింగించితి నీ వింక నెయ్యది విన వల తనవుడు

నాపగాసుతునితోడఁ గుంతీతనయాగ్రజుండు నిరతిశయ
జ్ఞానయోగంబువిధంబు వినువాఁచ నాకుం గలము సెప్పవే
యనిన నప్పురుషుం డప్పేర వోత్తమున కిట్లనియె మను
బృహస్పతిసంవాదం బనునితిహాసంబు గల దది నీయడిగిన
యర్థంబునకు బోధకం బయి యుండు నాకర్ణింపుము మను
వాత్మీయ గురుం డగు దేవగురునకుం బ్రణమిల్లి. 171

శ్రీమదుబృహస్పతి సంవాదము. శ్లో

సీ. జ్ఞానయోగము కృపా శ సంపన్నబుద్ధి నా
కెఱిగింపవే యన్న శ నెలమి నాతఁ
డతనికి ని ట్లను ॥ ననఘ సత్కర్మయో
గశ్రద్ధ దానికిఁ శ గారణం బ
నిష్ఠంబు దోవను శ నిష్ఠంబు దేరను
నరుండు గర్మాచర శ ణం బొనర్చు
నెయ్యవి సుఖము లొ శ క్కింతకాలమునకు
నవియ దూఱుంబులై శ యావహిల్లు

ఆ. నిత యెఱిగి ఫలము శ నెడ నిరపేక్షుఁ డై
నతఁడుసౌఖ్యదుఃఖ శ యమముఁదోచి
కామముఖ్యవిపద శ కంపితజ్ఞానవి
శేషబుద్ధిఁ బరమ ♦ సిద్ధిఁ బొందు. 172

వ. అని వెండియు.

173

క. అసమాలంబ మశేబ్దము
 రసగంధస్పర్శరూప శ రహితం బగుటం
 బ్రసరించునిదిక్రియములకు
 వసంబు గా దొందఁ బరమ శ వస్తువు పుత్రా. 174

క. స్త్రీపున్నపుంసకత్వము
 లాపరతత్త్వమున లేమి శ నది విను తత్త్వ
 ద్వాప్యపారాపేతం బయి
 దీపించుచు నుండు బోధ శ దేహత్వమునన్. 175

తే. వెలుంగు చుండెడిదీపంబు శ వేట వస్తు
 పులఁ బ్రకాశింపఁ జేయునట్లలఘునిత్య
 బోధనజ్యోతి యింద్రియార్థులను మాన
 సమును దనప్రభ విగతజాడ్యములఁ జేయు. 176

క. విను పురుషున కింద్రియములు
 మనంబుఁ గలిగించుఁ గ్రియలమనుజేశునకుం
 దనతవతెఱుంగునఁ గార్యము
 లనేకములు సూపు సచిపులట్టుల వత్సా. 177

వ. అని మఱియును. 178

చ. అనలము దోచునే తరువ్రనందుఁ గుతారముఖంబులైనసా
 ధనములఁ బ్రవ్వ సజ్జనహితా తగఁదర్చినఁ గాకయట్ల యి
 త్తనువు నలంగఁజేసి పరతత్త్వముఁగాంతు మనంగ రాదు వి
 స్మనువునాగమోక్తమభనం బొనరించినఁగానియారయక

- క. బొందమున కింద్రయములకు
నొందగ రా కున్న లేకయున్నే తత్త్వ
బెందు నవరభాగంబునఁ
బొందవు చూడ్కులది లేకపోవునె సుమతీ. 180
- క. నల యరి యోదము గాలము
గలిగి కదా మృగముఁ బక్షిగజము ఝషము న
క్షులు వట్టును రట్టుల త
జ్ఞులు విజ్ఞానంబుకలిమిఁజూతురు పురుషుఁ. 181
- క. పా మెఱుంగుఁ బాముకాళ్లులు
ధీమగతుం డెఱుంగ నేర్చుధీసాక్షిత్వ
శ్రీమంతుఁ బరమపురుషుని
ధీమలనిర్మోచనంబుఁతెఱుగు నెఱిగినఁ. 182
- క. కలుగుం దోడమి యమవసఁ
గలుగునె యంతటన యమృతకరుసను నాశం
బలఘువరవస్తువునకుం
గలదె యభావంబు మనసుఁగాననికలుచుఁ. 183
- క. రవిబింబము రాహువు పయఁ
గవిసినఁ బాసినను దోషకయుఁ దోచియు నుం
డువిధమ యజ్ఞానంబున
యవిరతివిరతులయధీనుఁడగు జాత్మునకుఁ. 184
- క. విను మానసప్రసన్నతఁ
దనుఁ గనుపురుషుడు గలువరతుం గానఁడు దే

ఱిననీట రూపు సూడంగ

నను నై కలక నది లేనియట్టులపోలెన్. 185

తే. ఇంద్రియంబులు దమయిచ్చునట్టునట్టుఁ
దిరిగెనేనియు దుఃఖముల్ దెచ్చు నవియ
కట్టువడి సుఖ మొనరించుఁ గాన యాత్మఁ
గావవలయునింద్రియచోరగణమువలన. 186

క. పాపక్షయమున బోధం
బాపాదింపఁబడి మెఱుంగు శ్రీ టద్దముకరణి
జూపునకు వచ్చుఁ దనుఁ దా
నాపురుషుఁడు గాంచుపనికి నై తన్మయతక. 187

తే. ధ్యానయోగనిశ్చల మగునంతరంగ
మెడల విడుచు గుణంబుల శ్రీ నిర్దశాంత
మైననిర్గుణవస్తువునందుఁ గలయుఁ
బరమపద మది దానికిఁ బరము లేదు. 188

వ. అని పట్టికి సమృజ్ఞానంబునకు మాయ మాటు గావున దాని
మొఱుంగు తెఱుంగు దేటపఱుపం దలంచి యిట్లనియె. 189

→ శ్లో. బృహస్పతి మనువున కుపదేశించినమాయాప్రకారము. ← శ్లో.

క. విను మాయావిధ మిట్టిది
యని యారయ వెరవు గలుగదవనిం జరణం
బనఘా మోపనిజంతువు
సనుచో పురయంగ రానిశ్చందం బొందఁ. 190

క. గుణమూర్తి మాయ దానిని
 గణుతించెద నన్న దెగడుగోహ్యత్వంబున్
 గుణములఁ బెడఁబాపంగా
 గణనాతీత మగువెలుఁగుగగనుఁ దాన తనున్. 191

తే. వినుము నృప సత్త్వముచు రజశ్శును దమస్సు
 ననఁగ గుణములు ముప్పిరెగొనుచు నాత్మఁ
 జుట్టుకొను నొండుమెయిఁ దెగఁవిట్టలముగ
 నొలయువైరాగ్య మనుకొడరవలిన కాని. 192

వ. అని నిర్దేశించి వెండియు. 193

ఆ. మఃశిమయములుఁ గనకమయములు రజతమ
 యములు మఱియు మృణ్మయోదీకములు
 నైన పెక్కుపూసలందుఁ ద్రాడున్నట్లు
 భూతకోటియందుఁ బురుషుఁ డుండు. 194

క. ఏకరసమయక్షేత్ర మ
 నేకౌషధిరసమయం బరయినయట్లు సుమీ
 యేకవిధ మైనబుద్ధి య
 నేకము లగుకర్మములమోయిం బోక నృపా. 195

ఆ. జలము పృథివికంఠెఁజలముకంఠెను దేజ
 మంతకంఠె వాయువాకసంబు
 దానికంఠెఁ బెద్దరవాని కెల్లను బెద్ద
 మనసు బుద్ధి పెద్దర మనసుకంఠె. 196

తే. ధరణి మొదలైనపంచభూతములకంఠె
 మనసుకంఠెను బుద్ధికంఠెను మహత్త

రంబు గాలంబు గాలతరేత్త్వంబు మిగిలి
యుండు విభుఁ డిజ్జగంబులకొడయుఁ డతఁడు. 197

క. ఆదియు మధ్యము నంతయు
నాదేవేశునకు లేమిసవ్యయుఁ డతఁడీ
వేదములకు నానావిధ
వాదములకుఁ 1జేరుగడ భవక్షేపి సృషా. 198

క. అనుభవము మిగిగు శాంతిం
గనునది నిశ్చేదసత్త్వకాశం బది దా
విను తలఁపునకును బలుకున
కు నగమ్యము గర్మముల కకగోచర మనఘా. 199

క. మనసు గొని మనసు బుద్ధి
గొని బుద్ధిని దర్శనంబు శి గొని దర్శనముకొ
విను క్రమమున నొడిఁగించినఁ
గను బుధుఁ డక్షురుని విష్ణు ధి ఘనబోధమయుకొ. 200

క. అమృతం బచ్యుత మమలం
బమేయ మవ్యయ మంత శి మవ్వెలుఁగు యనూ
ద్యముల నలవడినచిత్తము
శమాతిరేకమునఁ బొంద శి సుపేద్య మగున్. 201

క. అని గురుఁ డుపదేశించిన
విని మనువు గృతార్థుఁ డయ్యె శి విద్యన్నత సీ
వును నలవరింపుమీ మన
మున నిన్వాక్యములయర్థ శి ముం దత్పరతకొ. 202

వ. అనిన విని పరమ హర్షంబున బాడవాగ్జిండు పితా
మహుం బ్రశంసించి మహాత్మా మహనీయుం డగు కృష్ణుని
మాహాత్మ్యంబు వినవలతుం జెప్పవే యని యడిగిన నతం
డమ్మహీపతితో నారదజామదగ్న్యమార్కండేయవ్యాస
వాల్మీకి ప్రభృతిమునిదుండు సెప్ప వినినతెలుం గెఱిం
గించెద నాకర్ణింపు మని యిట్లనియె. 203

క. కృష్ణుడు ప్రభవిష్టుం డగు
విష్టు డనిలాగ్నితోయ శ్ వియదిలలఁ గ్రియా
నిష్ఠాతత్వవినోదన
తృష్టు గల్పించె దనదు శ్ దివ్యవిభూతిఁ. 204

తే. అట్లు కల్పించి జలముల శ్ యందు భవ్య
తల్పగతుఁడైన నాభిఁ బ శ్ దమ్మంబు దోఁచె
నందజుడు వృట్టి సృజియించె శ్ నందనుల మ
నుబునన సప్తసంఖ్యుల శ్ నరవరేణ్య. 205

ఁ. మరీచియు నత్రియు నంగిరసుండును బులస్త్యుండును బుల
హుండును గ్రతువును దక్షుండు ననంబరంగువారలయందు
మరీచికి గశ్యప ప్రజాపతి జన్మించె నతనివలన సురాసుర
గరుడనాగాదిజాతిసంభవాబునుం గలిగె నతనికి సూర్యుం
డును నత్రికి సోముండును నుదయించి రాజవంశంబులకుఁ
గూర్చున్ఫలైరి సూర్యసోమాన్వయజాతులైననృపతు లనేకు
లనేకదేశంబు లేలిరి దేశకాలవిశేషంబుల నృపకులంబులు
బహుశాఖంబు లై నర్తిల్లు వాని నెల్లం దనవలసినయప్పుడు

విష్ణుండు పరస్పరవిరోధజనిత సంగ్రామంబులు నిమిత్త
మాత్రంబులుగాఁ గలవిశేషప్రకారంబుల నుపసంహరించు
నద్దేవుండు వాసుదేవసంకర్షణ ప్రద్యుమ్నానిరుద్ధాత్మకంబు
లగు చతుర్విధదివ్యస్వరూపంబులు గలిగి జగద్భరణం
బాచరించుచు నిట్లు లీలాజన్మంబుల బొంది క్రీడ సలుపు
నని కృష్ణునిం జూపి యీభూతేశ్వరు మానుషసామాన్య
దృష్టిం జూచుట యజ్ఞానంబు గృష్ణుండు భక్తపరతంత్రతం
జేసి యుత్కృష్టచరితులయారాధనంబులకు భాజనం బయి
భోగమోక్షంబులు గరుణామయకటాక్షంబుల నొసంగు
ననినం బ్రీతుండై భీష్మనకుం బ్రణమిల్లి యుధిష్ఠిరుండు.
క. మునిజనవినుతచరితా

మనుజుం డెవ్వనిఁ దలంచి శ మహనీయనిరం

జనసిద్ధిఁ బొందఁ గను నే

యనువు దలపు 1 నలనరించు † నని యడుగుటయున్.

కీష్కుండు ధర్మజానకు విష్ణుమంత్రప్రణామంబు తెఱంగు గఱింగించుట

వ. ఆధర్మతనయుతోడ నద్దేవనాథుం డిట్లను నారదునిచేత
వినినతెఱంగు వివరించెద నాకర్ణింపుము. 208

తే. పరము నక్షరు విష్ణునిఁ శ బ్రస్తుతించి

నారదమునీందుఁ డంజలి శ నమిత మైన

మస్తకముఁ జేర్చి భక్తిస శ మగ్గించిత

వృత్తి నల్లన యిట్లని శ విన్నవించె.

209

క. దేవా మోక్షార్థజనము

లేవెరవున నిన్నుఁ దలఁతు శ్రీ దేజప్యము సం
భావితుడు నా కానతి

యీవే భక్త పరతంత్ర) శ్రీ యేర్పడఁ గరుణా. 210

తే. అనిన నద్దేవమునిపలు శ్రీ కాదరించి

వరముఁ డగువిష్ణుఁ డిట్లనుఁ శ్రీ బరమభక్తి

నిర్మలక్రద్ధ యిదియియ శ్రీ నీగ్రహంబు

మన్మథాధ్యానమునకు న శ్రీ మాత్యకోటి. 211

క. విను వీతకల్మషున కవి

పనుపడుఁ గల్మషము లెల్లఁ శ్రీ బాపఁగ నామె

చ్చినయట్టిపరమసాధన

మనుస్మృతి జపించునది ని ధి యతిమెయి దానిక. 212

తే. ప్రణవపూర్వక మగునమః శ్రీ పదముపొంత

వడ్డుఁజెల్వర్యవాచక శ్రీ సర్వవసన

నిర్వచనశబ్దములు గ్రమ శ్రీ నిష్కమెయిఁజ

తుఁగిఁగూర్పంగమంత్రంబు శ్రీ నోచుబెరసి. 213

క. తొలితొలి యిమ్ముత్రము ని

శ్చలమానసుఁడై జపించి శ్రీ జపియింపంగా

వలయు ననుస్మృతి దానం

గలుగుఁ జతుర్వర్గసాధ శ్రీ కత పురుషానకున్. 214

క. అని మఱియు దయ ననుస్మృతి

యనుపేరం గలుగుదాని శ్రీ నమ్మనిపతి కి

ట్లని చెప్పె నచ్యుతుఁడు నిజ
మనగప్రియం బైనయట్టి శ్రీ మహితస్తవముఁ. 215

సీ. అవ్యక్తు శాశ్వతు శ్రీ నఖలప్రభవభూమి
భక్తవత్సలు విష్ణుఁ శ్రీ బరమపురుషు
నక్షయుఁ బ్రాంజలి శ్రీ యై యాశ్రయించెదఁ
బుండరీకాక్షుని శ్రీ భువనసాక్షి
నిత్యుఁ బురాణు వ శ్రీ ద్రించెదఁ బరు సహ
స్రాక్షు నక్షరుని లో శ్రీ కైకనాథు
భవ్యుఁ గొల్చెద భూత శ్రీ భవ్యభవత్ప్రభు
సర్వతోముఖు భూత శ్రీ సంప్రవర్తి

ఆ. నమృతు నచ్యుతుని న శ్రీ సంత హృషీకేశు
రవిసహస్రనిభు హి శ్రీ రణ్యగర్భు
నబ్జనాథు సత్యు శ్రీ నాద్యంతరహితు భూ
గర్భుఁ బ్రభువు భక్త శ్రీ గమ్యుఁ దలతు. 216

తే. అచలు సూక్ష్ము వరేణ్యు స శ్రీ హస్రశీర్షు
నభయకారి సశీర్షు నా శ్రీ రాయణుని స
నాతనుని యోగమూర్తిలో శ్రీ కాతిరిక్తు
భువ్రని నీశ్వరు హరి భక్తి శ్రీ తోడఁగొలుతు. 217

క. ఎవ్వఁడు సచరాచరగురుఁ
డెవ్వనినాభీసరోజు శ్రీ మీన విధాతఁ
నివ్వటిలు జగము లన్నియు
నెవ్వనిచే నమ్ముకుందు శ్రీ నెప్పడుఁ గొలుతుఁ. 218

తే. పూవరములుజగములు ॥ ధాతలోను
గాఁగఁబ్రభయంబు నొందిన ॥ కాలమునను
నిలుచు నెవ్వఁ జొకండ యా ॥ నిత్యసత్య
లలితుశార్దూలబ్రహ్మ ॥ గాఁ ॥ గొలుతు నియతి. 219

క. కాలముఁ బర్జన్యండును
నేలయు సస్యంబుఁ గ్రియయుఁ నిష్క్రియయును ధ
ర్మాలోకము నై మహిమ
స్థిల సలుపువానుదేవుని బ్రణమితుఁ. 220

క. అనలునకు రవికిని శశాం
కునకును గృహతారకములకును దేజు బె
న్వనివలన నావహిలైడు
ననుపాధిక తేజుఁ గొల్తునవిశ్వాత్ముఁ. 221

తే. నాలుగింటను వెండియునాలుగింట
రెంటు నైదింట మఱియునురెంటు వేల్చి
యజ్ఞశీలు రారాధించు ॥ నట్టివిష్ణుఁ
డిష్టదాయి ప్రసన్నుఁ డరయ్యెడును నాకు. 222

ఆ. మజ్జధరుఁడు మంచయజ్ఞండు లక్ష్మీకి
నునికేపట్టు యోగమునకు నెలపు
సర్వమునకు నిష్ఠసదసంబు గా నొప్పు
వాని నాశ్రయితుఁడనరదుఁ బరము. 223

ఆ. అగమనుని బాంధు నఖిల
జగద్భరణపరు నమూర్తిసాగరనిభబో.

ధగరిష్ఠుఁ బంచకాల

జ్ఞ గుణాత్మకు నిర్గుణత్వః శోభితుఁ గొలుతున్. 224

క. వ్యక్తమునకుఁ బ్రభవం బ

వ్యక్తం బాతత్త్వమునకుఁ నవుల యనునచో

యుక్తికిఁ బరాయణం బగు

భక్తపరాధీను భవ్యః భావ్య నుతింతున్. 225

క. జ్ఞానధ్యాసపరాయణు

లైనమహాత్ములు జితేంద్రి యత్వమహితు లె

వ్యానిం బొందిన మరలరు

వాని శరణుఁ జొచ్చి బ్రదుకుఁ నాడ సుకృతి నై. 226

క. లోకం బంతయు నెవ్వం

డేకాంశంబునన నిర్వహించుచు నగ్రా

హణ్యకారుం డై వెలుంగు న

యాకరు నప్పద్ధనాభుఁ నభివర్ణింతున్. 227

తే. అయిదుదెఱఁగులఁ బ్రకృతిఁ బరచాననముల

ననుభవించుక్షేత్రజ్ఞ సత్త్వాదిగుణచ

యంబు లీల భుజించు మహత్త్వకలితు

సంశ్రయింతు మదాత్మప్రసత్తిఁ గోరి. 228

క. మతిగలసాంఖ్యులు యోగా

న్వితలు నగుమహాత్ము లెవ్వనిం గని పునరా

గతి లేనిసుగతి నడయుదు

రతర్క్యవైభవునిఁ నలంతుఁ నప్పరమాత్మున్ 229

- క. ఇనునడుమ వెలుగుచు సో
మునిమధ్యమునం జలత్వముం బొందనిని
ల్పున వెలయుదీప్తియగువా
ని నిరంజను సంతరాత్ముని బాటింతుఁ. 330
- క. సోమార్కగ్నిమయముఁ దా
రామయమును నిత్యసుస్థిరంబును నగుతే
జోమయతత్వము నాత్మా
రామత్వంబున నిరంతరంబును జూతుఁ. 231
- క. గుణములకు నాది యై ని
ర్గుణములకు నాద్యుఁ డగునరూపుని లక్ష్మీ
ప్రణయ పరము నజు సూక్ష్మనిఁ
బ్రణుతింతుఁ బ్ర సన్నుఁగాఁ బరము సర్వగతుఁ. 232
- క. కలయంగ నెల్లయెడలు
దలలును లోచనములును † వదనములు నగుని
ర్మలు నిర్వికారు నిన్నుం
గొలిచెద సర్వైకసాక్షి † గోవింద హాకి. 233
- క. నిను నెఱుంగ కున్న సంసా
రనిమగ్నత 1వోదు గోచ † రము గావు మనం
బునకు నఖిలేంద్రియములకు
నను నే మనువాడ † వింక † నారాయణుఁడ. 234
- క. రోషముఁ గామము రాగ
ద్వేషములును లేక భక్తి † దిగ మై యేకా

శ్లేషిణిగాఁ గొలుతు రవి

శ్లేషమనోనిలయవృత్తి శ సిద్ధులు నిన్నున్. 235

క. ఫలములు గోరక కర్మం

బులు నడపుచు వాని విమల శ బోధాన్ని హాసే

బాలియించుచు నిర్ద్వంద్వత

నెలకొను నేకాంతిజనులు శ నిన్ను గండ్రి హాసీ. 236

క. దేహస్థు నదేహు నఖల

దేహిసముక్ నిన్ను భక్తి శ చెలుతురు దురిత

పూహమ్ముఁ బుణ్యచయము న

మోహత నిరసించుయోగి శ ముఖ్యులు గృష్టా. 237

చ. ప్రకృతియు బుద్ధ్యహంకృతులు భావము భూతచయంబు నిం
ద్రియ | ప్రకరముఁ గేశవా భవదుపాశ్రయభావితవర్తనం
బులా | సకలమునందు నీవును బ్రసన్నత నిల్చిది నీకు నీవు
దా | నికి నిలువంగఁ బట్టగుట శ నిక్కము ౩గా దిటు లై
వెలుంగుదే. 238

క. ఏకత్వం బన్యత్వ మ

నేకత్వము గలుగునీమ శ హిమచందం బా

లోకింప నిపుణు లగుసు

శ్లోకులకుం బరమపదము శ సులభము శార్జ్ఞి. 239

తే. అచరములునుజరంబులు శ నైనభూత

సముదయంబులునునుసూ శ త్రముననున్న

కరణి నీయంద యున్నవి శ గాన సమత
నేకభక్తి నేగోరెద శ నిమ్ము దేవ. 240

క. హేతురహితుడ వకర్తవు
భూతస్రప్తవు సమస్త శ భోక్త వ తత్త్వం
బై తత్త్వము సగుదు జగ
న్నేతవు కూటస్థుడవును శ నీవ ముకుందా. 241

సీ. ద్వేష్యుండు బ్రయ మను శ వేర్పాటులేదు భూ
తములయందెల్లను శ సముడ నాకు
భూతసంయోగంబు శ బుద్ధ్యహంకారయు
క్తియు గుణత్రయసంగ శ తియును లేవు
ప్రారంభణంబు ధ శ ర్కాధర్మములు నింది
యముల పొందును విష శ యాభిరతియుఁ

బరిహృతంబులు జరా శ మరణమోక్షార్థినై
శరణంబు వేడెడఁ శ గరుణ నాదు

తే. ఘోరిణజిహ్వలు మహి నుద శ కమున దృక్కు
త్వక్కు దేజంబునందును శ వాయువునను
శ్రోత్ర మాకాశమునఁ గ్రమ శ సూత్రితముగఁ
బొందఁ జేసి గోవింద యా శ నంద మిమ్ము. 242

సీ. ఇల జలంబుల జలం శ బులు శిఖి శిఖి వాయు
వున వాయు వంబరం శ బునను సంబ
రంబు చిత్తమునఁ జి శ త్తం బహంకృతి నహం
కృతి బుద్ధిఁ దగనొత్తఁ శ గించి యింత
వట్టునుగూడ న శ వ్యక్తంబుఁ జేర్చి య

వ్యక్తంబు నిజభంగి శ యైనఁ ద్రిగుణ
సామ్యవ్యవస్థితీ శ సడిసన్నఁ గారణ
భూతతన్నాత్రలు శ పొదువకుండఁ

తే. దొలఁగఁబెట్టుట దొరకొన శ వలయు దానఁ
బరమమున కేవలమునగు శ పడముగలిగి
యేన నీ వను నైక్యంపు శ టెఱుక వొడముఁ
గాత గమనాగమనములు శ గ్రాఁగి పోవ.

క. హరియం దేనును నాయం
దరయంగా హరియుఁ గలము శ హరి నాకును నా
హరి కేను ననశ్వరులము
హరిప్రసాదోదయము మ శ హత్తర మహిమన్. 244

తే. బుద్ధియును బ్రాణమును నిన్నుఁ ♦ బారయఁ జేయఁ
జాలుభక్తి నా కొనఁగుము ♦ జలధిశయన
పూర్వకర్మఫలంబులు ♦ వొందుఁ గాక
యవి ఋణంబులు గడతేఱు ♦ పై సుఖింతు. 245

తే. నిన్ను నెప్పుడుఁ దలఁచెద ♦ నన్ను నీవు
వత్సలుడ వయి వీడు నా ♦ వాడనంగ
వలయుఁ జమ్మయ్య మఱవక ♦ వాసుదేవ
దేవ దేవ మునీశ్వర ♦ భావనీయ.

క. తనుఁ గనయంద నిలిపి పే
రనువున బుద్ధికడ వెలుఁగు ♦ నచ్యుతుని సనా
తను నగ్రాహ్యుని జిన్నయు
ననుస్మరించునది యవున ♦ రావృత్తికి నై. 247

- క. పరమాత్ముని నారాయణుఁ
జరంతనుని భక్త శేమురీషీ నిష్ఠాస్వీ
కరణైకాయనుని నమ
స్కరణంబునఁ దలఁతు నతుల శ షడ్విధభూతిఁ. 248
- తే. అని జపించి సర్వావస్థ శ లందు నిను వి
శిష్టభక్తి ననుస్మరిం శ చినయతండు
నకల పాపంబులను బాసి శ శాంతినొంది
యవ్యయానందపదమున శ నతిశయిల్లు.
- తే. వైష్ణవియుఁ గల్మషవ్రజ శ ధ్వంసినియును
నైన యీయనుస్మృతి ప్రాజ్ఞఁ శ డైన నజ్ఞఁ
డైన నెవ్వఁడు పఠియించు శ యజ్ఞదాన
సమయములవాడు తత్ఫల శ శతము వడయు.
- క. సురపితృపూజలఁ బావక
పరిచర్యలయందు నన్ను శ భక్తిఁ దలఁచుచు
బరమనియతి నివ్వఁకొల్పి
త్కరముఁ బఠించినయతండు శ గనుఁ బుణ్యగతిఁ. 251
- క. వినిపించునది యనుస్మృతి
నిను భక్తిఁ గొలుచు బహుజ శ నముల కమావా
స్థను బున్నమ బొరసిని స
వినయంబుగ దాన నెల్ల శ శ విభవముఁ గలుగుఁ.
- క. జనము లనుస్మృతిఁ జదువఁగ
విని మ్రొక్కిన యంత్యజునకు శ విశ్రుత గతి గ

ల్లు ననిన సద్భక్తి జపిం

చిన యుత్తమజాతిజనకుఁ శరణార్థుగ నేలా.

253

ఆ. అఖిలకర్మఫలము శాంతవృత్తంబు మ

ద్భక్తులకు ననంత శావదము గలుగు

నట్లు లగుటఁ దలఁపు శామమరమునంద్ర ని

న్నది మదీయపద మ శాశ్చి జేయు.

క. జ్ఞానము కేవలకృప న

జ్ఞానికిని నుపదేశవిధిఁ బ్ర శాసితము నేయుం

గా నది సకలభర్తృ

దానంబునకంటె నధికతరఫలద మగున్.

255

క. కావున నీ కేఁ జెప్పిన

యీవిధ మంతయును శుద్ధ శాహృదయులకుఁ గృపా

శ్రీ వెలయఁ జెప్పుమీ పు

ణ్యానహాశీలురకు సులభ శామగు సర్వంబున్.

256

తే. అశ్వమేధ సహస్రంబు శాచరించి

పడియరాని మహాశాస్త్ర త శావదము నన్నె

దీయభక్తి ర్నైక ప శాయఃపండు

నడియ నేర్పు సుకరముగ శాబ్రహ్మపుత్ర.

257

నీ. అని చెప్పె నిట్లు ల శా య్యనిమిషమునవతి

యమగంగ శంఖుఁ జె శా య్యది సమాద

నా ల కెలంగిచె శా రాజమంత్రిత్వ మ

తెల్లంబుగా నది శా య్యెల్ల నీకుం

జెప్పితి శేకాగ్ర శ చిత్తుండ వై పర
 మాత్ము నన్నారదు శ నట్ల భక్తి
 సంభృతశృద్ధాను శ మంగతాత్పర్యంబు
 తోఁ దలంపుము కృతా శ ధ్ధుండ వగుమ

తే. పరమవరదరహస్యాను శ భావపూజ్య
 మానమూర్తి యనుస్మృతి శ దీనిజపము
 బుద్ధిఁ బెనుచు దుఃఖంబులఁ శ బోవఁ ద్రోచు
 బాధములఁ బాపు నిత్యశు శ భంబు నొసఁగు. 258

క. అని భీష్ముండు పదదేశిం
 చిన విని యానందభరిత శ చిత్తు డై పాం
 డునృపాత్మజుఁ డప్పణ్యా
 త్మనకుం బ్రణమిల్లె వినయ శ మునఁ దను వొప్పక.

వ. ఇట్లు ప్రాణామంబు సేసి యాధరణీవరుండు గురుపితామహు
 తో మోక్షమార్గబోధన ప్రపంచం బుపదేశింపవే యని
 యడిగిన నతండు వాస్తేయోధ్యాత్మం బను నితిహాసంబు గల
 దాతంత్రంబు నీయడిగినది యై యుండు నని పలికి వినుము
 వాస్తేయనామధేయుం డగువాడు. 260

+|| భీష్ముండు ధర్మజున కధ్యాత్మ విద్యాప్రకారం బెఱింగించుట. ||

క. మానితముని యొకఁడు సుఖా
 సీనుండై యున్న నతని శ శిష్యుండు వినయం
 బూని నిలిచి మోక్షముతెరు
 వానతి యీవే దయామ శ యా నా కనుచుకా. 261

వ. పాదములకుం బ్రణమిల్లినఁ బ్రబోధమహితాత్ముం డగు
నమ్మహాత్ముండు. 262

ఆ. భక్తి గలవు నాకుఁ శ్రీ బ్రజ్ఞానఘనుడ వ
ట్లవుట నీవు యోగ్యుఁ శ్రీ డవు కుమార
సమపదేశమునకు శ్రీ సమవధానుండ వై
వినుము నాదు వాక్య శ్రీ వృత్తితేజుఁగు. 263

న. అని పలికి యిట్లనియె. 264

తే. కాలచక్రంబు నిరవధి శ్రీ కంబు దీన
సర్గములుఁ బ్రళయంబులుఁ జనుచు నుండఁ
బ్రళయమునఁ బరమాత్ముండు శ్రీ ప్రకృతిఁ బొంది
యఖిలమును సృజియించుఁ గ శ్రీ ల్పాదియందు. 265

తే. భూతజాలంబుతో ముని శ్రీ పుంగవులును
దోచి మును ప్రళయంబునఁ శ్రీ దోఁ పడంగి
చనినసర్వవేదంబులు శ్రీ శాస్త్రములును
బడసి రద్దేవుదివ్యాను. శ్రీ భావమునను. 266

క. న్యాయాద్యనేకతంత్రము
లాయంచితమతు లొనర్చి శ్రీ యఖిలజనాను
ప్రీయాచారములుఁ బరి
క్షేయములుగ విశదభంగిఁ శ్రీ జేసిరి పుత్రా. 267

క. అవి వినఁగ నెఱుంగఁ జేయను
నవుఁ బరమబ్రహ్మబోధ శ్రీ మమరూలకు ముని

ప్రవరులకు దుర్లభ ము
య్యవగతము జనార్దనునక శ యలవడి యుండున్.

ఆ. సకలమృఖిభేష శ జం బగునత్తెరు
నప్పురాణపురుషు శ నగ్గలంపుఁ
గదూణ నతనివలనఁ శ గనిరి మునీంద్రులు
గ్రమముతోడ నర్హ శ గమ్య మయ్యెన్. 269

క. చైతన్యశక్తిఁ బురుషస
మేతత్ప్రవిశేషమున వ † హించుఁ బ్రకృతి త
జ్ఞాత యగును బుద్ధి తదు
దృఢిత మహాకార మదియుఁ † భారయుఁ జిత్తున్.

క. కలిగె విను మహాంకారము
వలన నభము దానఁజేసి శ వాయువు గ్రమసం
కలితజననములఁ దేజము
జలము నిలయుఁ దత్తదాత్త శ జన్యత్వమునన్. 271

న. బుద్ధికి మహత్తనుతత్త్వనిర్దేశంబును గలిగియుండు. 272

క. వికృతులు మహదాదికస
ప్తక ముభయవిభేదప్రియములు శ పదియు విషయపం
చకమును మనసును గూడఁగ
వికారహోడశక మిది వి శ వేకాభ్యర్థి. 273

న. శుద్ధము దేహత్వా
భాసిత మిది దేహి యైన శ పరమాత్ముని వి

న్యాసమునకుఁ గా నొదవి యు

పాసిండుం గరుణరూప శ్రీ మై యాకర్తన్. 274

తే. పుత్ర వినుము నవద్వార శ్రీ పుణ్యపురము
నం దచింత్యసంవ్యాపకుఁ డై శయించు
నీ సమస్త భావంబుల డ నెనసి యట్టు
లగుటఁ బురుషుండు నాఁ జను డ సర్వభుండు. 275

క. అమరుం డవ్యయుఁ డజరుం
డమేయుఁ డమలస్వభావుఁ డ డప్పరుషుండు దే
హమున మహీజమునం దన
ల ముష్ణగతి నుండు మథన డ లక్ష్యుం డగుచుకా. 276

ఆ. వినుము యోగమథన డ మునఁ దోచు నత్తేజ
మది ప్రబోధసాంద్ర డ మఖిలభూత
గణసమాశ్రయంబు డ గావున శ్రవణద
ర్శనముఖిక్రియాక డ రంబు దాన. 277

క. భూతము లవ్యక్తంబున
జాతము లగు నంద పెరుంగు డ సమయుఁ దదీయ
స్థితత్వమునన పురుషుం
డేతద్విధసాక్షిత్వాన డ మిద్ధుండు వత్సా. 278

—❧ భీష్ముండు ధర్మజవకుఁ గాలచక్రప్రభావం బెఱిగించుట. ❧—

ఆ. వ్యక్తసప్తధార శ్రీ మవ్యక్తనాథంబు
షోడశకవికార శ్రీ సుపరిమండ

లంబు ధ్రువ మధిష్ఠి శ తం బాత్మచేతః జ
క్రంబు దిగుగుచుండు శ గాలవశత. 279

క. ఈచక్రంబున సకలచ
రాచరమయ మైనలోక శ మవశానిష్ఠా
గోచర మై చరియించుట
సూచికొనక వలయుఁ దత్త్వ శ శోధనదృష్టిక. 280

తే. పొందు సత్త్వరజ స్తమం శబులు విశుద్ధ
నంతరాత్ముఁ బొందువాత శ మనిలుఁ జెందు
నట్లునద్వివేకమునఁ దర దంతరంబు
బుధుఁడు గాంచి యగ్గుణములఁ శబారయ కుండు. 281

క. వేదాంతవిదుఁడు దుర్లభుఁ
డాదరము ప్రవృత్తిలక్ష శ ణాన్విత మగుధ
ర్మోదయమంద కలుగు నది
లే దరయ నివృత్తి సౌఖ్య శ లీనత్వమునన్. 282

క. ఆర్యులుఁ బ్రవృత్తిలక్షణ
కార్యంబులచేతఁ జేసి శ గ్రాహ్యము నగుత
ధ్వర్యత్వమందు విడువ ర
నార్యము లగుమదన మద భరయ క్రోధాదుల్. 283

తే. వినుము దేహభిమానికి శ వీనినెల్లఁ
దోషగ దొరకొన దెంతశాం శ తునకు నైనఁ
గాన యేమిట దేహభి శ మాన మెడలు
నట్టిమా పభ్యసించు వే శ దాంతవిదుఁడు. 284

అ. అడవి సొచ్చి యంత ♦ కంతకు నవులకు
నతికుతూహలమున ♦ నరిగి యరిగి
చూచుచుండునట్లు శ సూపె శుసారకా
ననమునందుఁ దిరుగు ♦ జనులనడవు. 285

క. విను తెవు లుడుపంగ భేషజ
మునకుం దలకొనిన చంద ♦ మున మది సత్యం
బును శౌచము శమమును దమ
మును నెలగొలుపంగవలయు ♦ మోహచ్యుతికిఁ.

తే. భూమి మొదలుగఁ గలభూత ♦ ములకు నింద్రి
యముల కన్నింటికిని సత్త్వ శ మాది యైన
గుణములకు నెల్ల జగముల శ కును దదీశ్వ
రునకు నరయ నహంకార శ మునికిపట్టు. 287

తే. స్మృతియు సంప్రీతియును బ్రస శ న్నతయు మతియు
నీదృశములును సత్త్వగు ♦ శోదితములు
రాగలోభరోషాదులు శ రాజసములు
దర్పశోకవ్రముఖములు ♦ దామసములు. 288

క. జ్ఞానమునకు నగ్గుణసం
తానం బడ్డంబు గాన శ తత్ప్రతిహతికై
పూని మును సాత్త్వికమునను
మానస మాన్వంగవలయు శ మహానీచుభృతికై. 289

క. విను సాత్త్వికములు మది నెల
కొని రాజసతామసముల శ కును విగతత్వం

- బాసరించు బదంపడి స
త్వనిరూఢత భూధసంప శ దకు హేతు వగున్. 290
- తే. క్రియ లహంకారమునగల్గుఁ శ గ్రియలవలన
దేహసంబంధమెడలక శ తిరుగవలయు
జన్మపర్యాయములయందు శ జన్మ మనఁగ
మిళితనవశుక్లశోణిత శ కలితవృత్తి. 291
- ఆ. మూత్రమునఁబురీష శ మున నూనుచును గర్భ
మునఁ బ్రవర్ధనమ్ము శ బొందివెడలి
సంతతానుబంధ శ సంసారదుఃఖని
ర్మగ్నుఁ డగుచు నుండు శ మానవుండు. 292
- క. ఇంతకు మూలము దృష్టా
తంతులతయ వత్స వినుము శ దానికి నడరం
గాంతాజనంబు దొలుప్పాఁ
కింత యెఱిగి తృప్త దొఱుగు ♦ టిచ్చు విముక్తి. 293
- క. జ్ఞానాజ్ఞానంబులకుం శ
దాన యుపాశ్రయము బుద్ధి శ తత్త్వాహంకా
రానూనలక్షణాధ్యం
బైనయెఱుక దాని జీవుఁ ♦ డని చెప్పు శ్రుతులే. 294
- ఆ. అతఁడు కాలకలిత ♦ మైనకర్మమున సం
సారవర్తనంబు శ సలుపు చుండు
స్వప్నసంప్రవృత్తి శ సలిపెడునరుమాడ్కి
నింద్రియములతోడ శ నెనయ బెరసి. 295

క. రాగపరిలి ప్రమానస

యోగంబున నింద్రియంబు శ్రీ లుల్లసితములై
భోగు లగుట యుడికిన నప

రాగతసంసారదుర్వి శ్రీ రామము సేయున్. 296

క. పురుషు లఖిలభూతములను

ఋదుషులలో భూమిసురులు శ్రీ భూమిసురులయం
దరయంగ మంత్రవేదులు

ఎరు లధికులు బోధయుతులు శ్రీ వారలకంటెన్. 297

క. జ్ఞానంబు దృష్టి నరునకుం

గాన నయనహీను నడపు శ్రీ కరణి యగుటఁ బ్ర
జ్ఞానవిహీనునినడవడి

దీని నెఱుంగ వలయు నెఱుక శ్రీ చెచ్చికోనంగన్. 298

క. క్షమయును సత్త్వంబును శౌ

చమును సుధర్మములు బ్రహ్మ శ్రీ చర్యం బత్యు
త్తమధర్మము వానికిఁ జి

త్తము నలవఱుపంగవలయు శ్రీ ధైర్యముపేర్పిన్. 299

క. పరిహాసము భాషణమును

నిరీక్షణము లోను గాఁగ శ్రీ నింద్యంబులు నుం
దరులయెడ దీని ¹కే మని

చొరఁ దగ ద ట్టైన మనసు శ్రీ సొత్తురు నుదతుల్.

క. విను మాంసాస్థిమయం బని

ననితాంగము సద్వివేక శ్రీ వైభవమునఁ గాం

చిన నందు మది దగుల దా

పనికిని నాడివిశుద్ధి శ్రీ ప్రా పగుఁ బుత్రా. 301

క. శాచీరస్థితికిఁ బ్రథమ

కారణ మై యుండు నాడి శ్రీ కాదశకము సు

చారిక లగునింద్రియముల

కారయ నాడికలు మఱియు శ్రీ నై దమలమతీ. 302

తే. స్థూలభంగులు పదియునుసూక్ష్మభంగు

లైదు నివి షేనికంటె సత్త్వంతసూక్ష్మ

భంగి హృదయఁబునడుముగాఁబరఁగి యున్న

నాడి యది సర్వగత యగుఁజూడఁ జూడ, 303

క. ఆచూపు మఱిగి చిత్తం

బేచవికిం బోదు పోయెనేని మరలుపక

గోచర మగు వెలిచవులం

బాచిన లోచవిన నిలిదిరపరమాత్మఁ గనుక. 304

క. ఆవిధము శుక్లగతి గను

భావమునకుఁ గాని పట్టువడదు వినుము శు

క్లావేశము సంకల్పజ

మావాసము శుక్లమునకుఁనఖిలాంగకముల్. 305

క. అరయఁగ సంస్పర్శమునన

తిరుగుడు వడు శుక్ల మనుటఁతెఱఁగే సంక

ల్పరతిం గలదే చోఁకెడఁ

జరింప కుండంగ వలయుఁసంకల్పంబుల్. 306

తే. అత్యిముని యింద్రదైవత్యమని జనులకుఁ
 దెలిపె నది కారణముగ నిఁద్రద్రీయ మనంగఁ
 బరఁగుఁ జూపె నృబీజంబు ♦ పరమ మెల్ల
 ధాతువుల కది విను పుత్ర ♦ దానివిధము. 307

ఆ. శుక్లమునకు మనసు ♦ సూక్ష్మరూపము మనో
 బలము నిల్వఁజింపఁ ♦ బక్ష్వబుద్ధి
 యోపుఁ దరుణవృద్ధు ♦ లోప రక్షణచో
 ర్బల్యమూఢవికల ♦ భావు లగుట. 308

క. కావున శుక్లస్థితికి
 గావించినయట్టిపుణ్య ♦ కర్మము లగున
 తేవితయమనియమాచల
 త్రోవ సారఁగ వలయు విషయ ♦ దూరాత్మకుఁ డై.

క. అరయఁగ విషయము లెంతయు
 దురంతములు వానియందుఁ ♦ దొడరినఁ జేటు
 బారయుదురు దొడర కున్న
 బరమపదవి యమ్మహాను ♦ భావులకు నగున్.

క. జననము జరయును మరణం
 బును మొదలుగఁ గలుగుదుఃఖి ♦ ములు లోకమునం
 గనుఁగొని బుధుండు మోక్షం
 బున కుద్యోగించు నియతిఁ ♦ బూతహృదయుఁడై.

తే. వాఙ్మనఃకాయములు శౌచ ♦ వంతములుగఁ
 జేసికొని యనహంకార ♦ శీలశాంత

బుద్ధియై నిరవేక్షతః ♦ బొలిది యఖిల
భూతదయ గల్గి మెలగంగ ♦ బోధ మొందు.

క. మనసును వాక్కును గాయం
బు నియంత్రితములుగఁ జేసి ♦ పొందుదురు ధనం
బునకై మ్రుచ్చులు దానిం
గనుఁగొనఁగా వలదె మోక్ష ♦ కాంక్షికి వత్సా.

ఉ. బుద్ధిఁ గొని మనంబు ♦ వో నీక నిలిపి మ
నోభియుక్తి నింది ♦ యముల నాఁగి
విషయసమితి నెడల ♦ విడిచినవానికి
ననిమిషులు ప్రసన్ను ♦ లగుదు రసఖు. 314

క. విను దేవతాప్రసాదం
బున నిర్మలయోగతంత్ర ♦ ములు పనుపడున
య్యనువున నిశ్చలమతి ని
ల్చునది శిథిలితాన్నపాన ♦ సుఖతృష్ణుం డై. 315

క. శాకకణమూలఫలపి
ణ్యాకాదుల భైక్ష మైన ♦ యన్నంబున ని
శ్శోకత నాఁచలి పుచ్చుచు
లోకాలోకంబున నచ ♦ లుండు గావలయున్. 316

క. జ్ఞానమ యింధనము. గ వి
జ్ఞానాగ్నిం బ్రబలఁ జేయ ♦ జరయు మరణమున్
నానావిధదుఃఖంబులు
లేనియమృత మక్షరంబు ♦ లె సైన్ తోచున్. 317

క. విను నిద్రాదోషంబునఁ

గనుకలల రజస్తమోచి ♦ కారాబులచే

మనసు విరుగఁబడఁగాఁ గఱ

చినవి మఱచి యపుడ చుప్ప ♦ శీలుండ యగున్. 318

వ. అది యోగి కొప్పును గావున.

319

క. వినుతజ్ఞానాభ్యాసం

బున సమధికజాగరత్వ ♦ ముం బడసి సకృ

జ్ఞనితం బగు నిద్రాభర

మునబొందునుయోగియదియుఁ ♦ బోఁద్రోచుడుదన్.

వ. అని నెండియు.

321

❀ శీఘ్రుండు భర్మజనకుస్వస్నాద్యవస్థల తెఱంగఁజేరించుట. ❀

క. విలయం బింద్రియములకుం

గలుగఁగ విషయానుభవము ♦ గలిగినభాగ్

మెలఁగును స్వప్నంబున మెయి

గలయట్టుల దేహి భావ ♦ గతి యెయ్యదయో. 322

క. అని యిట్లొలయువితర్కం

బునెడ హృషీకేశుఁడైన ♦ పురుషోత్తముద

ర్శనమును గ్రమమున నెఱిగిన

మునివర్గము శిష్యవర్గమున్ బోధించున్. 323

క. శ్రమమున నింద్రియములు లీ

ము లగునది సెద్ర కల యోనం దత్సంస్కా

శము వింశ్యావిషయప్రా
క్ష మగుట యష్టమను దేహీదా సాక్షి యగుక.

తే. అనిలముఖ దోషములను పక్షత్వాదిగుణవి.
కారముల బాగరంబునఁగలుగునట్టి
తోపు బెరయంగఁ గల యయితోఁచు నది శు
భాశుభములకు సూచకమనియుఁ గలదు. 325

క. స్వాసావస్థ బ్రకృతి క
దీపిత వాఙ్మిలునపుడుఁజెలి వెడలక తా
దీపించుఁ బురుషుఁ డిమ్మెయి
చూపు ప్రబోధంబు పరమశ్రీసూక్ష్మత పుత్రా. 326

తే. తెలియ మేల్కనియుండుటఁగలలునిద్ర
యనునవస్థాత్రయంబును శ నవులఁబెట్టఁ
జాలు విజ్ఞాననిర్మలసత్యబోధ
రూపనిర్భరానందస్వరూపుఁ డనఘ. 327

తే. వ్యక్తమవ్యక్తమును రెండునవగతములు
గాక మోక్షంబుమార్గంబు గాన రాదు
వ్యక్త మది మృత్యు మవ్యక్తమమృత మనియె
నతుల విజ్ఞాన ఘనుఁడు నారాయణుఁడు. 328

క. అనఘా విను మవ్యక్తం
బనునది త్రైలోక్యమునకుఁనాధారము దా
ని నివృత్తిలక్షణం బగు
సనుపమధర్మ మని చాటునాగమఘణితుల్. 329

తే. వినుము బ్రహ్మాదితంబు ప్రవృత్తిధర్మ
మది గతాగతవ్యాప్తులనావహించు
బ్రహ్మమండ్రు నివృత్తి ధర్మంబు నమ్మ
హాశ్రయము మోక్షదుబనునాగమములు. 330

క. కట్టినచీరయునుం బైఁ
బెట్టినచీరయును మాళిబిగి యారంగాఁ
జుట్టినచీరయుఁ బోలెను
నెట్టిన పాదివినది దేహిని గుణత్రయమున్. 331

క. విను సత్త్వర జస్తమముల
పెనచువ కవుల వెలుంగొందుకపెంపు గలుగుతు
ర్యనిరంజనతత్త్వము పర
మనఘా యది భావనీయమను వేడుబుల్. 332

క. వాకును మనసును గాయము
నేకాయనవృత్తిశౌచమెడలనితపముం
జేకొనునది యది బోధ
శ్రీకి ఘృతంబునకు వెన్నశ్రీకియ జనక మగున్. 333

తే. బ్రహ్మచర్యమహింసనాశబరంగుపరమ
ధర్మములురెండు సువ్వె యుత్తమతపంబు
దానిఁ గలవాఁడు నిర్మలజ్ఞానయోగ
వంతుడై చూడనేర్చు సర్వంబు ననఘ. 334

క. ఆతతసంసారము తృ
ష్ణాతంతుస్యాతిబంధనంబున దృఢ మై

చేతస్సంగతిఁ బాయమి

కాఁజెఱుంగుతపంబు పుత్రహాషధము సుమీ. 335

క. వికసితత్పష్ణాలతకకు

నకుటిల మగుతపము బాత్రమై నటకంగా

వికృతులఁ బ్రకృతిని బురుషుని

నకలంకజ్ఞానదృష్టి ననలోకించున్. 336

క. ఆని యమ్ముని పలుచెఱుంగులఁ

దను బోధించినఁ గృతార్థతం బొందెఁ దపో

ధనుఁ దాళిష్యుండు సీవును

గనికొను మేతద్వచోనికాయార్థంబుల్. 337

తే. అనిన విని ప్రీతుఁ డై పాండవగ్రజన్ముఁ

డాపగానూనుతో మిథిలాధినాథుఁ

డైనజనకుండు మోక్షుంబుననఘయేమి

కృత్యమునఁ గాంచె నది యెఱింగింపు మనుడు. 338

వ. అతం డతని కి ట్లనియెఁ దత్సంబంధి యైన యితిహాసంబు
సెప్పెద. 339

క. విను మాచార్యులు నూర్వురు

జనకనృపాలునకు వారునతతంబును న

జ్ఞనపతి వినిపితురు త

త్వనిరూపకశాస్త్రములు పురధగ్విధములుగన్. 340

క. ఏవాఁ డెమ్మెయిఁ జెప్పిన

గాననుధాధిపుండు దానిననుమోదించున్

భావము సంతోషకీ)

భావిత మగు చుండఁ గురువృషాల ప్రవరా. 341

ప. అట్టియెడఁ దత్త్వజ్ఞానఘనముడును నిర్ద్వంద్వమును సంశయ
రహితుడును నగు పంచశిఖుం డనుమునివరుండు మహిం
నిరుగు చుండీ మిథిలకుం జనుదెంచె నతడు కశిలాశ్శఙ్గాన
యగుగురుకుటుంబీనిచన్ను గుడిచి పెరిగినవాఁ డగుటంగా
పితేయుండుననంబరంగు నమ్మహాత్ముండు హేతుమద్వాక్య
విశేషంబుల నయ్యాచార్యుల నూర్చుర నయ్యుద్వీక్షతి నన్ని
ధన నిరుత్తరులం జేసిన నాతం డతని విశేషజ్ఞత యెఱింగి
వారల విడిచి తన్నుం బ్రబోధించుటకై ప్రార్థించి యతనికిం
బ్రాణతుండై నమ్మాననీయుం డనూనదయాయ త్తచిత్తుండు
గావున నాభూవల్లభునకు మోక్షోపాధిబోధ ప్రదంబు లగు
వాక్యంబు లిట్లని యుపదేశించె. 342

ప్రొ పంచశిఖుం డనువిప్రుండు జనకునకుఁ దత్త్వోపదేశంబు సేయుట. ౩౪౩

ఆ. విను మవిద్య కామశమునకుఁ గామము గర్భ
మునకుఁ బుట్టఁ బట్టులనను యిత
వట్టుఁ గారణముగ శ్ర వచ్చుఁ బునర్జన్మ
మండు) తత్త్వవేదశ్రుతమునులు. 343

ఆ. 1 బలసి లోభమోహములు దోషసంసేవ
నం బొనర్పఁగా ఘనతవ్విగాధ

యగునశ్చ భూమియై బహుకర్మబీ
జముల కంకురాచి కన్న లొసంగు.

344

క. ప్రియములు కప్రియములును హృ
ప్రియమును జక్కునడ వివ్వఁదత్తదనేక.
ప్రియలకుఁ జొచ్చు నరుఁడు మేక
ప్రియ మగు పెఱుఁగుఁడు వితతజరావ్యాధులచేక.

క. ధనములు బంధులు భోగము
లనియెడునస్థిరము లెల్ల నాత్మ కెరవు సే
సిన శాంతి యలవడును మన
మునశాంతిక్రీసమృద్ధిమోక్షము నిచ్చుక. 346

వ. అనిన విని జనకజనల్లభుం డమ్మనినల్లభునితోడ. 347

క. కేవలవైరాగ్యము మో
క్షావహ మగునేని నట్టులైన విరక్తి
భావమున నరుఁడు దాల్చెడి
బో వాఁ డవ్యయపదంబుఁబొందునె యనుడుక. 348

వ. అవ్విప్రవరుం డతని కి ట్లనియె. 349

క. విను నృప హర్షంబు ప్రియం
బహునసుఖయుక్తి నిర్భరరానందము శాం
తినిరూఢి యనంగ మనమునఁ
బనుగొనునవి సాత్త్వికాఖ్యభావంబు లగుక. 350

క. పరితాప మనశ్చిత్తోషము

నలేశ్వరా శోచనము జననవ్యాపారాః.

దర మక్షమ యనియెడునివి

యరయంగా రాజసంబులగుభావంబుల్.

351

క. తలపులు గ్రొమ్మగఁజూడముట

గల గను టేమఱుట భ్రమముగదురుట జాడ్యం

బలసత యనునీభావం

బులు దామసకోటి యండ్లబుధులు నరేంద్రాః. 352

క. కారణము గలిగియును ని

ష్కారణకలితంబు లయ్యుజనియించు ధరి

తీరమణ మూడుదెఱుగులు

నారయ నివి యస్థిరంబులై తిరుగఁబడున్.

353

చ. జనవర సౌఖ్యముం బారసీసాత్తి వైకభావసముద్గమంబు సు

మ్మనియును ముఖముల్ గదిరినప్పుడు రాజసభావభంగి సు

మ్మనియు జడత్వసంగసమాయంబునఁ దామసభావవృత్తి సు

మ్మనియును దోచి వానఁ బడకాత్మరతిఁ నిలు పిచ్చు

మోక్షమున్.

354

తే. నరుడునుఖదుఃఖముల మెటలేబారయనీక
 ములఁచి యాత్మునిఁజేర్చినగమాననంబు
 లీన మగు నంద జలములలోన నిడిన
 అవణకణముచందమ్మననపనినాథ. 357

క. తోలు దిగవిడిచి నాగము
 లీలఁ బోలుచుమాడ్కి గర్భలేపముఁ దనతోఁ
 గీలుకొన సీక వెలుగు ని
 కాలంబనబాధఘనుఁడురజవరేణ్య. 358

వ. అని బోధించె నిట్లు పంచశిఖనిచేత బోధితుడై కాచె జన
 కుండు దనపురం బైన మిథిల గాలునొప్పుడు దుఃఖంబులం
 బారయమింజేసి తన కేమియుం గాల దని పలికెం గాంతే
 యాగ్రజా యాకర్ణింపుము. 359

క. అమలా బగునీయితహా
 సము భక్తిఁ బరిచినర బ్రహ్మాంతి యొలసి దుః
 ఖములం దొఱగి మనుష్యుం
 డమృతత్వాప్తిమహితుడై వెలుగొందు. 360

ప. అనిన విని ధర్మతనయుండు దేవవ్రతుతో నెట్టివాఁడు సుఖ
 యును మంగళవంతుండును నిర్భయుండునునై వర్తించు నని
 యడిగిన నప్పుడమితేని కప్పురుషవరుం డిట్లను దమసంప
 న్నునకు సీచెప్పినచందంబు గలుగు నాకర్ణింపుము. 361

తే. సర్వవర్ణాశ్రమములకుఁ1శమము దమముఁ
 గలిగి యునికి విశిష్టప్రకారమగుట

శాస్త్రజ్ఞులకు విశేషాచారాజనర్య
సమసమాహితవృత్తి వేద్యును నలయు. 362

వ. నమంబు సున్దరాంబులరాళి యని యెయ్యవి యంటుని.

సీ. శాచ మకోధాబుసంతోష మార్జవ
మనసూయ విగతదైన్యత్వవృత్తి
యశమాంబు దురభిమానరాహిత్య
మతివాదవర్జనశుభిలభూత
దయ గురుపూజ నిరదాస్తుతి ప్రవణతా
త్యాగం బపై శునత్యంబు సాధు
జనసంగమం బమృతాభాషణంబు ని
స్ప్రహత యహింస సుశీలభావ

తే. మింద్రియగ్రామజయ ముఖ్యుల బుద్ధి
నాకృతులు వీని గలపుణ్యరక్షభయం దైహి
కములవలనను నాముష్మికములవలన
శాంతిమంగళనిధి బోధసామ్యమూర్తి. 364

వ. అనినం బితామహునితో బాండ్ వేయాగ్రజండు నత్రస్థు
లోక్మొక్కయెడ భోజనంబులు సేయుదురు వారలకు వ్రత
హాని లేకుండునే యని యడిగిన నతనితో నతండు. 365

తే. వినుము విప్రకామార్థభోజనము లోను
గాఁగఁ గలుగువేదోక్తప్రకారభోజ
నములు వ్రతహాని సేయవలసరవరేణ్య
యని నిరూపించి పలికి యిట్లనియె మఱియు. 366

వ. సదోపహాసియు సదాబ్రహ్మచారియు నమాంసభోజియు
విఘ్నాశనుడును నమృతాశియు నస్వప్నండును నాన
లయుఁ దత్త్వరూపంబు లెట్టి వంటెని. 367

సీ. కృపచక్రం గుడుమచునెడ నెడ గుడువక
యుగిడునాతండు సరదోపహాసి
బుతుకాలమున నాత్మసతీయంద రతి సల్పు
భవ్యశీలుడు సదాబ్రహ్మచారి
దేవపితృతిథిపూజా విధులు దిడి
మఱి నంజపురుషుఁ డరమాంసభోజి
దనయట్లు పంక్తివారును భుజింప భుజించు
నంచితాత్ముడు విఘ్నసాశనుడు

వ. ~~కృపచక్రం గుడుమచునెడ నెడ గుడువక~~
తం డమృతాశి దివసంబునందు నిమర
వ. పుణ్యండుస్వప్నండుఁడీప్పాలములగుమ
హా. వ్రతములు దేహాభాధకములు. 368

❁ ఇంద్ర ప్రహ్లాదసంవాద ప్రకారము. ❁

వ. అనిన విని కౌంతేయాగ్రజుండు శాంతనవునితోడఁ గర్మం
బులు సంస్కారయోగంబున శుభాశుభంబులం బురుషుం
బొందించు వానికిం గర్తయష్టరుషుండ యగుట గాకుండుట
నిశ్చయింప రాకుండు నా కేర్పడంజెప్పవే యనుటయు
నష్టాన్యం డక్కురువరేణ్యున కిట్లను నింద్రప్రహ్లాదసంవాద

సమాకర్ణనంబున నది దేటపడు నాకర్ణింపుము సత్త్వస్థుండు
ను సాయమనిరతుండును ననహంకారుండును నమర్షకోర్క
దూరుండును మల్యనిందాస్తుతియును సమలోష్ఠకాంచను
డును నారాయణధ్యానపరాయణుండును నగుప్రహ్లాదు
డొక్కయెడ నొక్కరుండ యాసీనుండై యుండ నిందుగ్గి
డతనియంతరంగం బారయ వేడి చేరం బోయి. 369

క. సుఖద లేమికి మది శో

కింపవు శత్రువులచేతికిని లోనగు టూ

హింపవు నిను నూర కునికి

మెంపని పాటించె దిట్టబేలవు గడవే.

370

వ. అనిన విని హిరణ్యకశిపునందనుం డప్పురందరున కిట్లనియె.

ఆ. కలిమి లేమి యనఁగఁగల వొకరెం డవి

యత్తుగౌరవము వియత్తుతయును

గలుగ వచ్చుననుటగదాది సూ బేలఁ

దశము వినుము తెలియఁననిమిషేద్య.

క. తేరక యుండఁగఁ జేరుం

దేరంగాఁ బొలియు విధియధీనంబులు గా

కారయ విత్తంబులు పురు

షారంభాయత్తములె మహాబుద్ధినిధీ.

373

క. 1 శత్రుజనులు చెఱుచుటయును

మిత్రులు బ్రతికించుటయునుశుమిన్నక యాప

- తాత్ప్రతయును సంకడయు వి
భాత్యండు సంశయించువైతజ్యో బురుషుఁ. 374
- ఆ. భావములు నిజస్వభావంబునన తోచు
నడఁగు నట్లు గానయస్థితకు
నెలవు లని యెఱుంగఁజేచ్చిన భావంబు
లందుఁ దగులు నెఱుఁజెంద మనఘ. 375
- ఆ. ఏను గర్త ననుటయెఱుంగమి దాఁ గర్త
యేని నేమిఫలమునెడల కుండ
నఖలకర్మములుచునాచరించుచు నున్న
వాఁడె కాన కర్తగౌడు దాను. 376
- వ. అని పలికి వెడియు. 377
- క. అనఘా విధివిహితంబు
దనచేతఁగఁ దలఁప ఫలముదగులు నహంకా
రనిరూఢున కనహంకా
రున కది లేమి ఫలయుక్తిద్రోవం జాలున్. 378
- క. విను విధికృత్యము లూరక
కనుఁగొనుచును సిద్ధ్యసిద్ధి శ్రీ కల్పితసుఖదుః
ఖనిరూఢిఁ బొంద కుండఁగ
మనముం దొలఁగించువెరవ్రతమహనీయ మగున్. 379
- క. కావున భూతానిత్యత్వ
భావించుట యెపుడుఁ గలిగిరబంధచ్ఛేద
ప్రావీణ్యము సంపత్తి
పావహముగ నున్నవాడనమరప్రవరా. 380

క. దాతుడుఁ బ్రజ్ఞావంతుడు
 శాంతుడు సగువానిమానసం బాయాస
 శ్రాంతము గా చెమ్మెయి ని
 శ్చింతుడ నై యుండుమను విశిష్టవిచారా. 381

క. అనవుడు సనిమిషపతి యే
 యనువున నీశాంతి నీకురసగపడియె మహా
 జనపూజ్య చెప్పవే నా
 కని యడిగిన నిట్టు లనియెనతఁ డాతనితోన్. 382

తే. ఆర్థవంబు పసిన్నతరయాత్మవత్త్వ
 మప్రమాదంబు వృద్ధసేవాభినిరతి
 మేలు సేయుఁ బ్రజ్ఞాశాంతిశాలియగుట
 కాలపాకంబుతోఁ దానరకలుగు ననఘ. 383

క. అనిన విని విస్మయము నె
 మ్మనమునఁ దళుకొత్తఁగానమర్శపతి యభివం
 దన మొనరించి పొగడుచుం
 జనియె నిజావాసమునకురజగతీనాథా. 384

వ. అని చెప్పిన విని యప్పుడవాగ్జ్ఞాండు భూపాలునకు లక్ష్మీ
 భ్రంశం బేమిటం గలుగు ననుటయు సయ్యాపగానందనం
 డతని కిట్లనియె. 385

తే. వాసవునకును బలికి సంవాద మనఘ
 కలిగె నయ్యుతిహాసంబురగర్భ గోచ

రంబునేయుమా వీరగురక్షమునకు
చుత్తరం బది నెప్పెదగజిత్త మలర.

386

సీ. ఇందుఁ డబ్బజకడకేతెంచి వినతుఁడై
బలి మహాసంపదగలెలుగుచుండె
చతని నిష్ఠుడు గాననమాతఁ జెచ్చో నున్న
వాఁడొకో యనుడు నవ్వారిజాస
చుండు సేతుల పొప్పు ర కుండుట యెఱిగితి
నైనను జెప్పెద ర నన్మతవాది
గాకుండుమీ యుష్ట ర ఖరగోహయంబుల
యందుఁ దా నొక్కటి ర చంద మొని

తే. యడఁగి యున్నాడు వధియించుటనుచితుబు
వాని నని పల్కె నటు సేయనవాడఁ గాను
మాట వెట్టుదుఁ గన్నచోమాననీయ
వాక్య యని వీడుకొనియె నవ్వారిసవుడు. 387

వ. వీడ్కొని చని జగతి జరియింది యొక్కచోట ఖరరూపం
బున సుప్రీతుం డయి యున్న యబ్బలి గని బలారాతి యి
ట్లనియె. 388

—శ్రీమదాంధ్రబలిచక్రవర్తిసంవాదప్రకారము.—

క. ఏనుఁగులు 1సుట్టి రాఁ బే
రేనుఁగుపై మఱిమయంపుటెల్లులు మెఱియం

గానీ వేతెంతవ మము

గానికే గొన నప్పు జివుడుగాడిద నైవే. 389

క. కనకమయయాప మొప్పుగ

ననూనవిభవమున నీవుయాగం భానరి

చినయొప్పును నిప్పుటిని

యనికియును జూచి నాకునుమ్మల మయ్యె. 390

ఆ. ఉముక దినుచు నిట్టొలుండి నీతొల్లింటి

లీలఁ దలఁచి యుమ్మగలింతో లేదో

యున్నరూపు నెప్పువన్న గార్దభమాప

ధారణైకనిపుణ శ దానమేదో. 391

సీ. అన విని జలి దేవతాశ్శిశుతో నీకు

నావిభవంబు గానంగ రాదు

గుప్తమైయున్నదిగుహయందు నాకిచ్చు

పుట్టిన నప్పుడపాలించి తోచు

నది యటు లుండెనీవధికుండ వల్పుల

యెదుర రజ్జులు వల్కులేటిపెంపు

పొమ్ము దుశ్చ్యవన నీసపోయెడుతెరు వన్న

నాతండు నవ్వచునతనిఁ జూచి

ఆ. మున్ను పలికినట్లకన్నోట లేక ప

ల్కుటయు నతండు భూతకోటి మంచు.

వోలె దోచు విరియుబుద్ధిమంతులు దాని

కిచ్చు వగవ రింతయెఱుంగవెట్లు. 392

వ. అని నెడియు విరోచనసంకనుడు.

393

క. పోరి నర్థంబు ననర్థము

మరణము జీవితము సుఖసమాగమమును మ

స్తరదాఖసంగమమును

దొరకొనునే నెప్పుడు సమతతోడన నిలుతున్. 394

చ. బలమును నొప్పు బుద్ధియును శ్రాధతయుం గలవారు లేనివా
రలనక యొక్కభంగిదటికీ రాకయ చూచి హరించు చుడువి
చ్చలవిడిఁ గాలుఁ డట్లగుట సారమతిం గని యున్న వాడ ను
మ్మలకయు నుబ్బు నాదుమదిమందున కైననులేదు వాసవా

ఉ. గాడిదరూపు దాల్చి యముకల్ దిను చుండఁగ జూచి యు
ల్లసం । బాడెదు శకృ శాంతిసమయం బగుట విను
మింకఁ గొన్ని నీ । వాడిన నాదుచిత్తముననల్కు యొకిం
తయుఁ బుట్ట దిట్లు నీ । వాడితె మున్ను ని 1 న్నెఱుంగ నా
వలదా నను నీ వెఱుంగఁగన్. 396

క. ఎలమియు వాడుటయును దన

వలచినయట్టివె యెఱుంగరవా విధిచరితం

బులు బలవంతంబు లగుట

వలదె వివేకంబు పెద్దవానికి నిండ్రా

397

క. ఇటు గర్వించుట సీచిత

యెటవోయెదొ శామ్ము మానుమీ వలవనిత్రు

ర్లుట వ్రజము శీవును బిడి

కిటితాఁకున నొఱుగు దేను 1 గినిసితి నేనిన్.

398

క. ఇది మేలపునూట సుమీ

మది నుద్ధతి లేదు నాకుమహితాశ్చర్య

స్పద మగువిధాతృచెట్టు

నుది నీవును దుస్సువోదుశ్రతుల్లు టుడుగుమీ. 399

వ. శాంతుడ వగు మని పలికె నట్టియెడ నవ్విరోచననందను
శరీరంబుననుండి సురూపయు సుకౌరయు నగునొక్క
మగువ నిర్గమించినంగని కౌశికుండు విస్మయ వికసితాక్షుం
డగుచు సతనితో నివ్వనిత యెవ్వత యనిన నాతం డే నె
ఱుగ నీవ యాయమ నడుగు మనుటయు నయ్యనిమిష
పతి యమ్ముద్దియమొగంబు గనుంగొని మాకు ని న్నెఱి
గింపు మనవుడు నద్దేవి యతనితోడ. 400

క. శ్రీయును భూతియు లక్ష్మీయు.

నాయభిధానములు మీరు శ్రీ న న్నెఱుంగమి పె

ద్దే యింద్ర యెజ్జగంబుల

నేయుగములయందు నెఱుంగ శ్రీ రెవ్వరు ననినన్.

క. అనవుడు నతండు నీ వీ

దనుజేశ్వరుఁ బాయుటకుఁ గ శ్రీ తం బేమియొకో

యనిన విని లక్ష్మీ సత్యం

బును ధర్మము డమము దాన శ్రీ మును నాయొక్కల్.

క. అవి గలగి పరాక్రమయుతుఁ

డవు పురుషునిపాల నిలుతు శ్రీ నమరాధిప యీ

దివిజారి దొల్లి యట్టిడ
యవినీతత నిపుడు బ్రాహ్మణాసూయమెయిన్. 403

క. తొల్లి టిసచ్చారిత్రము
లెల్లను దిగ విడిచె గాన శ్రీ యీతనికడ నే
నొల్ల నిలువ వచ్చెద సుర
వల్లభ నీపాల నెలమి శ్రీ వసియింపంగన్. 404

ఆ. ఆకాణములు మఱియు శ్రీ నాగమోదితసమా
చారములును గలిమి శ్రీ గోరి యింద్ర
నిన్ను బొంది యేను శ్రీ నిల్చెద నేమిట
నేమిటగ వలవ శ్రీ దెవుడు నీవు. 405

వ. అని పలికె నిట్లు లక్ష్మీచేతం బరిత్యక్తు డైన బలి యాఖం
డలు నాలోకించి. 406

క. అయనవశంబునఁ దేజో
వియుక్తుఁ డై రవి ప్రతాప శ్రీ విరహితుఁ డగునా
క్రియఁ బొనుఁగుపడినఁ బొంగకు
జయింతు నిను దేవదనుజ శ్రీ సంగర మగుడున్. 407

వ. అనుటయు మహేంద్రుండు. 408

క. అది యట్లు లుండె నీతోఁ
బదరం బని లేదు నాకుఁ శ్రీ బద్మభవునిమా
ట దలంప వలయు నీపై
భిదురం బిడ దనుజనాథ శ్రీ ప్రియ మందు మెదన్.

క. అనిన విని యొండు పలుకక
దనుజాధీశ్వరుండు వోయె శ్రీ దక్షిణదిశకుం

జన్మయే నుదజ్ఞుః డై దివి

కనిమిషనాథుండుఁ గౌర శ వాన్వయముఖ్యా. 410

వ. అని చెప్పి యనిమిషనదీనందనుండు వెండియుఁ బొడవా
గ్రజున కీట్లను నింద్రనముచిసంవాదం బను నితిహాసంబు
హృదయ ప్రసాదకరంబు దాని నాకర్ణింపుము. 411

— ఇంద్రనముచి సంవాద ప్రకారము. —

సీ. సిరిఁ బాసియును నొక్క శ చింతయు లేక వీ
చుల క్రం దడంగిన శ జలధివోలే
నముచి యేకాంతస్థ శ లమున నుండఁగ నింద్రుఁ
డచటికి నేతెంచి శ యతనిఁజూచి
పేదవడ్డాడపు శ ప్రియజనంబును బరి
వారంబు లే దియ్య శ వస్త కెంత
వగచెదవో దాన శ వశ్యేష్ట నావుడు
నాతండు వగపు ని శ రర్థకంబు

తే. వలయువస్తువు వగచిన శ వచ్చునయ్య
రామియొక్కటయే శరీ శ రంబు నెదయుఁ
దాపమునఁ జిబొందు వగపున శ ధర్మ మేదు
నింతయెఱుఁగుదు నగవ నే నేమిటికిని.

తే. సకలభూతంబులకును శా శ సకుండు గలఁడు
గాదె యొక్కరుఁ డాతని శ కల్పనమునఁ

బ్రాహ్మమైనది నీళ్ళులు శ పల్లమునకు
వచ్చుక్రియఁ దాన వచ్చు గీ శ ర్వాణముఖ్య.

క. ఇది నా కయ్యెం గాఁగల
యది యై యనుగాఢనిశ్చ శ యం బెవ్వనినె
మ్మడిఁ గలుగు నుబ్బు వగ సుం
పద యాపద గలుగ వట్టి శ భవ్యున కింద్రా. 414

క. ధైర్యంబున వీర్యంబున
శౌర్యంబునఁ బ్రజ్ఞఁ బడయఁ ♦ జాలునె నరుఁ డె
క్కార్యము సప్రాప్య మయిన
నార్యుం డది యెఱుంగు గాన శ యడలఁడు శక్రా.

తే. మేలుఁగోడును నరుఁబొందుఁ శ గాలముల న
వశ్యమును వానిఁ గోరిన శ వచ్చుటయును
వినుముత్రోచినఁ బోవుట శ యును సురేంద్ర
కలదె వానికిఁ గావున శ వలదు చింత. 416

క. అని యిట్లు నముచి వలికిన
విని మెచ్చుచు దివికి నమర శ విభుఁ డరిగెం బా
వనచరిత యింక నెయ్యది
వినవల తనపుడును భరిత శ వినయుం డగుచు. 417

క. ఆనరపతి శాంతనవుని
తో ని ట్లను నెద్దియేని శ దుర్దశ యైనన్
మానవుఁ డెట్టి డగుట మే
లానతి యీవే దయామ శ యా తేటపడన్. 418

వ. అని యడిగిన నయ్యుధిష్ఠిరునకు బుభ్రశేష్ఠుఁ డిట్లనియె.

క. ఏవిధమున నుర్దశలకు

భూవర ధైర్యబ మందు ♦ భూరిధృతిమెయిం

జేన గలుగు దృఢనిశ్చయ

భావమ్ము నెవ్వగలఁ టొట్టు ♦ వశ చెబ్బంగిన్. 420

క. ధృతి యారోగ్యము నొసంగును

ధృతి యుజ్జ్వలలక్ష్మీఁ చెచ్చు శ ధృతి కీర్తిసము

న్నతిఁ జేయుఁ గాలగత్యవ

గతి గలిగినఁ గలుగు ధృతి వి శ కారవిదూరాః. 421

● ఇంద్రబలిసంహతప్రకారము. ●

వ. ఏతద్విషయం బైనయది యొక్కటి యింద్రబలిసంవాదం
బనునితోహాసంబు గల దాకర్ణింపుము దేవాసురులకు సమ
రంబు సెల్లిన నందు విష్ణునిమహానుభావంబున దేవతలకు
గెలుపై రుద్రాదిత్యమరుద్వసుగంధర్వసిద్ధాచులు పరివేష్టించ
నిమగ్ని డైరావతారూఢుం డై లీలం ద్రైలోక్యంబును
జరించుచుండి యొకప్పుడు సముద్రోపాంతంబున నొక్క
గిరిగర్భారంబునయంగణంబున వైరోచనుం డగుబలింగని
చేరం జని యద్దనుజపతి దన్నుం జూచి నిస్సంభ్రమముండును
వైమనస్యరహితుండును నై యునికి నిరూపించి యతనితో
నిట్లనియె.

422

క. హీనస్థానమున విభవ

హీనత ని ట్లుండి రివుల శ యెలమిఁ గనియు నీ

మానసమున శోకింపమి
దానవకులనాశ యెవ్వి ఓ భుజునఁ గలిగెన్. 423

ఆ. శౌర్యముననొ న్పృథ్వి ఓ సుసేవవలననొ
తపముననొ యదాత్మ ఓ తానిరూఢి
గలిగి మమ్ము సరకు ఓ గాఁ గొన కున్నాఁడ,
వేమికతము దీని ఓ నెఱుంగఁ జెపుమ. 424

వ. అనిన విని బలి యతని కిట్లనియె. 425

ఆ. సరకుసేయ వను చ ♦ సడ్డమాటలు గొన్ని
యాడినంత నేమి ఓ యయ్యె నిండ్ర
నీమశక్తి చింత యే దైవవశమున
నెట్టిపాటివారు ♦ నెట్లుఁ గారె. 426

క. నీవు మును హీనుఁ డగుటయు
నావలనం గాదు నీకు ఓ నను హీనదశా
భావితనిఁ జేయ రా దివి
దైవకృతము లట్లు గాన ఓ ధైర్యము వలయున్. 427

క. విను పర్యాయంబున సుఖ
మును దుఃఖముఁ జెందు జనులఁ ఓ బురుషుఁడు ధైర్యం
బున గర్వంబు విషాదం
బు నడంగింపఁ దగు నంద్రు ఓ బుధు లది వినమే. 428

క. చెలుతుం జుట్టలును సహా
యులు విభవము పెం పకాల ఓ యుక్తి నవస్థం

దొలగించుట గలదె మది

దెలిసి 1 మనుము మనికి యిట్టి శ దియ కా దెప్పుడుక.

క. నిను నే గెలుచుట కాలము

నన నీకును గాలయుక్తి శ నను గెలిచితి గా

వున నశుభమునకు శుభమున

కును గాలము సూర్య కర్త శ కుశికతనూజా 430

ఆ. నాకు నీకు నేల శ నాకేశ శత్రుత్వ

మేరి కైనఁ గలదె శ యెందుఁ శాక

మునకుఁ దెచ్చుచుండు శ జనులఁగలము వృక్ష

ఫలవిధముగ రజ్జు పలుకు లుడుగు. 431

వ. అని చెప్పి యంత నిలువక. 432

క. కాదిది విక్రమకాలము

లే దిప్పుడు నాకు నలుక శ లీలాల్పక రో

షాదరముఁ గలిగినను నిను

నీ దగుపరిజనముఁ గూల్పఁ శ నే పెడసేతక. 433

వ. అని పలికి వెండియు. 434

క. సిరి పెంపున గడు నొప్పెదు

సురనాయక యిప్పుడు మీఁదఁ ♦ జూచెను నీకుం

బరిభవము దెచ్చుటకునై

కరమువెనక వచ్చుఁ జేటు శ కాలముఁ తెఱఁగుక. 435

తే. ఇంద్రు లెందఱు వో రింద్రు శ లేల బ్రహ్మ

అందుదురె తఱిత్తోఁ దెగు శ చున్న వారు

- గాక దానవసంఘంబు శ్రీ గాలవశతఁ
చొందు టేటికి నెక్కెంపఁ శ్రీ బొమ్మొసేపు. 436
- క. క్రతువులు సేతయు జేవ
వ్రతములు సల్పుటయు వృత్త శ్రీ వంతుఁ డగుటయుం
గతమే కాలము ద్రోచుట
కతర్క్యవర్తనము గాల శ్రీ మది గొనను సుమీ. 437
- క. అని యిట్లాడినమాటలు
విని దనుజునిఁ జూచి యమర శ్రీ విభుఁ డుల్లములో
నన సంరంభంబు నుడిపి
కొనుచు నతని కిట్లు లనియెఁ శ్రీ గురువంశవరా. 438
- క. అకట భవచ్చిత్తము ని
ర్వికార మై భరితధృతివి శ్రీ వేకవినయశాం
తిక మగుచు వేలింగెడు దీ
నికిఁ గారణ మైననిష్ఠ శ్రీ నెఱి యెట్టిదియో. 439
- క. అనిన నతఁ డతని కిట్లను
విను మనిమిషనాథ యేను శ్రీ వేళొకచోటఁ
గొని వచ్చితినే చిత్తం
బున కవికృతికృతివివేక శ్రీ ముఖ్యగుణంబుల్. 440
- వ. కాల ప్రకారం బెఱుంగుదుం గావునఁ గలంగ కుండుదు.
తే. చెప్పు చున్నాడఁ గాలంబు శ్రీ చేత నెల్ల
విభము జొప్పడు జనులకు శ్రీ వినుము కాల
శుప్రమాదవర్తన మథి శ్రీ కప్రమాద
సంగ మత్తుల వా రెల్లు శ్రీ భంగపడరు. 442

క. కళ్ళలు గాఢలు లోనుగఁ

గలచిదురలఁ గూర్చుకొనుచుఁ గలంబు నను

బుల వడ్డి కిచ్చునాతని

నల నలవడఁ బొదివి తనకు స వస్యులఁ జేయున్.

క. కాల మడఁగించు జనుఁ గ

ల్లోలిని గిరిఁ ద్రొంచుకరణి స లోభక్రోధా

శీలత్వకామభయములఁ

దేలుజనుఁడు గాలవృత్తి స చేజఁగు నెఱుంగున్. 444

క. ఇంతకు మును సూచితి నతఁ

డెంతయు నొప్పు గొని యుండె స నిది గడుఁజెత్తఁ

బెంతవెనఁ జచ్చె ననుఁ దనుఁ

డింతింపఁడు జనుఁడు మూఢ స చిత్తత్వమునన్. 445

క. విను భావాభావంబులు

గని యత్యుత్తమతపంబు స గైకొనువిద్వ

జనుఁడు గనుఁ గాలగతి యె

ల్లను గరతలశోభితామ స లకముఁ బోలెన్. 446

క. కాలగతి గనుట శాంతికి

మూలం బై యంతరంగ స మున కాత్మమయ

త్వాబంబనంబు నిచ్చుఁ ద

దానీనుం డైన పురుషుఁ స డహ్నోభ్యుఁ డగున్. 447

వ. అనిన విని పాకశాసనుం డతని పివేకపాకంబున కచ్చెరు

వొంది యభినందించి యతని కిట్లనియె.

448

చ. దనుజనాథ యివ్వె శ ధంబునఁ గాలచా

నిత్రజేది నై ప శ విత్రశీల

యుతుడఁ దైతి నీవు శ కృతకృత్యుడవు నీదు

వృత్తి గోర వలయు శ నుత్తములకు.

449

తే. లోక మెల్లను నజచేతి శ లోన నున్న

యట్లు గనికొని సత్త్వాదు శ తైన మూడు

గుణములను బాయఁ బెట్టి ని శ ద్గుణత వెలుగు

నాత్మఁ గనుచున్నవాడ వే శ మందు నిన్ను.

450

క. కెలనికిఁ జూడఁగ దైన్యా

కలనం బగుచున్నయిపుడు శ గదిసదశయుం

మొలఁగుఁ గావుతఁ గడుమే

లెలసి పరమసుఖముఁ బొందు శ మిచ్చావృత్తిన్.

క. అని పలికి యుచితము గ పి

క్కొని విభవం బెసఁగ నద్ర శ కుంజరముపయిన్

విచువీధిఁ జనియె సురలును

మునులును వేష్ట్రంప భూత శ ములు వినుతింపక. 451

తే. అమృతసానంబుఁ జేసిన శ యంతకంటె

నద్దనుజపతిమధురవా శ క్యామృతమున

సూభృతానంగుఁడై సుదే శ శ్వరుండు దసగు

పురమునకు నేఁగి సుఖ ముండె శ గురువశ్యా. 453

వ. అని యిట్లు ధర్మతనయునకు భీష్ముండు పునరూహితం బైన

యింద్రబలి సువాదంబు సెప్పె నని చెప్పిన విని మఱియేమి
సత్కథలు సెల్లెఁ జెప్పు మని యడుగుటయు. 454

చ. పరమముసీంద్రసంయమన శ పక్వవివేకవిభూతిరమ్య వి
స్తరమహానీయతార్కికవ శ చక్షుకలనానభిగమ్య దేవతా
సురపరిరక్షణోన్మథన శ శోభికటాక్షవిహార నిత్యసుం
దరశుభకాంతిపూర దురి శ త ప్రవిదారణ వీతకారణ.

క. ఆదిత్యమరుద్వసురు

ద్రాదిసకలదేవతామ శ యాత్మక శ్రీసుం

పాదనవిధావిచక్షణ

పాదసరోజా మహర్ధి శ భక్తసమాజా.

456

మాలిని. అమలహృదయవేద్యా శ హవ్యకవ్యప్రసాద్యా
శమసుఖమయమూర్తీ శ సర్వలోకప్రవర్తీ
కమలభవనిషేవ్యా శ కామదూరానుభావ్యా
యమనియమవికాసీ శ వ్యాసచేతోనివాసీ.

457

గ ద్య ము.

ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర శ్రీకృష్ణనామాత్య

పుత్ర బుధారాధనవిరాజి తిక్కనసోమ

యాజ్ఞప్రణీతం బైన శ్రీమహా

భారతంబున శాంతిపర్వం

‘బునందుఁ జతుర్థా

శ్వాసము.

శ్రీరామ

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము.

శాంతిపర్వము తృతీయాశ్వాసము.

— ❦ — ల ఘు వి వ రణ ము. ❦ —

విషయ సంగ్రహము.

ధర్మజుని మనోవాక్యకులత బాపుటకై భీష్మచాద్యులచే బోధింప
మొదలిడిన ధర్మములు ద్వితీయాశ్వాసమున వారంభింపఁబడి కొంతవఱకు
జేర్కొనఁబడినవి.

ఇందు రణోపాయములు, పగఱయొడనుండవలసినవిధము, నిజపరి
వారదోషమున సంపద నెడిన నేమిసేయవలెను? శత్రుఁడధికుఁడైన హీన
బలుఁ డెట్లాపద దాఁటవలయును? కులజనులగు పాండవులు దొరకొనకున్న
కర్తవ్యమేమి? పెక్కుఁడ్ర పగకగ్గమైన హీనబలుఁడగువాఁ డేయుపా
యమునఁ దప్పించుకొనువాఁడు? నమ్మకయుండుట నమ్మియుండుట
యనువానిలో రాజునకు పరమ కర్తవ్యమెన్ని? మొదలగు రాజధర్మములు
ప్రధానముగా నిరూపింపఁ బడినవి.

ఈధర్మముల నితిహాసముల నుదహరింపుచు వృద్ధసమ్మతిని జూపుచు
బహుప్రకారముల జెప్పచున్నంత నచ్చెరువడి యుద్ధిష్ఠిరుఁడు ధర్మసూక్ష్మ
మును విశిష్టధర్మమును జెప్పజేయని యడిగెను. అంత శరణాగత రక్ష
ణము, ఆరత్తరక్షణము, మత్సరగ్రస్తుఁడయిన నపాస్తవిభవుఁ డగుననువిష

యము, తపము, కమము, కత్తిము, మొదలగు ననేకధర్మములు బోధింపఁ బడినవి. ప్రసంగవరమున నానంద్యములును ప్రతిపాదించబడినవి.

ఒక్కొక్కచో సామాన్యముగాఁ జెప్పబడినవిషయము ప్రసంగాంతరమున నోహాహుతముగా జెప్పఁబడినవి.

పెక్కిండ్ర ప్రకర్షమైన హీనబలుండైన నరపతి యెప్పుడును నాపద నిస్తరించువాడను ప్రశ్నమున కుత్తరమైన మూషికమార్జాల సంవాదమున పలికుని (మూషికము) సంభాషణవలన నమృదగినవారిమైన దద్దయు నమృతనికి మేలయ విషయము స్పష్టపగుపఁ బడినది. ఈప్రసంగమున చిద్వాని కీతిహాసమొక్కటి జెప్పబడియే. పైవిషయము ద్వితీయాశ్వాసమున సామాన్యముగా జెప్పబడినదియే. ఇచ్చట తెల్లము గావించఁ బడినది. ఇట్లు బహుధంగుల ధర్మములు వివరింపఁబడినవి.

యుద్ధరంగమున బండు, గుర్రు, పుత్తుల హింసకు కారణమూఁడు నయితినని ధర్మనందనుఁడు నిశ్చేదమునందుచున్నవాఁడు. అట్టివాని నిశ్చేదముకు తొలగఁగఁద్రోయుటకు వారలజంపులన్యాయబద్ధమును విషయము తెలుపుటకోయన శీలస్వరూపము బోధింపుమని యడిగిన పాండవాగ్రజునకు దుర్యోధన మ్రుతరాష్ట్ర సంవాదము యుద్ధపూర్వభావియగుచాచి నుదాహరణముగా జెప్పి వాని దుశ్శీల మాతని జెఱిచెనను నది వ్యంగ్యముగా వెలియఁపరుపఁ బడినది. ఈ తెఱఁగున సమయము ననుసరించి నవక్తృచమత్కృతులును గలవు.

కృపాకరణనిపుణుఁడుగ నుండు ఖడ్గప్రభాషము నద్దాని యుత్పత్తిప్రచారములను వెలుపుమరి కోరిన నాయాచార్యుఁడు వానిఁబ్రతిపాదించిన విషయము మొదలగునవి యనేకములీ యాశ్వాసమునఁ జక్కగా జేర్కొనబడి యున్నవి.

3 నీతు = చలి, ఘాతి = గడ్డి, సిదములు = భవజములు, కంకటము = కవచము, విడిదల = విడిసినచోటు, సమతలము = చదరము.

4 చరుడు = చారుడు, (చరులు)

6 కౌల్బలమునేల = నేలమీదనిలచి పోరునట్టి బలమున కనుకూల మగు స్థానము. సృష్టాదులచే నాక్రమింపబడక సమమగు నేల వీరల కాయోధనోపయోగియని భా.

కరు (వీరులు)లు పోరుట కచ్చటచ్చట చెల్లు మడుగులు వలయును.

తనకు గల మొన (సైన్యము) ననుసరించి యుద్ధరంగము నేర్ప జరుగొని సమకీర్త్యముగు కాలమున రణమొనరించిన జయము సిద్ధము.

7 ఘోటకము = గుఱ్ఱము, అసికిము = సేన.

8 తాకుదలలకె = యుద్ధస్థానంభములందు, బొబ్బలార్పులు ఎసంగక = సింహనాదములు మొదలగు నుత్సాహధ్వనులు విస్తారముకొంగు.

11 సంబలశము = ఆయుధవిశేషము, కైమవు = ఆయుధము, ఏనిక కయ్యము = ఏనుగులమీదనుండిచేయు యుద్ధము, అడిదము = కత్తి.

12 ఉత్సాహ అనూనము = మిమ్మీటమగు నుత్సాహము గలది.

16 వెరువెట = గొప్ప భయము, ఉక్కటి = బలహీనమై, బహుళ సైన్యము, అఱిమఱిపఱచినక = కలతనొంది చెదరినయెడ.

17 కడిమి = పొరుషము, మొన = సైన్యము.

20 ఆరి = శత్రువు. వెడక = నీచముగా, ఉల్లిమిట్టలను = మర్నభేద కములగుమాటలచేతను, పూపు = పూనిక.

23 అదృష్టములేనిసమయమున విరోధి పాదములనైనం బడి వానికి లాబడియుండి తను శక్తుడు కాక శత్రుని తుదమాట్టించుట తగునని భా. కాలనిపురి = యమునిపట్టణము.

24 దెడిదపుడనము = కాకస్యము, మార్తురు = శక్తులు.

ఏమయెట్లులగోసి క్రమముగా వాక్రమించినటుల శత్రువు
ను మెల్లగాఁ వెగటార్చి తాను వృద్ధిపొందఁలెనని భా

25 పెక్కండ్రతోడకా, ఈరసము = ద్వేషము.

26 కౌర్యములు ప్రతికూలముగా గాన్పించుచు అంతమున సఫలము
లగును. అనుకూలములుగాఁ గోచియు ప్రతికూలములగును.
దాన సామాన్యములు సుఖదుఃఖముల నొందును. విద్వాంసుఁ
డేఁడెడిటియందును దగుల్కూనక నిర్వికారుఁడై యుండును.

29 పెగపు = దుఃఖము, మగిడించునొకొ = మరల్పగలుగునా?

32 మనుజుఁడు కోరకయే శ్రీలోలఁగిన విధమున దైవము కరుణించిన
శ్రీరాకయు తాను కోరకయే కలుగునని భా,

34 క్షీరుండు-చిత్తము కలంకనొందుటకుంగల కారణములున్నను యెట్టి
చిత్తవికారము నొందనివాఁడు.

“వికారహేతా సతి విక్రియస్తే యేషాం న చేతాం సి త ఏవ
ధీరాః” అని మహాకవి కాశిదాసు.

35 ఇది యుపశమసప్రకారంబుకాంతుఁడై యెందేని నణఁగియుండ
గోరువాని విషయమీ పైనఁ జెప్పఁబడినది.

సతయెఱింగించెద నాకర్ణింపుము—ఎవ్విధముననేని సంపదను
సాధింపవలయునను పట్టుదల గలవాఁ డాచరింపదగు విధానము నుపదే
శించుచున్నాఁడు.

37 వెరపుకలిమి = నేర్పుతో, నెయ్యంబుపాటించి = స్నేహము
కల్పించి,

43 తల్లిదండ్రు గురువు, తనచే నధ్యేయమగు ఋగ్వేదములను
చేదత్రయము, ఉపాస్యమగు గాఢాపత్య అహవనియ దక్షి

దాన్ని య నెడి యన్నిత్రయము. అచభోగ్యమగు స్వస్థ మక్షతి
పాతాళములను లోకత్రయము. స్పష్టిశీతలయకారణులైన బ్రహ్మ
విష్ణు శివులను మూర్తిత్రయము, రూపముగలవారలుగాఁ దలంపం
బకుచున్నారు. లోకప్రవృత్తములైన వైషత్విరూపులగు స్వీకరింప
నెప్పిన నయ్యది యాచరించుట విశేషసత్త్వమని భా.

- 47 నిస్తరింతురు = నాఁబుడురు, ఆవిచింత్యుఁడు = మనసున కందని
నాఁడు, అచలుఁడు = నాకములేనివాఁడు, పుండరీకలోచనుఁడు
= తెల్లతామరలవంటి నేత్రములు గలనాఁడు.
- 64 నెమకు, పరివారము = నెవకునున్న స్మృత్యవర్గము.
- 65 కపటధర్మకంచుకంబు = మోసమును స్మృత్యులు కవచము గలిగిన,
పాపకీలంబు = పాపునిస్వభావము.
- 65 లేలుబెట్టె = మోసముచేసెను.
- 67 కనలు = కోపము.
- 70 కొనటి = రూపహీనుఁడు, నుణవంతులఁ జూచిగుణహీనులు నిష్కా-
రణముగా ద్వేషించుట స్వభావము.
- 76 కలపులు = దుశ్లోకములు.
- 88 ఉవ్విము = ఒంటె, అట్టు = మెడ, అనితరసాధ్యతపము = ఇతరు
లెవ్వరుఁ జేయలేని తపస్సు.
- 84 ఉత్తమాంగము = కరస్సు, వెలఁది = భార్య (స్త్రీ).
- 85 నెఱికిప్పి = బలమునెడి.
- 86 వేతనము = బ్రబ్బలిచెట్టు ప్రవాహము ఎచ్చునపుడు పంగి యది
పోగా నిలచియుండు యొకొక మాగార్హమగు వృక్ష
విశేషము.
- 94 కుర్కురము = దుక్క, నువ్వు = పులి.

98 ఓట = చియము, పూర్వవాసనాసంచము = తొల్లింటి ధర్మముఁబట్టి
సంచముగు బుద్ధిగలదై.

99-99 అగ్రరపు విభూతి = విశేషచరిత.

యంత్రాయుక్తముల నెఱుంగక ఉత్తమకులసంపాతుఁడనిమాత్రము
యున్నతపదములనుంచక ఉత్తిమ మధ్యమాధముల నెఱింగి వారి
వారికిం దగిన స్థానముల నియమింపవలయును. కౌర్యము, పత్త్యము,
సవనత్కార్యవిశేషానము, మొదలగు గుణ సంపద గలిగినచోఁ
గులము విచారింప బనిలేదు. వాఁడున్నతస్థానమున నిలిచి పరిపా
రింప నర్హుఁడని భావము.

ఈజెప్పిన విషయము "తగు పదంబులకుఁ గులవంతులగు పరి
జనులు దొరకొనకున్న నరనాథుం డేమిసేయఁ గలివాఁడు" అని
యడిగిన ధర్మజాని ప్రశ్నమునకుఁ బ్రత్యుత్తరమగుటఁజేసి ఇది యాప
ధర్మమని యెఱుంగదగును.

గుణవంతుఁడగు ఉన్నతవింశజాని గౌరవస్థానముల నిలుపుట
ముఖ్యధర్మము. ఈవిషయము వెనువెంట సోదాహరణముగ నిరూ
పింపబడుచున్నది. ప్రైప్రశ్నమునకు సమాధానముగ భీష్మునిచే
నుదవారింపఁ బడిన కుమ్మరేతిహాసముగూడ సవిషయమును ధృవ
పఱచుచున్నది.

103 చలము = ఉపాయము, అగ్గలిక = పూనిక, ఇలువడిక లె నేనికా =
పలుంబుకై మమగానున్నయెడల.

105 మయూర రాజ్యపులకు సామ్యునిరూపణముజేసి "మయూరంబు

విధమున నెగడుటనీతి" యని బోధింపబడినది. రాజునకు మయూరమునకు పోలిక నీవిధమున నెఱుంగునది.

చిత్రవర్ణములచే నెమలి మనోహరమైనటుల ప్రజను బహుభంగుల నాత్మ వశముజేసికొనవలయును. శ్రవణార్హమగు నెమలి కూతవలె ప్రియమైన మృదువాక్యముల బలుకుచుండవలెను. అందు సందర్భవశమున తాళికొర్యముల బయల్పరుపక అవిషయమున శరత్కాలమునందలి మయూరము ననుకరింపవలెను. శరద్వృత్తునందు మయూరధ్వని యస్ఫుటము అమధురమును నయియుండును. వర్షద్రువున మయూరముయొక్కయు శరత్కాలమునందు హంసయొక్కయు ధ్వని యింపగునను కవుల సంప్రదాయ సరణి తాడుండు.

‘హరి మయూరవిభవములం చలకెందె.....శరత్సమాగమం బాతయ నంబుదాగమ మహామహిమోన్నతి నాక్రమించి నకా' అని మఱిందు మహాకవిప్రయోగము. నలుఁడు దేవదూతయై దనుయంతికడకేగ నాయమ నీ గోత్రనామముల కెప్పుమనఁ జేయునదిలేక యాత్మనామము కెప్పుట శాస్త్రదూరమని చెప్పి తప్పుకొననెంచిన నైషధుని వాక్యమునకు త్రినాథుని యుపమానము.

సీ. అని శారదంబైన పనమయూరమువోలె

నహితాపకారకుం దెఱుఁడు నలుకు

రాజహంసియుబోలె రమణీలలామంబు

పదములం దనురాగ మదయమంద" యని

నెమలి పక్ష్యపునవిజృంభించి శరత్కాలమున నడగిన తెలుగున బ్రజలఁ దనపక్షమున ననురాగయుక్తులఁ జేయ మృదువాక్యములను బలుకుచు రాజ్యమంక్రముల విషయమున రాజా యాశీర్వాదము నొందవలెనని తాత్పర్యము.

నెమలి తెలుపై జట్టువలె శరత్తుమును శిరస్సున ధరియింపవలెను (అనగా ప్రాధాన్యము నొందిపవలెననుట) రాజ్యతంత్రమున నెదియొదరించిన పది శరత్పద్ధిపై వెలుగొందవలయునని భా.

సృష్ట బలముగలవాడై (అక్కలకొంతి ప్రకృతింప నుదయగా నడచు నెమలివలె) యుద్ధమునకు బోవుదుండవలెను.

పక్షము = అక్క. తననైపు.

అక్రితులఁ బోచుమఁ దగిన సమయమున విజృంభించి (కాలమునెట్టింగి విజృంభించు నెమలివలె) ఏద కపటవర్తనుల మనుషుడుచు (వక్రగమనము విడచి యందముగా నడచు. నెమలివలె) బ్రసిద్ధిగనుట రాజానకు దగును.

105 సూక్ష్మము తన కెరణముల దోసిపి కర్మసాక్షియని నెగదినటుల భరణీమఁడు తన పరిజనుల సర్వభేదమున వ్యాపింపఁ జేసి లోకవృత్తము నెఱుంగుచుండవలయునని భా.

109 వండము మనుష్యాకృతిగా బోల్పఁబడి యందు విశేషాకారము పద్ధింపఁబడుచున్నది.

అపిత ఉత్పలచ్చాయ మై = నల్లకలువవంటి దేహకాంతితో, దంష్ట్రకాచతుష్టయము = నాలుగుకోరలు, జిహ్వాకా = నాలుక, శరాసనము = బిల్లు, ముఖము = రోకలి, పాదము = కుండలు

తోమరము=చిల్లకోల. పరశు= గండ్రగొడ్డలి, ముఖు= మొదలగు
 వీవు అణచుచు= గర్వమునఁగంచుచు.

111 సమ్యక్స్మరంబు అసమ్యక్స్మరంబునను ప్రి విధానభర్తృంబుల
 నుచోఁ గ్రమముగా నవ్వయించుకొనవలెను.

112 కాస్త్రసమృతముగు భర్తృము నెల్లపుడు యనుష్ఠింప నిలయు. దానఁ
 ద్రీతుండై యింగ్రుడెన్నయునొసగు “పర్జన్యదన్న సంభవః”
 కాస్త్రము యని.

118 తదీయ అభిధానంబులు=ఆదంశమునకుం గల పేరులు.

119 ‘పదునెనిమిదివిద్యల భవుడేర్పరించె జగత్త్రయహితము సాంఘే’
 ఈ పదునెనిమిది విద్యల విభాగమున, అది మల్లోకములకు హిత
 మునాచరించు విధము ఈరీతి వెలియఁబడుచున్నది— ఋగ్వేదాది
 .....కాలుగు — ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము. సామవే
 దము. ఆధర్వణవేదము, నని. యాగములచే దేవతలఁ దృప్తులఁజేసి
 వారివలన సస్యాది సంపదలను బడయవలయును. అట్టియాగ
 ప్రవర్తకముగు ఋత్విగ్గణమప్రివిధము.

అధ్యక్ష్యగణము, హోతృగణము, ఉద్ధాతృగణము, నని.
 ఇందాధ్యక్షగణము పూర్వాంగ ఉత్తరాంగ రూపముగు యాగము
 ను తత్సంస్కారములు మొదలగు క్రియల నిర్వర్తించునది. క్షరలకు
 వినియోజకముగు మంత్రియు యజాస్సు. యజ్ఞాగములకు దేవతల
 స్తోత్రములచే నాహ్వానించు నది హోతృగణము. ఈగణమునకు
 స్తోత్రోపయోగములగు హోక్తములుగలది ఋగ్వేదము. అదేవ
 తల సామగానములచే సంతుష్టులజేయు కార్యము ఉద్ధాతృగణము
 వారలది. వారలకుగావ్హము వామవేదము. మొట్టమొదటి,
 ము. ము. వేదములు సహభావమున కరోపయోగులై త్రోగ్ధామనో

ప్రసిద్ధిపడనినవి, ఇంక నధగ్యజానేదమున నాభిచారిక కర్మయు
 ఉన్నది సాధనముగు మంత్రశాస్త్రము ప్రతిపాదింపబడి యాత
 లు లోపకార్యమైనవి.

కల్పగుణైవ యంగంబులాలు—శిక్ష, వ్యాకరణము, ఛం
 దస్సు, నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము, నలి.

ఇవి వేదమున కంగములని కెప్పబడుటచే నవియవికి యవయవము
 లనలే నివి యంగముగు వేదమున కుపకారకములని వేలియబడు
 చున్నవి.

వజ్రోత్పత్తిని వజ్రోచ్ఛ్వాసనియమములను బోధించునదియై శిక్ష,
 యంగములైన పదముల నియమపూర్వకముగ వెలుపునదియై
 వ్యాకరణము, పదసముదాయరూపముగు వాక్యోత్పత్తికపై పాద
 నియమములఁ బ్రతిపాది చునదియై . ఛందస్సు, ను వేదశబ్దాంగము
 లై వెలయుచున్నవి.

నిష్ప్రసృతైదిక పద్యాప్రకాశకమై నిరుక్తము, వేదవిహిత
 క్రయానాతము నాచరించుటకు యోగ్యముగు కాలనిరూపణాదు
 లచే జ్యోతిషము వేదార్థవిశేష ప్రకాశకమై కర్మాచరణ విధాన
 మును బోధించుచు కల్పము, ను వేదార్థాంగములై తనరార్యచున్న
 యవి. ఇవివేద వేదాంగములు పది.

“పురాణంబులనియును నొకవిద్య భర్తృవిదులు నెప్పొడు
 కాస్త్రవితితీయంతియు నొక విద్య— వేదము విధి, యర్థవాదము
 నని సామాన్యముగా చెందు తెజఁగుల విభాగార్హమైయున్నవి,
 అందు మొదటి భాగము కర్తవ్యాకర్తవ్యముల వెలుపును విహిత
 కర్మములందు పురుషుండు ప్రవృత్తుఁడుగుటకు కష్టప్రాశస్త్యమును,

చెడ్డపనులనుండి మరలుటకు వాని దుష్ఫలమును, బోధించునది
రెండవ భాగము. విధి యాపపదార్థమును విపులీకరింపునది ధర్మ
విదులు సెప్పేడి ధర్మశాస్త్రము. అరవాద గతాగ్రమును తేట
తెల్లముగా చెబుచునది పురాణము.

సర్వస్వాయనిస్తరంబు దానొక్కటి — దీని తర్కశాస్త్రం
మని వ్యవహరింతురు. ఇదియు క్తిప్రతిపాదకము. సర్వవాదములకు
యుక్తులందు లభింపఁగలవు.

మీమాంసదానొక్కటి వేదసిద్ధాంతములను తదను కూల
యుక్తులచే ప్రతిపాదించు శాస్త్రము. కర్మబ్రహ్మప్రతిపాదకమైన
వేదము పూర్వకొండ, మత్తరకొండనును విభాగము ననుసరించి
నిదియు పూర్వమీమాంస ఉత్తిరమీమాంస (వేదాంతము) యని
రెండు విధములుగా వాడఁబడుచున్నది.

వైద్య-అయుర్వేదము కోదండ - ధనుర్వేదము, గాంధ
ర్వము, అర్థశాస్త్రము ననునివి నాలుగు. (18 మొత్తము)

124 అనయము = ఎల్లప్పుడు. కేర్పుకొమమునక = అతిశయమగు భోగ
ము చేత, క్రొగుక = నశించును.

129 ధవదీయ సభ యొప్పునకు - మయుండొసఁగిన సభయందమునకు

158 అసలసలక = (ద్విరుక్తమయిన అసపదము) అశ గలవాడనై, మృగ
యావ్యాసక్తుడం = వేటయందు రుచిగలవాడు.

161 ఉదిలకొనక = దిగులొందక.

164 తదీయ బాలికత్వముజ్యేష్ఠక = అరాజయొక్క మూర్ఖత్వచేత

169 అసపజ్జ = అశాసమీపము

171 చెట్టిదంపు వెరవు = కినినోపాయము, సాకతము = అశ్రుహము.

రాజు కేవల కౌశిన్యమునకు మార్దవమునకు రాజ్యసదంప
బొంద సాధ్యపడదు. ప్రజనోవ్యని యజ్ఞపాలనచే మెలఁకువతో
దాని బొందవలెను.

- 182 ప్రభువు = పురుగు.
- 189 జడ నిధి = సముద్రము, బియ్యనక్క = మెల్లగా
- 190 అంబుప్రోతః జనిత అధ్యయ పథమునక = రీతిబాలుచే నిర్భయముగ
నున్న మార్గమున.
- 193 ఊతెలు = చేపలనుపట్టు సాధనములు: ఎత్తెత్తె = వలల చేతను,
కరములక = చేతుల చేతను, కరము = మిక్కిలి.
- 208 లాఁగ = బిలిము, మహాజము = చెట్టు; ఎర = రక్తము.
- 209 ఉలూకము = గుడ్డగూబ, నమలము = ముంగిస.
- 212 కడఁకక = పూనికతో, కృతఘ్నత = చేసిన మేలు మఱచుట.
- 229 దీమములు = బలవంతమైన జంతువులబట్టుకొనుటకై పెంచబడిన
పశుపక్ష్యాది జంతువులు.
- 280 వాతికి గరము = నోటియందలివిషము.
- 281 ఉద్గతవికారీభూతస్తై = వికారము జెందినదై.
- 288 బలవంతుడగు శత్రునివలనఁబ్రయోజనము గలుగుటచే వానితో
సఖ్యము చేయవలసివచ్చినను కార్యము తీతినవెంటనే వాని సాంగ
త్యము విడచియుండుట మరిచిది. అట్లుచేయనిచో నంతయున కీడు
వాటిల్లనని శుక్రసితి.
- 299 నమ్మఁదగిన వారినైనను నమ్మినటుల యుండి నమ్మకయే శిక్ష
వారు విశ్వసింపునటుల యుండుటసితి. 'నమ్మినమ్మక మిత్తుకొ
పసులు గొనునది' యని ద్వితీయాశ్వాసమున వివిషయము సామా
న్యముగా చెప్పఁబడినది.

- 246 పలుపగలచలని యాపద నొలంగు నుపాయమును పరితుడను
 మూషికచరితమువల చనుహీనతగుడైన శత్రువు నైన వాశ్రయించి
 కౌర్యము నెరవేర్చుకొను చూగము రోమశుడను మార్జానము
 వలనను శాలినికొనలెనని భా.
- 245 చతురకాషిణి= ఇంపుగాబలుకునది, పూజనియను నొకళారికి =
 గోరువంకపక్షి, అర్థిలిక=ప్రేమముతో. అ+దారకుండు=పిల్ల
 వాడు.
- 257 తనదూమివాక్రమించినవానియందు దాయాదియందు మాటలయం
 దు అడువావిషయమునను ఆపకౌగముచేసిన వానియందును పగ
 జనించును. విరోధమున కీయైదు మార్గములు.
- 268 కోపము ప్రస్తుతము చల్లనిమాటలచే గప్పబడినను సమయమున
 నది వెలువడును. సముద్రమున బడబాగ్ని నిటియందు దాగి చల్ల
 రక వెలుపలికి బెలియరాకనుండుచు నొక్కపరి బయలుపడుచు
 న్నది గదా.
- 268 వికచముఖుండు=ప్రకౌశించుచున్న మోముగలవాడు. ఏడ్వ =
 హృదయము, తనశత్రులకు హితులగువారికి మాటలు రుచికరము
 లగు వాని జెప్పచు హృదయమున కాత్మన్యము నహింపవలెనని భా.
- 276 అప్ప- అగ్ని-పగ- తెగతీర్చక-ఆర్చక- తెగటార్చక- క్రమాన్య
 యము.
- 277 మృశువు=మెత్తంగనము; ఖరము=తీక్షణమైనది.
- 278 అవగ్రహ అదిదురితంబులు=తొమ్మము మొదలగు పాపములు.
- 280 కర్షనము=కృషి (వ్యవసాయము)
- 288 సాగ మేయము=కుక్క కేలు=హస్తము

289 చంద్రాడు=మాంసము. ఏక=నేను. విభావముచుక=జన్మి.

294 ఈశ్వరుడు బ్రాహ్మణమాంసముండినది

వాతాపి. ఇల్వలుడు- ఆనువారు రాక్షసులు సోదరులు గలరు. వాహికయరద్యమున నివసించుచుండిరి. అచటికి వచ్చిన బ్రాహ్మణుల సాదరముగ పిలిచి అతిథి పూజలజేసి వారిలో నిల్వలుడు మేషాకారముగానున్న వాతాపిమాంసమువండి దానగూడిన క్రాంత్యోజనముచే వాఘాసురుల సంతృప్తులజేసివాతాపి ! కమ్మనిపించును. వాతాపిబ్రాహ్మణగర్భము భేదించుకొని వెడలి రాగా వారు మృతినొందుదురు. తరువాత వారిరువురుకలసి యా బ్రాహ్మణమాంసము తినెదరు. ఈవిధమునన నేకుల హింసించుచుండిరి. ఇట్లుండి నొకప్పుడెగ్గుత్తుండచుటకు వచ్చెను. ఇల్వలుడు ఈపూర్వాచారప్రకారము భోజనముచే సంతృప్తులజేసివాతాపినిపిలవనగ్గుత్తుడు వాడు జీర్ణమగును గాని రానేరడని చెప్పెను. అంతి ఇల్వలుడు కోపించి వాని గూడతన తేజస్సుచే శివులముగావించెను. అాకోపకారమునకై యగ్గుత్తుడు రాక్షసమాంసము దినినను నోషయుక్తుడు కాడయ్యెనని తాత్పర్యము.

297 వాహిత్య=వాహరయము. బ్రాహ్మణతా, విద్యత, ఆశ్రయలు=బ్రహ్మతేజమునకు, పాండిత్యమునకును సానము, దానికి ... లేదు. ఈరెంటివలనను అాకోపకారముగలుగ గలదు. పహాపకారమునకై చేయుపాపము నిష్క్రమిచే భోగొట్టుకొనవర్ష మగుటచే నని భా.

303 మరపిజనస్తుత్యము=పండితులచే గొనియాడదగినది.

305 దనుజమర్క=రాక్షసులకుమర్త శ్రుకౌచార్యులు.

307 కాన=అడవి, బిగిలి=భయమునొంది. ఇట్లుండి=ప్రవాహముదాటి

- మిఱుకొక=ఎత్తి గుచోట, వినస్పతి=గొప్పస్పతి ము (వనమునకుపతి)
 నొంపమైయున్నదానికొక = గుబురుగానున్నదాని, పెజ్జ=పడక.
 309 కొటరము=చెట్టుతోట, కి పోతము=పావురము
 311 అతిశయ=స్త్రీ, గెలిచితి జమునికొక — భర్తనుసంతుష్టుని జేసిననాడు
 పుణ్యలోకములు గలుగగలవు గానయముని బాధనతిప్పించు కొన
 గలిగితినిని సంతోషించెను.
 314 విహగము=పక్షి. లుబధపడు=బోయవారడు
 316 ప్రతున్నములు=మిక్కిలివ్యభివృద్ధిబడినవి.
 317 పులతల=కట్టెచిత్తర, ఇంగలము=నిప్పు.
 318 తనుకంగా జేసి=తపి-పడజేసి, నెమ్మి=ప్రేమ.
 319 గువ్వ=పావురము. అనలకిభాకలాపమునకొక=అగ్ని జ్వాలితయొక్క
 సమాహమునందు.
 323 ఎలగొని=ప్రదక్షిణముచేసి, మాన్పడియుండెకొక = నిశ్చేష్టితుండై
 యుండెను.
 325 పులుగు=పక్షి, తలపకొచ్చినకొక=యోచింపరా
 328 పక్షిని హతినాథనములు = పక్షులబట్టినట్టి పకరణములు
 329 ఎలుగు=గొరతు, రాలుపడకొక=నొవ్వుగా, అశ్రుజలతరంగిత
 అన్య=కన్నీటిచే దడుపబడిన ముఖముగలదియై పలవించెకొక =
 దుఃఖించెను.
 332 విరులు=శ్రుష్టుములు, క్రేడలకు=పాగ్నములకు మావిమోకలకొక,
 ఎలతీడలకొక=మామిడి మొలకలచేతను, లేత తీగలచేతను. ననీతో
 డకొక=ప్రీతితో, అలకు=ప్రకాశించుచున్న, నెత్తమ్మల కతిమిన్=

అందమైన కమలములు గలగుటచే (నెటి+తమ్మి=నెత్తమ్మి. నెన్న
డాదులన్ నెటిదగు, ప్రాధ సుధ) దిగ్గియల=నడబావుల

357 వీలన్=విలాసముచే మూరిబోన్=అతిశయించునట్టి అస్పరలేమ
పిండు=అప్పుర స్త్రీ సమాహము. బలసి=చుట్టుకొం.

362 తెలివిలేనివాడు కూడనపనులుచేసి తరువాత దుఃఖించు
చుండును. జ్ఞానవంతుడుచోషములబాపిశొను సామర్థ్యము కలిగి
యుండుగాన నొకప్పుడు చ్యుఖమునొందడు.
అకులప్రజ్ఞాసామంత ఆయాధుఁడు=సాటిలేని బుద్ధియనెడి పర్వ
తము నెక్కినవాడు.

366 ఏవు పాపమువలన భయమునందినవాడవై నన్నొక్కవిషయము
నడుగుచున్నాడవు. నామనస్సు భర్తృప్రణామైవదిగాన ఏతెలంపుల
దూరకున్నది.

360 ఆదరమేదుర అవిలోకనము=మిక్కిలి ప్రేమతోఁగూడిన చూపు.

363 బుద్ధిపూర్వకముగాజేయని పాపము దొడరినచో దరువాత యథా

364 క్షమగా పశ్చాత్తాపము నొందినవాడై ఇంకమీఁద నవిధమున
చేయనని నిశ్చయముకలిగి బుద్ధిపూర్వక పుణ్యకార్యములజేసిన
నబుద్ధిపూర్వక పాపము నశించునని భా.

392 డబ్బాటు=ఆకస్మికము, మెక మెకపడితి=గర్వపడితివి.

417 సమత=సర్వభూతములందుసమానప్రేమకలిగియుండుట. దమము=
ఇందియునిగ్రహము తితిక్ష=ఓర్పు అమత్సరము = ద్వేషములేకుం
డుట. హి=సిగ్గు. భృతి=ధైర్యము అననూయ=మేలోడ్చుట.

426 గృళిసుండు = ఘాతకుండు అఱు, కలుగుజనుకంటెను = కామ;
కోభ, లోభ, మోహ, మద, మాత్సర్యములను ఆవిష్కర్షణములు

గలవానికంటె, కేతు=వైద్యవాఁడు, అంశప్రదేశ=...ధరణీవలయా
అంశప్రదేశ=భుజములపై, అశిశ=బెలుగుచున్న. ఉత్తరీక=...
కిలోభూషణముగా తేయబడిన. ధరణీవలయా = భూచక్రముకల
వాఁడా.

427 కుజనుడు=కుర్బార్గుడు, చుట్టములు, తిలోకింపక, మేలు, ఆసు
గ్గవించు. అదియొ నృకంసాశీలము = ఘాతమని ధర్మము. పంచి
కుడుచునతెడు = తినిపన్నవరకు పంపుటలకిచ్చి తానెరుగించు
వాడు.

430 క్రియాశేషయోగదానాయులు = కర్మశూన్యకై వలయుదానములు
మొదలగువానిని వెలపగనలయుక=పూర్తిచేయవలెను.

435 అవృతము, విద్య, ఆనునివి లోకోపకారకములుగాన విషమునుండి
యమృతిమును విచక్షమనివలన విద్యులు గ్రహింపవగునని తా.
ఈతైధర్మము లాపద్విషయకములని గ్రహింపవలెను.

443 ఉల్కము=అగ్నికణము. ఉరిలెక = రాలెను.

449 నిస్త్రీంశము=భిక్షము.

457 ధర్మార్థములఁజేయు పరిష్కరాక్రమములుగాన వివి సమానములు.
వీనిలో నర్థము కౌముదునకు సాధనము. ఆర్థమువలనజనించుఫలము
కౌముదు, కౌన ఆర్థముర్తమనునీ నీరల యుభైప్రాయము.

ధర్మార్థకౌముదుల తెలుగుగఁజేంగింపుమన ధీఘ్నుడు రాజ
ధర్మప్రకరణమున నర్థమునకు ప్రాణాన్యముచెచ్చి ధర్మరతిచేసర్థము
సంపాదించబడవలయునని ధర్మము ప్రధానమును విషయము
నూచించినాడు. ఇదియ దిదురవాక్యమువలనను ముందుచెప్పఁ
బోవు ధర్మజానిమాటలచేతను ధర్మప్రాణాన్యము సిద్ధాంతికిరింపఁ
బడినది.

- 460 అశి=కు=మైద అలయ=పుష్పములందు తు మైద పుష్పములోని
మకరందమును సంపూర్ణముగా ననుభవించినవిధమున మనుజుడు
భోగముల ననుభవింపవలయును. ఇటుగానిచో గింజపట్టక యెం
డిన పైరువలె వ్యర్థమగునని భా.
- 464 అతతవర్గత్రయ సంజాతమనోదుఃఖభారసహందగుకంటెక్ =
విస్తారమగు ధర్మార్థకౌమములచేబుట్టిన మనోదుఃఖముల నోర్చి
యుండుటకంటె.
- 466 ధర్మమువలన సుఖము అర్థమువలన దుఃఖము కౌమమువలన
మదము, దీనభావము కలుగకయుండుట మోక్షమును కలిగి
చును,
కీలుకొనక=వహింపక పొరపొచ్చెములై చనక=తగులుచు విడ
చుచు నుండగా.
- 469 శకుండు=మృగము పంద=పిణికివాడు. కృతఘ్నుడు = చేసిన
మేలు మరచివాడు.
- 473 బేహరము=వ్యాపారము. గిరిగహనదుర్గము=కొండలచే నడిపు
లచే పోవుటకుపీలుకొనిది.
- 472 సాతు=జనసమూహము.
- 475 కాండికిమండై=భయము చే పరుగిడినవాడై కలన=ప్రక్కన.
- 478 బకము, కొక్కర=కొంగ.
- 493 రాజధర్మ్యుడనునది కొంగపేరు, అనుగలము=అనుకూలము.
- 503 నిచ్చలక=ఎల్లప్పుడు లేపకడ=ఉదయకాలము. తులవ = దుర్మ
గుడు. పొచ్చెము=కపటము.
- 505 పయిమెయి=అతివేగముగా పారిగొని=చంపి,

- 503 కుక్కపదుపు=కుక్కలగుంపు (పదుపు-సజాతీయ సమాహము)
- 512 పురపురక, పామకచుక = మిక్కిలి దుఃఖించుచు కరకము = దొక్క, నెయ్యదు=న్నేహితులు.
- 517 సుగభి=గోవు నర్మిలి=ప్రేమ క్రేపు=మాడ=సాద=చితి.
- 525 విచారింపఁగా మిత్రద్రోహము కృతఘ్నుతకంటె - మిథుల పాప జనకము. మిత్రులనైనను మిత్రద్రోహిత్వఘ్నుడు అను వీరల విరోధము కల్పించుకొనియైనను విడువవలయునని భా.

ఈ త్రమమలజాడై సుగుణాయత్తుడైన మిత్రునిచెంత చేరవలయును. అట్టి సన్నిత్రునిబొందిన శుభము చేహును. రాజధర్మోపదేశమున నమ్మకునికి మేలనుట శత్రుహితాచరణ పరాయణులై నిబిడసఖ్యము నాచరించువారు రాజ్యతంత్రములలో పాల్గొను దురుగాన యేకాగ్రమనస్కుడై తానాలోచించి మెలఁగవలయునని బోధించుటకని యెఱుంగదగును. మైత్రివలన రామసుగ్రీవాదులు పరస్పరసహాయముగలవారలై యతులమయిన లాభము బడసిరి. సన్నిత్రుని సంపాదించిన సర్వము పాధ్యమగుననునది పై నాడీజంఘుని యితహాసమువలన తెలియవచ్చెను. కాన మిత్రద్రోహ మధికపాతకము. సుగుణసంపన్నుడగు మిత్రునిబడయుట శుభావహమని భావము.

తృతీయాశ్వాసము.

సంపూర్ణము.

వాంత్రివర్షము—వత్సరాభిషేకము.

ల ఘ్న వి వ రణ ము.

ఇంతవఱకు రాజభర్తృములు బహుప్రకారముల వివరింపఁబడెను. రాజభర్తృనందనమును ప్రాయుంబుది రాజభర్తృములవిశదముగా నెఱింగితి, నికలిజనములకు పరమ హితమగు భర్తృమును తెలుపజేయని యడిగెను. అంత పితామహుండగు భీష్మచార్యుండు సర్వవర్తములు హితకరములు, ఫలచింతముకాని భర్తృమొందును లేదు. మోక్ష ముత్తిమమని తత్త్వజ్ఞులు చెప్పెదడు. అనిచెప్పి తత్త్వ విమలగు పూర్వాచార్యుల సంవాదముల ప్రమాణీకరింపుచు నితి హాసముల నుదహరింపుచు మోక్షభర్తృముల వశేకలెఱంగుల విశద పరచెను. ఈసందర్భవిశమున బోధింపబడిన వ్రతనియమములు విష్ణుచంద్రప్రభావము మొదలగువిషయము లనేకము లీయాత్వా నమున బొందుపఱుచఁబడినవి.

- 3 ఉజ్వలవిగుత్తే శోభనప్రకాశించునట్టియు, వ్యాపించునట్టియు ఆగు తేజస్సు అ నెడి భవసుకలవాఁడా.
- 4 సమాదరసమృద్ధియు ఆగుచుకా=ప్రీతిచే నొప్పిన మనస్సుకల వాఁడగుచు.
- 6 ఆయమహితా=మనఃసుఖములచే నొప్పవఁడా
- 8 ననటకా=శోకమును. ఎనరందగునే=గుణభగవదగునా.
- 10 సచీవ్రవాహమున నెచటనుండియో నచ్చిన రెండుకొవ్వములు కలయును. కొలఁదికొలములో విడిచిడి పోవును. కానివానికలయికకు దగిన సంబంధమేమియు కాన్పింపదు. అవిభముననే పితృపుత్రా

మల సంబంధముగూడ నెఱుంగదగినది.

- 12 పరుణిమేయిక = క్రమముగా.
సుఖదుఃఖము లొకటియైన పిదప నొకటి క్రమముగా నగునిపొందుచుండును. కేవలసుఖముగాని కేవలదుఃఖముగాని పొందబడదు. అటుల క్రమప్రాప్తములగు సుఖ దుఃఖముల విషయమై వివేకభేద మోదముల నందరాదని భావము.
- 13 ఇయ్యది నాదియను గాదాభిమానమే లోకమునకు కారణమని భావము.
- 14 జ్ఞానియై సన్మార్గప్రవర్తకుడగువాడు గూడ పూర్వజన్మార్జితమగు కర్మఫలము ననుభవించి తీరవలయును. చైతన్యముకలిగి యుండుటయే అపుడు కర్తవ్యము.
- 17 వేమటగుడు = పిచ్చివాననగుచు. చదురు = నేర్పు.
- 20 భూతక్షయ ఆవహంబు = ప్రాణులకు నాశము కలుగజేయునట్టి. అతిక్రాంతంబగుచున్నయది = సమీపించుచున్నది.
- 21 మేధావివరండు = బుద్ధిమంతులలో శ్రేష్ఠుండు. భీరతతలకొల్పి = చైతన్యముబూని.
- 22 ఇవిరెడు నీటిమీనవుకొవె=ఇంకుచున్న నీటిలోని చేపవంటి వాడుగదా.
- 25 మృత్యువుపట్టు = మృత్యువునకు వాసస్థానము. ఆమరగృహము = ముక్తలకు నివాసప్రదేశము. నెట్టనక=చక్కగా.
- 26 అమృతములన సత్యము, మృత్యువువలన మోహము, నని క్రమాన్వయము. సత్యమునన=అమృతమువలన.
- 27 పుత్రునివలన పుం అనెడి నరకమునుండి తప్పికొని సద్గతిబడయవచ్చుననియు, పితృబుణము దీనుననియు శాస్త్రము చెప్పుచున్నది.

కొని మేధావి యీమార్గమువాటి న్వస్వరూపమును బ్రహ్మనుగా తెలిసికొని ప్రపంచమునంతయు నభేదముగా దృష్టిగోచరము చేసికొను చున్నవాడు. అందువలన నావ్యయాపము నే చెలిసికొనిన యెడ పరమపుగుహార్థము మోక్షము ప్రాప్తించుచుండ ప్రజవలన గలుగు నేలునదగ్గతతో నాకు బనిలేదని చెప్పుచున్నాడు.

- 28 పశువు సాధనముగాగొని చేయు యజ్ఞములవలన సాధింపబడునవి స్వర్గాదులైన ఆనుభోగ్యపదార్థములు. అవి యీకర్మ పుణ్యక్షయమున నశించునవికొని నిత్యములుకొనేరవు. వాఙ్మనస్సుల నియమముచే జేయుచు తపోరూపమైన యీయాగమువలన నిత్యమైన మోక్షము సాధింప వలగుచున్నది. కనుక పశుహింసాత్మకమైన బహిర్యాగములవలన యాత్మయజ్ఞముల నొనరింపవలయునని మేధావి (పుత్రుని) యుపదేశము.

ఈపితృపుత్ర సంవాదమున వీరిలో పుత్రుడు పూర్వజన్మార్జిత కర్మవిశేషమున నిజన్మమున పుట్టుకతోడనే దృఢమైన వైరాగ్యము కలవాడు గాన కేవలమోక్షమున కున్నతమార్గముల జూపుచున్నాడు. తండ్రి అట్టిఅధికారి కానందున నిష్కామకర్తాచరణుడై దాన చిత్త శుద్ధి కలుగజేసికొని క్రమముగా ముక్తి సంపాదించవలెనని చెప్పుచున్నాడు. వీరిరువురి సంగభాషణమునలనను అధికారి భేదముచే మార్గద్వయము బోధితమగుచున్నది. ఫలముగోరక కర్మల నాచరించువాడు బ్రహ్మను సాక్షాత్కరించుకొనునని ముస్తుందీయాశ్వాసముననే నిరూపింపఁ బడుచున్నది.

- 29 మానసవికృతులు=మనస్సునకుం గల వికారములు. ఏకాంత గుహారాముడవై=నిర్మలమైన హృదయమను గుహాయందు సంచరించుచున్నవాడవై. నిరువేదకుటు=నిస్వరూపమును చెలిసికొనుట.

- 32 శాంతిపరామితుండు=మోక్షమునం దాసక్తిగలవాఁడు.
- 34 దనుకఁగళ్ల=పొందగా. శిఖ=అగ్ని.
- 38 అధనతాజనిత అధీనత్వము=వ్రాచిద్రవ్యముచే బుట్టిన స్వాతంత్ర్యము.
- 40 గుజ్జదోయి = పొట్టియొద్దుల జంటను, జట్టికొని=కొని లంకించి = పలుపుతో పెనవైచి. గనపలొట్టెనుఁగువై=పెద్ద ఒంటెమీఁద.
- 43 అర్థక్రియావిశారద భంగుల్=భనము నార్జించు వ్యాపారమునందలి నైపుణ్యపు రీతులు. ఉరవు=ఉచితము. (తగినది)
- 51 ఆలముదు=వ్యాపించుచున్నది. అగాధరసాతలభంగి=లోతైన పాతాళమునంటి రీతిగఁబడి. బచ్చెనరూపు పోకులక=బొమ్మ నాడించి నటుల.
- 55 రూపునెడుట విషాదమును, సంపన్నులై యునికి మోదమునని క్రమాన్వయము.
- 59 పిఠ్యాకము=తెలికపిండి.
- 62 పిరువెట్టి=అనాదరణముచేసి. నిశ్చలమనస్కుఁడై జనన మరణముల లక్ష్యమునేయక కామము గలవారలను పరిహసింపుచు కలిమి లేకులు సమానములుగా నెంచుట యజగరత్రయము (అజగరుని వ్రతము వంటి వ్రతము).
- 63 విధాతృ సంప్రయుక్త భంగిణ=బ్రహ్మచే విధింపఁబడిన రీతిగా.
- 66 వృజిన, ధయ, మన్య, శోకముల=పాపము, ధయము, శోపము, దుఃఖము.
- 69 తత్ ఆవమాన దూయమాన మానసుండు=ఆవమానముచే పరితపించుచున్న మనస్సుకలవాఁడయి. స్వగాలము=నక్క.
- పురుషుఁడు తనదురీతిములనలన కలుపువెంట కలుపును ధయమువెంట

భయమును నొందుచు నెడతెగని యాపదలచే నీడింపబడు చుండును.

74 ఈవిధమున సకృతి సుఖములవెంట సుఖమును బడయును.

75 పులుగులలోకం=పక్షులలో. పూత్యం డకములు=వాసనగల గ్రుడ్లు. పొల్లుబుబోలె=తరకలవలె.

77 నిష్ప్రయత్నకలిత ఉద్యాతిక=ప్రయత్నము లేకయే పొందబడిన పుట్టుక కలవియై.

78 చదలక=అకాశమునందు.

79 నినుచును=నిండించుకొనుచు.

81 అవ్యయుఁడు = నృద్దిత్యములు లేనివాఁడు. అనంతఁడు=నాశము లేనివాఁడు.

83 అస్థులు=ఎముకలు. సిరలు=నాడులు. విష్ణుతను భూతంబైన=విష్ణువునకు శరీరమైన, ఆప్రమేయంబు=ఇంతయని కొలుచుటకు వీలుకానిది.

84 అది, నాక=మూచుపుట్టినది యనుటకు.

జలములో కమలము పుట్టుట ప్రసిద్ధము. కమలమున కుత్సతి పానమగుజలము బ్రహ్మవలన పుట్టినది. బ్రహ్మవలన బుట్టిన యుదకమునందు ద్భవమైన కమలము, బ్రహ్మపుట్టుకకలుల కౌరణమయ్యెనని భరద్వాజుని సంశయము. గగనమూర్తిమగు=అకసముతలగాగల (అకాశము తాఁచుచున్నదనుట).

88 అశనిస్థోషంబుక=పిడుగుయొక్క ధ్వని, నిదాఘంబుసోకునక=ఎండతాఁచుచుచేత. చాఁగెడు=చిగిరించి కొమ్మలుసాగుట. పాదపసంజ్ఞబరగుక = పాదముచే పానముసేయునది యను జేరుచే నొప్పును. పాదజిహ్వలక=నేళ్ళనియెడి నాలుకలచే.

తెద్రుపు కేదంబు = వృక్ష శాస్త్రము

పిడుగు చప్పుడు చే వృక్షములు చిగురించుట పుష్పించుట మొదలగునవి గలుగును. ఇయ్యది వృక్షమునందలి యాకాశ స్వభావమువలన జనించుచున్నది. ఆకాశమునకు శబ్దము గుణము. అటులనే యెండువేడిమికి వృక్షములు కాదుట వాయుధర్మము. తీగలు కొమ్మలు వ్యాపించుట తేజోస్థము. వేళ్లనెడి నాలుకచే ఏటిని ద్రావుట జలశక్తి. పుష్పములు పూపములు మున్నగువాని వానలం గొనుట పృథ్విధర్మము (ఇయ్యది దోహదమున సంభవించును) ఈ విధముగ పంచదూతముల ధర్మములు వృక్షములందు కానఁబడుచున్నవిగాననవియు పంచభూతాత్మకములనియెఱుంగదగుననిభావము.

91 వివయములు:— శబ్దస్పర్శరూప రసగంధములు. ఇంద్రియములు = త్వక్-చక్షుస్సు-శ్రోత్రము- జిహ్వ- ప్రాణము- అనునైదుజ్ఞానేంద్రియములు = వాస్కు- సాణి- పాదము- పాయువు, ఉపస్థ-లను కర్మేంద్రియములైదు. నువగును కొందఱు ఇంద్రియమని చెప్పుదురు. కొందఱంగీకరింపరు. కాన నిటు మనస్సు వేఱుగా గ్రహింపఁబడినది.

92 నిఖిలగాత్రవ్యాప్తత్వమహినుక్ = సమస్తశరీరములందు వ్యాపించుట యనుకొని. సమీర ఆనూత్రిణమునక = వాయుసంబంధమువలన. గోశ్రమునై = కలముగలవాడై.

93 సత్త్వాది గుణత్రయ పితృతీకి = సత్త్వరజస్తమో గుణములయొక్క వికారమునకు. ఆత్మతీతం దై = విలక్షణమై విగతత్వంబునకుక = విడుదలకు (ఆనగాముక్తికి) నెలవు = స్థానము.

94 నూత్నవిమలబుద్ధక = నూత్నమై సమృద్ధిపరక రాస్థిమస్థా నాదులచే శుద్ధమైన అంతఃకణః. పరమగుళిముక = ముక్తిని.

100 ఆన్మతంబుచేతక = అబద్ధముయొక్క పనిని.

- 102 మోహవిఘాత నియమములు = మోహమును నాశముజేయునట్టి
వ్రతములు.
- 103 ఒలయు = కలుగునట్టి. గాఢతోదకశోకాచులు = మిక్కిలి బాధించు
శోకము మున్నగునవి.
- 107 త్రిషవణస్నానము = ప్రాతర్మహ్యాహ్న సాయంకాలములందు మూడు
మాడులు చేయు స్నానము. భాస్కర అనల సపర్య = సూర్య
అగ్నులపూజ.
- 110 కర్మధూమికర్మలవాచరించుటకు యోగ్యుడైన చోటు. అలో
కంబు భోగాస్పదము. అని అన్వయము.
- 114 వ్యవసితవచనములు = నిశ్చయింపబడినవాక్యములు. అవితతి బహు
చుఃఖనిలయము = ఎడబాటులేని చుఃఖములకు పానము.
- 115 విషయసుఖములందాసగలవారుకొని సుఖకరములగు యజ్ఞాదులను
చుఃఖకరమగు పరదారగనునాదికమును జేయరు. అటుల చేసిన
వారు భోగాస్పదములగు స్వర్గాదులను చుఃఖాస్పదములగు నరకా
దులను బొందుదురు. తుచ్ఛములగు వైషయిక సుఖములం దాస
లేక సంసార బంధమునుండి విడిపడదలంచువారి కీ పుణ్యపాప
మార్గములు రెండును నవసరములేమి ఈలోకములందు తిరుగక
ముక్తిని బడయుదురు.
- 117 పంచార్ద్రభావము ఒంది — చేతులు (2), పాదములు (2), ముఖ
ము, కలసి యైదు. ఈ యైదింటిని కడిగికొని.
- 124 మాయకు స్వరూపము సత్త్వరజస్తమోగుణములు. అందు రజస్తమో
గుణముల నడంచితేవలసత్త్వగుణసంపన్నుడైనచి సత్త్వ రూపమై
నపరమాత్మవిషయకజ్ఞానము కలిగినపిదప అసత్త్వ గుణమునుగూ
డవదలి స్వచ్ఛమైన జ్ఞానస్వరూపుడగును.
- 127 మేఘమునందలి నేలుపువలెను తామరాకునందలి నీటిబిందువులె
ను మనస్సు మిక్కిలి చంచలమైనది. కాననుననునేకాగ్రముగ

- నుంచుటకు యత్నము చేయవలెను- మనస్సునకు వాయుగమనమే
గమనముగాన వాయు నిరోధము ముఖ్యము- అది క్రమముగ
గాని సిద్ధింపదు- కావున సలసట నొందక విసువక యమనియ
మాదియొగముల నభ్యసింపఁగా జ్ఞానము వాయువిధంబున సతివేగ
ము నొందును. అంత కీముముగ జ్ఞానమభివృద్ధి నొందునని
భావము-
- 180 అత్యంత శౌచకాలియై=అతిశయమగు ఆచారముచే నొప్పువాఁడై
విరోకహర్షణాగాదికంబు=పోయిన దుఃఖముసంతోషము సక్తత
గలదియును-
- 133 సంహితాజపము=వేదజపము. విహితకీలతకా = శాస్త్రమునందు
జెప్పబడిన యాచారముతో-
- 139 గీటునంబుచ్చుచు=అనాదరమునేయుచు-
- 155 విలిచి=వెలయిచ్చికొని-
- 156 ముట్టంబట్టిన వాదుపుట్టిన=తీసికొను విషయమై తగవుపుట్టగా
- 166 మహాజ్యోతి ర్వాహిక్యతి = గొప్పయగ్ని జ్వాలవలె ప్రకాశించు
చున్నయాకారముగలవాఁడు. ప్రాదేశమాత్రుఁడు=చూపుడు వ్రేలి
ని బొటనవ్రేలిని చాచిపట్టిన కాలత ప్రాదేశమనంబడు. అంత
పరిమాణముకలవాఁడు. (లొడితడనుట)
- 174 ఉత్కృష్టమగు శాపరబ్రహ్మ రూపమైనవస్తువు జ్ఞానేంద్రియముల
లోనే దానికిని గోచరముగాదు. ఇంద్రియగోచరమగువిషయములు
శబ్దస్పర్శరూపరసగంధములలో నేదేనొక్కదాని కలిగియుండ
వలెను. ఈపరమార్థవస్తువు శబ్దస్పర్శరూపరసగంధ రహితమైన
దగుటచేనీంద్రియగోచరము కాదని భావము-
- 176 అలఘునిత్య బోధన బోధితి = గొప్పదైశాశ్వతమైన జ్ఞానమనెడి
తే నున్న, విగతజాడ్యమఁక = పోయినమాండ్యము గలవానినిగా

- 177 ప్రభువునకు మంత్రిబాలాయాకౌర్యముల నాయాచీకని వెలియజేయు
నటుల ఇంద్రియమును మనస్సును కలసి యాపరమాత్మకు క్రియల
గలుగజేయును. స్వయముగ క్రియారహితుడని తాత్పర్యము.
- 179 తర్హినకామఫిచిన. ఆలంగజేసి=శ్రమపరచి. విన్నగువునకా=
నైపుణ్యముతో, అగమోక్తమథనము = శాస్త్రవాక్యముల విమ
ర్శించుట.
- 181 ఓదము = ఏనుగునుపట్టుటకైజేయబడిన పల్లము, మృగము=లేడి,
ఝషము=చేప, నత్తులు=సమరులు.
- 183 ఆమవనకా=ఆమావాస్యయందు, మనసుగానని కలుచకా=మనస్సు
నై తెలిసికొనలేని నోషముచేతి.
- 185 బాగుగ చేదిన ఏటియందు యాపముగనుటకు యోగ్యమైనటుల
నిష్కామకర్మచే శుద్ధిచేసిన యంతఃకరణమునందాత్మను గనుటకు
వలనగును. మలినజలమునందు తనప్రతిబింబమును జూడని
తెలుగున శుద్ధముగాని యంతఃకరణమునందాత్మను జూడసమర్థు
డగుడు.
- 189 సమ్యక్జ్ఞానమునకుకా=బ్రాహ్మజ్ఞానమునకు, మోఱంగు తెఱంగు=
వంచనవేయుచేతి.
- 192 ఇట్టలముగకా = బాగుగా. సత్త్వరజస్తమోగుణములు మూడును
పెనవేసికొని యాత్మను జుట్టికొనియున్నవి. అవి విషయములందలి
వైరాగ్యమును కొడవలితో ఛేదించినంగాని తెగవని భావము.
- 204 ఇల=ధూమి. క్రియానిష్ఠాతత్వ వినోదనత్పవ్ణకా = కౌర్యమునందలి
నేర్పదనముయొక్క క్రిడయందలి ఆశచే.
- 211 రాజనక మంత్రులవసరమయినవిధముననన్ను ధ్యానించుటకుత్కృ
ప్తమైనశక్తి నిష్కలప్రళయినశ్రద్ధ యింద్రియజయము అవిశ్వా
కములని భా.

213 విశ్వోన్మసమగ్రవీర్యాది షడ్గుణైశ్వర్యసంపన్నుడని శైష్వనట్టియు
సమస్త చరాచర వ్రపంచమునందు నివసించువాడని చెల్లవునట్టియు
శబ్దములవరుసగ నుంచి చతుర్వీధికిఁ జేర్చిన నామంత్రమగునని తా.
చెరసి-చేరి.

222 యజ్ఞమునిదేవిష్ణు వారాధింపఁబడుచుండెనో అవిష్ణువునాకు ప్రస
న్నుడగుగాక. దేవతల నుద్దేశించి యగ్నిముఖమున హవిస్సును
త్యాగముచేయుట యాగమనఁబడును. విష్ణుస్వరూపులగు నాదేవ
తలను హవిస్సులచే నారాధింపునపుడు అధ్వర్యుఁడు ఆశ్రమఁడు
హోత్ర అనున ఋత్విక్కులు ప్రధానముగా శైష్వదగిన పదములు
గలవు. అముఖ్యపదములే నాలుగింట. రెంటు. అను పదములచే
నిట బేర్కొనఁబడినవి. చూడుఁడు.

నాలుగింటను ఆ క్రా వ య, (4) అను అధ్వర్యునిశ్రేష్ఠ రెం
డియు నాలుగింట ఆస్తు క్రా వట్, (4) అను ఆగ్నిధిశ్రేష్ఠ.
రెంట య జ. (2) అనెడి అధ్వర్యుఁడు హోత్రకిచ్చుచేష్ఠ. విదింట
యే య జా మ హే, (5) హోత్రయాజ్య. మఱియును రెంటు.
నా వట్ (2) అనెడి హోత్రయాజ్యాంతపదము. ఇట్టి యజ్ఞ
స్వరూపుడగు విభువుస్తోత్రము చేయఁబడుచున్నాఁడు.

223 పంచయజ్ఞాండు=బ్రహ్మ మనుష్య, భూత, దేవ, పితృ, యజ్ఞములు.

236 ఫలము నపేక్షింపక కర్మలజేయుచు క్రమముగ చిత్తశుద్ధిద్వార
మున జ్ఞానమునుపొంది జ్ఞానాన్నిచే కర్మల నశింపజేసి ద్వంద్వ
రహితులై యుండువారు నిన్ను తెలిసికొనెదరని భావము.

237 పరమాత్మను తెలిసికొని ముక్తులు కాగోరువారికి పాపకర్మముల

పలే పుణ్యకర్మలును బంధకములుగనుక రెంటిని నిరశించువారు నిన్ను తెలిసికొనెదరని భా.

242 ప్రాణము, మహిళా, జిహ్వ, ఉదకమునకా, దృక్కు, తేజంబునం గును, త్వక్కు, వాయువునను, శ్రోత్రము, అకాశమునకా అని యన్వయము.

కార్యము కారణమునందు లీనమగుట స్వభావివర్ధము. త్వక్చక్షు శ్రోత్ర జిహ్వ ప్రాణములకు అకాశాది పంచకము కారణము గాన వానియందు లీనము చెప్పబడినది.

243 పైపద్యమున పంచభూతకార్యములైన శ్రోత్రాదులు భూతపంచ కమునందు లయమగునని చెప్పబడినది. ఇపుడు పంచభూతాది కముక్రమముగా తమతమ కారణములందు లయమగునీతి జెప్ప బడుచున్నది. ఇంతవట్టును=జీనినన్నిటిని సడిసన్ను=ప్రసిద్ధమైన భూతతత్వాత్రయ=అపంచీకృత పంచభూతములు.

252 బారసి=ద్వాదశి.

258 అనిష్ఠమునిపతి = దేవర్షిశ్రేష్ఠుడగు నారదుడు.

268 ఆశాస్త్రములు వినినను తెలియజెప్పినను పరబ్రహ్మ స్వరూప మిట్టిదియని పరోక్షజ్ఞానము కలుగును. కాని యాశాస్త్రముల వలన నెఱిగిన పరమాత్మస్వరూపానుభవము దేవాదులకుఁ గూ డ దుస్సాధ్యము. నారాయణునకు మాత్రమా యపరోక్షానుభవ జ్ఞానము కలదని భా.

269 శకాదుఃఖ భేషజంబు = సమస్తమైన అపదలకు మందువంటిది అర్హగమ్యమైన = తెగినవారిచే పొందదగిన.

270 ప్రకృతి, పురుషసమేతత్వవిశేషమునన్ = అత్మతో గూడుటచే.

చైతన్యశక్తి = జానశక్తిని (పురుషునితో చైతరమున్న జడమని యర్థము) తజ్జాత=అప్రకృతివగున పుట్టినది. చిత్తున్=జ్ఞానమును.

- 78 మహదాదిక సప్తకము- బుద్ధి, అహంకారము, పంచభూతములు' అను నేడును, వికృతులు=వికారములు. ఈసప్తకము ప్రకృతుః లనునగు. అహంకారము బుద్ధివలన బుట్టినదిగాన బుద్ధి అహంకారమునకు ప్రకృతి. ఈవిధము తత్తత్తరమునకు పూర్వ పూర్వము ప్రకృతియని నెఱుంగదగినది.
ఉభయవిధఇంద్రియములు జ్ఞానేంద్రియక శ్రేణ్డ్రియములు విషయ పంచకము శబ్దాదులు. ఈపదియాలు వికృతుల మాత్రమే దీని సాంఖ్యలిట్లు చెప్పిరి.

శ్లో॥ మూలప్రకృతి రవికృతి ర్మహదాద్యాః ప్రకృతివికృతయస్సప్త
షోడశకశ్చవికారాః సప్రకృతిర్నవికృతిః పురుషః॥ అని.

- 285 అరణ్యమున సంచరించువానికి చూచుకొలదియు నింకను చూడ
లేనను కోరికపొడమినట్లు సంసారమును అరణ్యమున సంచరించు
వానికిగూడ నాయగణ్యమున సంచరింపవలయుననియే కుతూహ
లము కలుగుగాని బుద్ధి మరలదని భా.

286 తేవులఁజేసిన నద్దానిదొలగించుటకు వైద్యము నేయురీతి మోహ
మను తేవులఁడుపుటకు సత్యశౌచాదులను నాషడము నేవింప
వలెను.

287 బోధయుతులు = అశ్శిజ్ఞానపంపములు.

287 ఇంద్రదైత్యము = ఇంద్రఁడు దేవతగాగలది. సృజిము= మను
జుల కీర్తనము.

322 జీవుఁడు స్వప్నమునందు యింద్రియములు స్వాధీనములు గాక
యున్నను మూలదేహము గలిగినవానివలెను, విషయములు లేకు

న్ను శబ్దాది విషయముల ననుభవించువానిని లేను మెలగును. ఇది యంతయు మానసికవికారము. మనోగతి యెట్టిదియోనని విశిష్టము.

324 శరీరమున కిలనటగలుగుటచే నిండియుములు పరవశములగును-
అతియే నిద్ర- కలయన జాగ్రదవస్థలో యనుభూతములైనవిషయ
సంస్కారము- అందు విషయములులేకయే విషయములున్నటుల
భాసించును, అస్వప్నావస్థలోగూడ అత్మ సాక్షియైయుండును.

326 సుషుప్త్యవస్థలో ఏమాయాప్రపంచము లేనియుట్టుల నుండును-
అత్మ సాక్షియై యాయవస్థయందును బ్రకాశించును. ఇటులనే
స్వావస్థలయందును ప్రపంచము లేనియుట్టుల దోచుచు సాక్షియై
అత్మభాసించిన జ్ఞానమనబడును.

331 సత్త్వరజస్తమోగుణము లాత్మకు స్వకేనీద్ధములు కావని తా.

336 చాత్రపై=కొడవలియై- విక్రమిలక=పంచభూతములను. ప్రకృ
తిని మాయను. పురుషుని = అత్మను-

346 తివ్యక=అకర్షింపఁగా. ప్రయమగుట=వాశమగుట.

352 క్రియగక=తరచుగా పైరెండుపద్యములయందు నిపద్యమున
రజస్తమోగుణములన్యూనాధికభావము వలన గలుగు వికారములు
చేప్పబడినవి-

351 పైనవివరింపబడిన గుణత్రయమును అత్మతత్త్వమునందు లీనముచేసిన
యొడ సముద్రమునంగలసిన నులు వేరుగాకొన్నించనిరీతినియివి
యు అత్మకంటె భిన్నముగా కొన్నింపవు-

358 తోలు=మలుసును- కీలుకొననిక=తగుల్కొననియక.

368 ఏడనెడ=అప్పుడప్పుడు. సంజా=తిను. ఇప్పులములగు =ఈవిధ
ములగు.

- 389 సంయమినిరతుండు = ఇంద్రియనిగ్రహమునం దాసక్తికలవాఁడు
సమలోష్ఠకొంఁగఁడు = మంటిని బంగారముచు సమానముగా
జూచువాఁడు.
- 390 కనకమయయుూపము=బంగారముతోఁ జేయఁబడిన యూపస్తం
భము (యుూపస్తంభమనగా యాగీయపశువును బంధించుకంబము
ఉమ్మలము=దుఃఖము.
- 392 పొలుచు=ప్రత్యక్షము, రజ్జులువల్కుట=శ్వేద్యభౌషణములాడుట.
చుశ్చ్యవనుఁడు=ఇంద్రుఁడు, కన్నోటలేక=భయములేక=విరియు=
విడిపోవు,
- 400 కొఠినుఁడు=ఇంద్రుఁడు=నానార్థము=విశ్వామిత్రుఁడు, గుడ్లగూబ,
422 నిస్సంధ్రముడు=వేగిర పాటులేనివాఁడు వైమనస్యరహితుఁడు =
విరోధములేనివాఁడు.
- 430 సెగ్గింపన్=నిందింపగా, ఏటికి అని అవ్యయము.

చ తు ర్థా శ్చా స ము.
సమాప్తము.

తెనాలి అంధ్రముద్రాక్షర శాలయందు ముద్రింపబడియె.

త ప్పా ష్టక ల వట్ట క.

పేజి.	పంక్తి.	తప్పు.	బిప్పు.
17	18	శామాలమః	శాన్దాలము
62	10	పిలికిన	పలికిన
79	19	నిత్యంత	సత్యంత
99	14	నోతమా	నాతమా
”	”	నోష్ఠిం	గోష్ఠిం
144	14	నితండును	నతండును
161	20	జరంబులు	జరంబులు
171	16	ప్రముఖములు	ప్రముఖములు

—

Telugu Pocket Classics Series

ఆంధ్రగ్రంథమండలి

మాచిసుపేట, తెనాలి.

(స్థాపితము ౧౯౨౮.)

పురాణములు, ప్రబంధములు, కావ్యములు.

చక్కని అచ్చుతో, ముద్దలొలుకు క్యాలికో బైండుతో
మాసమున కొక సంపుటము వెలువడు చుండును.

నిబంధనలు.

1. ఇందు చందాదారులుగ చేరగోరువారు ప్రవేశపసుము
రు 0-4-0 లు చెల్లించవలెను.
2. ఇందు మాసమున కొకటిగ వెలువడుచుండు క్యాలికో
బైండుగల పత్రి సంపుటమును రు 0-11-0 లకు చం
దాదారులకు మాత్రమే రైజుడు ఏజంట్ల ద్వారాగాగాని,
వి. పి. గా గాని పంపుచుండుము. ఇతరులకు రు 1-0-0.
3. సంపుటము పంపుటకగు పోస్టేజి మొదలగు ఖర్చులను
చందాదారులే భరించవలెను.
4. ప్రస్తుత గ్రంథములు పీఠిక, లఘుటీక, విశేషాంశ సహి
తముగ ప్రచురింపబడుచున్నవి.

5. సంవత్సరచందా (అనగా ముందు ప్రకటింపబోవు గ్రంథముల చందా)ను చందాదారులు ముందుగా చెల్లింపవచ్చును.
6. ఇదివఱకు భాగవతము, భారతములోని ఆదిపంచకము యుద్ధపంచకము వెలువడినది. శాంతిపర్వ మచ్చగుచున్నది. పూర్వ సంపుటములు నిలువలో నున్నవి. కావలసినవానికి వి. పి. ద్వారా అందజేయగలము.
7. భాగవతము రెండవముద్రణము త్వరలో జరుగనున్నది. చందాదారులుగా ముందు చేరువారికి పూర్తి సంపుటములు పీఠిక, టీకగల మేలు పత్రములు రు 7-8-0 లకు యివ్వగలము. ఈమొత్తము రెండు మారులుగా పంపవచ్చును.
8. చందాదారులు పుస్తకములను గుఱించి జేయు సూచనలను దయతో స్వీకరించి సాధ్యమగువంతవఱకాచరణలో నుంచగలము.

ఇట్లు

పసుమర్తి రామకృష్ణయ్య,

మేనేజరు.

